

Sveučilište u Zagrebu

Arhitektonski fakultet

Poslijediplomski specijalistički studij
Arhitektura i urbanizam, Prostorno uređenje
Ciklus: Strateško planiranje i održivi razvoj

Tamara Lipić, mag.oec.

KRITERIJI VREDNOVANJA OTVORENIH JAVNIH PROSTORA NA PRIMJERU GRADA ZAGREBA

SEMINARSKI RAD/ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Arhitektonski fakultet

Poslijediplomski specijalistički studij
Arhitektura i urbanizam, Prostorno uređenje
Ciklus: Strateško planiranje i održivi razvoj

Tamara Lipić, mag.oec.

KRITERIJI VREDNOVANJA OTVORENIH JAVNIH PROSTORA NA PRIMJERU GRADA ZAGREBA

SEMINARSKI RAD / ZAVRŠNI RAD

Mentor: Prof.dr.sc.Sanja Gašparović, dipl.ing.arh.

Zagreb, 2023.

University of Zagreb

Faculty of Architecture

Postgraduate Specialist Study
Architecture and Urbanism, Spatial Planning
Cycle: Strategic Planning and Sustainable Development

Tamara Lipić, mag.oec.

EVALUATION CRITERIA OF OPEN PUBLIC SPACES ON THE EXAMPLE OF THE CITY OF ZAGREB

SEMINAR PAPER/ FINAL WORK

Mentor: PhD Sanja Gašparović, M.Sc.Arch.

Zagreb, 2023.

ZAHVALE

Zahvaljujem se od srca svojoj mentorici prof.dr.sc.Sanji Gašparović, dipl.ing.arh., koja me je uvijek sa maksimalnom dostupnošću, razumijevanjem, dosjetljivošću i istraživačkom izvršnošću savjetovala i vodila u izradi ovog rada.

Zahvaljujem se svome bratu prof.dr.sc.Tomislavu Lipiću na pruženoj "prvoj pomoći" i savjetima pri odabiru teme o otvorenim javnim prostorima te smjernicama kako mudro kretnuti u istraživanje i na koji način konkretizirati smjer.

Zahvaljujem se svojim roditeljima, prijateljima, Petru, kolegama na razumijevanju i ustupanju vremena potrebnog za izradu ovog rada.

Ovim putem zahvaljujem se i voditelju studija Prof.dr.sc.Krunoslavu Šmitu te svim predavačima i voditeljima kolegija koji su nam svojim angažmanom, kreativnošću, upornošću i dosljednošću potrudili dati uvid u urbanističko planiranje, sam zakonodavni okvir, informacijski sustav te održivi urbani razvoj, bilo je zaista zadovoljstvo prisustvovati različitom spektru opežnih, vrlo zanimljivih predavanja. Veliko Hvala na pokretanju i održavanju ovog studija koji nam je otvorio vidike prostornog planiranja i oplemenio nas za daljnje djelovanje.

SAŽETAK

Javni prostori su mjesta koja su otvorena i dostupna široj javnosti, a njihova kvaliteta u značajnoj mjeri utječe na kvalitetu života i identitet grada. Validacija kvalitete javnih prostora smatra se neophodnom za pružanje boljih planerskih rješenja. Prostorno planiranje u Europi i svijetu se sve više oslanja na podizanje svijesti u javnosti o važnosti urbanističkog planiranja i participaciji svih dionika koji pridonose procesu razvoja kvalitetnog otvorenog javnog prostora. Ovaj rad istražuje kriterije vrednovanja kvalitete otvorenog javnog prostora (OJP) kako bi se utvrdila najznačajnija obilježja koja čine uspješan javni prostor. Poticaj za istraživanje čini neuravnotežen udio i kvaliteta otvorenih javnih prostora u gradu Zagrebu. Obzirom da se otvoreni javni prostori u gradu Zagrebu, između ostalog, provode temeljem arhitektonsko-urbanističkih natječajeva, poticaj za istraživanje predstavlja razmjerno mali broj prethodnih istraživanja na temu provedbe arhitektonsko-urbanističkih natječajeva te nedostatak istraživanja samih kriterija arhitektonsko-urbanističkih natječajeva za otvorene javne prostore u gradu Zagrebu. Istraživanjem se uspoređuju kriteriji kvalitete otvorenih javnih prostora u Europi i svijetu (analizom kriterija danih od Gehl Institut, Project for public spaces i Centra suvremene kulture Barcelone (CCCB)), s kriterijima kvalitete odabira najboljih arhitektonsko-urbanističkih natječajevih rješenja za otvorene javne prostore u gradu Zagrebu.

Temeljem analize arhitektonsko-urbanističkih natječajeva u gradu Zagrebu provedenih u razdoblju između 2003-2023. godine ustanovljeno je da je od ukupno 267 raspisanih natječajeva, samo 19 provedeno za otvorene javne prostore, što ukazuje na izuzetno mali udio (7%) urbanističko-arhitektonskih natječajeva za otvorene javne prostore u proteklih 20-ak godina. Iz dobivenih rezultata uviđa se da je u istom periodu realizirano samo 4 natječajeva za otvorene javne prostore. Primjeri analize kriterija za otvorene javne prostore u Zagrebu, odabrani su na temelju kriterija provedenog natječajeva za OJP te izbora najboljeg idejnog rješenja (Ulica Ljerke Šram, 2016.) i realizacije (Park Kate Šoljić, 2016.,).

Europski analizirani primjeri, kandidirani ili nagrađeni nagradom za urbani javni prostor, svi ukazuju na postignuće značajnog društvenog doprinosa za cijeli grad i ostvarenja aspekta inovativnosti te korištenje interdisciplinarnog pristupa i participacije.

Komparacijom natječajevih kriterija za vrednovanje kvalitete uočeno je da kriteriji kvalitete oblikovanja rješenja urbanističko-arhitektonskih natječajeva za OJP prate svjetske i europske kriterije validacije kvalitete otvorenih javnih prostora pri čemu im je zajedničko ispunjenje kriterija: kreativnosti, inovativnih rješenja u području klimatskih promjena, kriterij funkcionalnosti, kriterij primjene biljnog materijala, kriterij fleksibilnosti u uvođenju novih javnih scenarija, kriterij usklađenosti (prometnih i pješačkih površina), cjelovitosti (prostora),

održivosti i kriterij decentraliziranosti (poticanja skladnog odnosa sa rubnim područjima i okolnim prirodnim okruženjem). Iz dobivenih rezultata komparacije vidljivo je da kvaliteta OJP proizlazi iz dviju vrsta kriterija obilježja: obilježja kvalitete samog procesa izrade natječaja/projekta te iz obilježja kvalitete oblikovanja/rješenja OJP.

Usporedbena analiza koja se odnosi na obilježja kvalitete oblikovanja/rješenja OJP, kriteriji raspisanih arhitektonsko urbanističkih natječaja imaju većinske podudarnosti sa kriterijima koje koriste Gehl institut, PPS i Centar suvremene kulture Barcelone pri validaciji i uspješnoj transformaciji otvorenih javnih prostora u mjesta aktivne zajednice. Dok kod obilježja kvalitete provedbe natječaja/ projekta OJP kriteriji arhitektonsko urbanističkih natječaja imaju još dosta prostora za napredak jer jedini kriterij koji zadovoljavaju je kriterij transparentnosti (otvorenosti procesa).

Rezultati istraživanja pokazuju da utvrđeni kriteriji za vrednovanje mogu poslužiti za planiranje i oblikovanje otvorenih javnih prostora u budućnosti. U gradu Zagrebu pokreću se inicijative koje idu ukorak s europskim i svjetskim praksama ali je potrebno još dosta akcije i uključivanje ostalih bitnih struka unutar procesa urbanističkog planiranja.

Ključne riječi: otvoreni javni prostor, kriteriji kvalitete otvorenog javnog prostora, arhitektonsko urbanistički natječaji, kriteriji provedbe natječaja

SUMMARY

Public spaces are places that are open and accessible to the general public, and their quality significantly affects the quality of life and the identity of the city. Validation of the quality of public spaces is considered necessary for providing better planning solutions. Spatial planning in Europe and the world increasingly relies on raising public awareness of the importance of urban planning and the participation of all stakeholders who contribute to the process of developing high-quality open public space.

This paper investigates the evaluation criteria of the quality of public open space (POS) in order to determine the most important features that make up a successful public space. The incentive for research is the unbalanced share and quality of open public spaces in the city of Zagreb. Given that open public spaces in the city of Zagreb are, among other things, implemented on the basis of architectural and urban planning tenders, the incentive for research is a relatively small number of previous studies on the subject of implementing architectural and urban planning tenders and the lack of research into the very criteria of architectural and urban planning tenders for open public spaces in the city of Zagreb. The research compares the quality criteria of open public spaces in Europe and the world (by analyzing the criteria given by the Gehl Institute, the Project for public space and the Center for Contemporary Culture of Barcelona (CCCB)), with the quality criteria for selecting the best architectural and urban tender solutions for open public spaces in the city Zagreb.

Based on the analysis of architectural and urban planning competitions in the city of Zagreb conducted in the period between 2003-2023. it was found that out of a total of 267 tenders, only 19 were conducted for open public spaces, which indicates an extremely small share (7%) of urban-architectural tenders for open public spaces in the past 20 years. From the obtained results, it can be seen that only 4 tenders for open public spaces were realized in the same period. Examples of the analysis of criteria for open public spaces in Zagreb were selected based on the criteria of the POS competition and the selection of the best conceptual solution (Ljerke Šram Street, 2016) and implementation (Kate Šoljić Park, 2016).

The analyzed European examples, nominated or awarded with the prize for urban public space, all indicate the achievement of a significant social contribution for the entire city and the realization of the aspect of innovation and the use of an interdisciplinary approach and participation.

By comparing the tender criteria for quality evaluation, it was observed that the quality criteria for the design of urban architectural tenders for POS follow the world and European criteria for validating the quality of open public spaces, where they have in common the fulfillment of the

following criteria: creativity, innovative solutions in the field of climate change, functionality criteria, application criteria of plant material, the criterion of flexibility in the introduction of new public scenarios, the criterion of conformity (traffic and pedestrian areas), integrity (space), sustainability and the criterion of decentralization (encouraging a harmonious relationship with peripheral areas and the surrounding natural environment). From the obtained results of the comparison, it is evident that the quality of POS results from two types of characteristic criteria: the quality features of the tender/project creation process itself and the quality features of POS design/solutions.

A comparative analysis related to the characteristics of the quality of design/solutions of the POS, the criteria of the architectural and urban planning tenders have the majority of matches with the criteria used by the Gehl Institute, PPS and the Center of Contemporary Culture of Barcelona in the validation and successful transformation of public open spaces into places of active community. While the criteria for the quality of the tender/project POS architectural tenders still have a lot of room for improvement because the only criterion they meet is the criterion of transparency (openness of the process).

The results of the research show that the established evaluation criteria can be used for the planning and design of open public spaces in the future. Initiatives are being launched in the city of Zagreb that keep up with European and world practices, but a lot of action and the involvement of other important professions within the urban planning process are still needed.

Keywords: open public space, quality criteria of open public space, architectural and urban tenders, tender implementation criteria

SADRŽAJ

<u>1. UVOD.....</u>	<u>8</u>
<u>1.1. Poticaj za istraživanje.....</u>	<u>9</u>
<u>1.2. Problemi.....</u>	<u>9</u>
<u>1.3. Ciljevi.....</u>	<u>9</u>
<u>1.4. Metode rada.....</u>	<u>9</u>
<u>1.5. Dosadašnja istraživanja.....</u>	<u>10</u>
<u>2. DEFINICIJA I TIPOVI OTVORENIH JAVNIH PROSTORA.....</u>	<u>13</u>
<u>2.1. Otvoreni javni prostor.....</u>	<u>13</u>
<u>2.2. Vrste javnih prostora</u>	<u>14</u>
<u>2.3. Društvene dimenzije otvorenih javnih prostora</u>	<u>20</u>
<u>3. KRITERIJI VREDNOVANJA OTVORENOG JAVNOG PROSTORA.....</u>	<u>21</u>
<u>3.1. Kriteriji vrednovanja OJP - Project for Public Spaces.....</u>	<u>21</u>
<u>3.2. Kriteriji vrednovanja OJP- Gehl Institut.....</u>	<u>23</u>
<u>3.3. Ostali drugi kriteriji vrednovanja OJP.....</u>	<u>26</u>
<u>4. SUVREMENI KONCEPTI OBLIKOVANJA OJP U EUROPI</u>	<u>27</u>
<u>4.1. Analiza kriterija vrednovanja na odabranim primjerima suvremenih OJP u svijetu (nagrađivani primjeri dobre prakse).....</u>	<u>28</u>
<u>5. PLANIRANJE, REALIZACIJA I VREDNOVANJE SUVREMENIH OJP U ZAGREBU (i RH).....</u>	<u>36</u>
<u>6. OTVORENI JAVNI PROSTORI U PROSTORNO PLANSKOJ DOKUMENTACIJI ZAGREBA</u>	<u>37</u>
<u>7. URBANISTIČKO ARHITEKTONSKI NATJEČAJ KAO MODEL REALIZACIJA OJP U ZAGREBU</u>	<u>39</u>
<u>7.1. Kratka povijest arhitektonsko urbanističkih natječaja u Zagrebu.....</u>	<u>39</u>
<u>7.2. Praksa provedbe Arhitektonskih natječaja u Zagrebu 2003-2016.....</u>	<u>45</u>
<u>7.3. Suvremeni modeli unapređenja OJP U Zagrebu temeljem natječaja (Projekt Zagreb za mene).....</u>	<u>54</u>
<u>7.4. Analiza kriterija vrednovanja kvalitete OJP na odabranim primjerima suvremenih natječaja u Zagrebu</u>	<u>58</u>

<u>7.4.1. Kriteriji za validaciju idejnog urbanističkog-arhitektonskog rješenja za Park Kate Šoljić.....</u>	58
<u>7.4.2. Kriteriji za validaciju natječajnih rješenja za raspisani natječaj projekta Zagreb za mene~ Ulicu Ljerke Šram.....</u>	61
<u>8. USPOREDBENA ANALIZA KRITERIJA VREDNOVANJA OJP U SVIJETU (SAD), EUROPI I ZAGREBU</u>	64
<u>8.1. Kriteriji koji se validiraju pri izboru Europske nagrade za urbani javni prostor (the PRIZE).....</u>	64
<u>8.2. Metoda Gehl Institut za transformaciju otvorenih javnih prostora (prikupljanje podataka, analiza i provedba).....</u>	66
<u>8.3. Kriteriji koji se validiraju za OJP sa strane Project for public spaces</u>	70
<u>8.4. Rezultati usporedbe kriterija vrednovanja kvalitete urbanističko arhitektonskih natječaja za OJP u Zagrebu i svjetskih te europskih kriterija kvalitete OJP.....</u>	72
<u>9. RASPARAVA.....</u>	73
<u>10. ZAKLJUČAK.....</u>	75
<u>10. ILUSTRACIJE.....</u>	79
<u>10.1. Popis slika</u>	79
<u>10.2. Popis tablica</u>	82
<u>11. POPIS LITERATURE I IZVORA.....</u>	83
<u>11.1. Literatura</u>	83
<u>11.2. Zakonska regulativa i prostornoplanska dokumentacija.....</u>	85
<u>11.3. Mrežni izvori</u>	85
<u>12. ŽIVOTOPIS</u>	88

1. UVOD

Prvo mi oblikujemo gradove, onda oni oblikuju nas.

- Jan Gehl

Grad predstavljaju javni prostori jer se upravo njima iskazuje grad kao zajednica ljudi: to su ključna mjesta urbane društvenosti, urbanih susreta (V. Gulin Zrnić, N. Škrbić Alempijević, 2019.) Otvoreni javni prostori (u daljnjem tekstu OJP) su mjesta okupljanja, druženja, održavanja ekonomskih, društvenih i zabavnih programa, te je od velikog značaja obuhvatnost i kvaliteta njihovog prostornog planiranja.

Odabir teme ovog završnog poslijediplomskog specijalističkog rada potaknut je željom za spoznajom kriterija planiranja OJP, u tu svrhu provesti će se analiza arhitektonsko-urbanističkih natječaja koji su raspisani za otvorene javne prostore u gradu Zagrebu. Analizirati će se prikupljeni podatci o provedbi i realizaciji arhitektonsko-urbanističkih natječaja u razdoblju od 2003-2023. godine. Cilj je doći do pokazatelja koliko je natječaja uopće raspisano što se tiče otvorenih javnih prostora, koliko se i u kojoj dinamici ulaže u otvorene javne prostore te koliko ih je do sada realizirano.

U konačnici želja je spoznati koje kriterije kvalitete valja uzeti u obzir pri planiranju i oblikovanju otvorenih javnih prostora, te da li pratimo europske standarde i kriterije koji se bave transformacijom i "oplemenjivanjem" otvorenih javnih prostora. Generalnim urbanističkim planom obrađena su osnovna načela oblikovanja grada. Kao rezultat niza faktora, često vrlo promjenjivih planom se ne mogu do detalja dati obrađene i sasvim definirane norme oblikovanja, već se ukazuje na niz faktora koji utječu na formiranje osnove prostornoga jedinstva grada, arhitektonsko urbanistički natječaji omogućuju pronalaženje najkvalitetnijih rješenja putem različitih prijedloga. Rješenja trebaju u jednakoj mjeri zadovoljiti različite zahtjeve i kriterije, a naročito realizaciju prostornog programa, funkcionalnost, ekonomičnost i kvalitativne zahtjeve, što u konačnici rezultira arhitektonskom izvrsnošću.¹

U zadnjih nekoliko desetljeća došlo je do krize urbanog planiranja i urbanizma kao sistematičnih procesa, što je dovelo do toga da mnoge stvari nastaju naknadno i neplanski te shodno trenutnoj potrebi ili želji interesne skupine. Madanipour (2010.) smatra da gubitak

¹ <https://www.arhitekti-hka.hr/hr/natjecaji-nadmetanja/uvod/> (27.06.2023.)

javnog prostora označava i gubitak ideje jednog grada. Stoga je sustavno i obuhvatno planiranje izrazito važno jer upravo o njemu ovisi kako će izgledati taj grad u budućnosti. Polazište završnog rada je analiza arhitektonsko urbanističkih natječaja koji se odnose na OJP u gradu Zagrebu u razdoblju između 2003-2023. Želja je uvidjeti koliko je natječaja za OJP raspisano u tom periodu, koliko ih je relizirano i koji su kriteriji postavljeni kao ključni pri provedbi arhitektonsko-urbanističkih natječaja za OJP. U konačnici cilj je uviditi da li pratimo Europske i svjetske trendove odnosno da li postoje sličnosti u kriterijima planiranja OJP sa promišljanjem i djelovanjem koje čini Gehl institut, Project for public spaces (PPS) i Centar suvremene kulture Barcelone (CCCB) zaslužan za uvođenje nagrade The Prize.

1.1. Poticaj za istraživanje

- neuravnotežen udio i kvaliteta OJP u gradu Zagrebu
- nedostatak istraživanja provedbe arhitektonsko urbanističkih natječaja za OJP
- nedostatak istraživanja kriterija arhitektonsko urbanističkih natječaja OJP

1.2. Istraživačka pitanja

- Koliko je raspisano arhitektonsko-urbanističkih natječaja za OJP u Zagrebu u proteklih 20-ak godina ?
- Može li se na razini provedbe arhitektonsko urbanističkih natječaja utjecati na kvalitetu OJP ?
- Da li kriteriji arhitektonsko urbanističkih natječaja OJP grada Zagreba prate suvremene kriterije kvalitativne izvrsnosti ?

1.3. Ciljevi

- Istražiti zastupljenost arhitektonsko urbanističkih natječaja OJP u proteklih 20-ak godina
- Usporediti kriterije kvalitete OJP arhitektonsko urbanističkih natječaja sa kriterijima danih od Gehl Institut, PPS i Centra suvremene kulture Barcelone (nagrada The Prize)

1.4. Metode rada

- Prilikom pisanja rada korištene su metode dedukcije, klasifikacije i komparacije.
- U komparaciji i analizi skupljenih podataka:
 - analiziraju se arhitektonsko urbanistički natječaji u razdoblju od 2003-2023. godine
 - poseban fokus istraživanja čine arhitektonsko-urbanistički natječaji za OJP

- razmatraju se grafički i tekstualni pokazatelji provedbe arhitektonsko urbanističkih natječaja OJP
- usporedbenom analizom i grafičkom interpretacijom arhitektonsko urbanističkih natječaja OJP Grada Zagreba od 2003.-2023.godine utvrđeno je u kojoj se mjeri OJP pojavljuju kao važan čimbenik planske slike grada.
- uviđa se u kojim je etapama došlo do obuhvatnijeg planskog planiranja OJP, iz dobivenih rezultata isčitava se koliko je natječaja uistinu raspisano a koliko realizirano.

1.5.Dosadašnja istraživanja

Postoje mnogi autori koji su se bavili analizom kvalitete otvorenih javnih prostora te mnogi radovi i publikacije koji se bave validacijom uspješnih javnih prostora na europskoj i svjetskoj razini. Neki od njih su: "Public space quality evaluation: prerequisite for public space management" autora S. Praliya, P. Garg iz 2019., objavljen u The Journal of Public Space. Također članak "A Critical Review of Quality Assessment Tools for Public Spaces" (2023.) objavljen u Engineering Research Journal autora Sara Tawfik Mohamed, Alaa Mandour, Hussam Baker bavi se istraživanjem validacije OJP te ima za cilj razjasniti sličnosti i razlike između više alata i metodologija validacije otvorenih javnih prostora.

Članak autorica Ludmile Kozlova i Valery Kozlov (2018.) "Ten quality criteria of the public spaces in a large city" iznosi deset pokazatelja kvalitete koji su načela poboljšanja i kriteriji za ocjenu javnih prostora velikog grada.

Nadalje o validaciji otvorenih javnih prostora pisali su i Udo Dietrich i Greta Kirchberg Erto: "Liveable Public Urban Spaces: Criteria for Assessment and Design", objavljen 2017. sa strane WIT Press. U sklopu sveučilišnog kolegija arhitekture i urbanizma studenti studija ocjenjivali su javne gradske prostore. Cilj ovog istraživanja bio je identificirati specifične kvalitete koje stvaraju uspješan urbani prostor u kojem ljudi vole boraviti. Rezultati analize stotinjak (uglavnom europskih) mjesta sažeti su i generalizirani u listu kriterija za uspješne urbane prostore.

Autori U. Dietrich i N. Kengyel, napisali su 2016. članak : "What makes a public open space liveable", objavljen od WIT Press. Započeli su uzевši 12 kriterija kvalitete za dobar dizajn javnih prostora Jana Gehla kao polazište. U ovom radu je također grupa studenata master studija arhitekture i urbanizma ocjenjivala različite javne urbane prostore. Primarni cilj istraživanja bio je utvrditi koje specifične kvalitete ima uspješan urbani prostor. Drugim riječima, koje kvalitete

čine da urbani prostor ispuni svoju praktičnu svrhu, a istovremeno postaje ugodan za zajednice. Ova studija sadržava konačni modificirani skup kriterija Jana Gehla, koji uključuje primjere urbanih prostora koji se percipiraju kao pozitivni i negativni, njihovu analizu i daljnje prijedloge za poboljšanje.

Nadalje stručni članak: Uvod u mnogostruka obilježja funkcionalnoga javnog prostora, primjer iz Irana, autora M. Charkhchian, S. A. Daneshpour, objavljen 2010. u znanstvenom časopisu za arhitekturu i urbanizam *Prostor*, pokušava definirati novi model funkcionalnoga javnog prostora s ključnom ulogom u zadovoljavanju ljudskih potreba. Za potrebe istraživanja provedena je anketa intervjuom na 120 ispitanika. Iznosi spoznaje da model funkcionalnoga javnog prostora u konačnici definiraju četiri vida odgovornosti: i to fizički aspekti prostora, aktivnosti, značenje te društveni aspekti otvorenih javnih prostora, od kojih svaki posjeduje specifične značajke. Rezultati provedenog istraživanja pokazuju da je među svim aspektima fizički najvažniji.

Obzirom da se ovo istraživanje validacije kriterija otvorenih javnih prostora odnosi na grad Zagreb važno je spomenuti literaturu koja se bazira na gradu Zagrebu. Jedan od dostupnih i obuhvatnijih radova ove tematike je rad: "Javni prostor središta Trešnjevke i Dubrave u Zagrebu, kriteriji kvalitete i modeli preobrazbe" iz 2018. profesora Tihomira Jukića, Jane Vukić, Feđe Vukić i Ivane Podnar, objavljen u: *Prostor* 26 (218) 1-55: 95-105. Rad se bavi istraživanjem potencijala uređenja javnog prostora na primjeru dviju gradskih četvrti Zagreba: Trešnjevke i Dubrave te analizom ispunjavanja kriterija kvalitete danih od Ghel Institut.

Dosadašnja znanstvena istraživanja bavila su se raznim aspektima analiziranja Ghel-ovih kriterija javnog prostora koji su iznjeli više mogućnosti promišljanja jedan od radova je diplomski rad Barbare Barišić: "Kriteriji vrednovanja kvalitete javnog prostora", u kojem se istraživanjem želio steći uvid u to kako kvaliteti javnog prostora pristupaju studenti tehničkog fakulteta (Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), a kako studenti društveno-humanističkog fakulteta (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu). Kroz istraživanje željelo se provjeriti kako je Gehlov instrument za kvalitetu javnog prostora prihvaćen od strane dviju struka.

Neki od radova koji se bave sličnom tematikom analize parametara otvorenog javnog prostora je i rad Petre Pavleke sa Agronomskog fakulteta: "Analiza i revitalizacija otvorenih javnih zelenih površina centra Zagreba", ciljevi rada su identifikacija i registracija javnih otvorenih prostora centra Zagreba te u konačnici rad predlaže metodu obnove, prenamjene ili uređenja pojedinih značajnih zona. Rad autorice A.Svirčić: "Javni prostori u Zagrebu: primjer dvaju

središnjih trgova" iz 2002. godine objavljen od Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu, dotiče se pojmova gentrifikacije i urbanog uljepšavanja OJP, točnije trgova.

Potrebno je istaknuti i Publikaciju „Smjernice za planiranje javnih prostora u Hrvatskoj“ arhitektica Emilije Vlahek i Maje Kireta, nastale u okviru projekta „Čiji je ovo grad?“, koji se provodio u periodu siječanj-prosinac 2018. godine. Nadalje, Arhitektonski fakultet sveučilišta u Zagrebu, izradio je znanstvenu monografiju: Participacija građana u planiranju i uređivanju javnog prostora- bottom up pristup na primjeru grada Zagreba.

Obzirom da se svi javni prostori u gradu Zagrebu planiraju preko urbanističko-arhitektonskih natječaja potrebno je spomenuti i literaturu koja se bavi istraživanjem arhitektonsko-urbanističkih natječaja. Postoji nekolicina radova koji su se bavili analizom arhitektonsko-urbanističkih natječaja jedan od obuhvatnijih svakako je knjiga “Za novi, ljepši Zagreb!”- arhitektonski i urbanistički natječaji međuratnog Zagreba, 1918.–1941.” autorice Tamare Bjažić Klarin. Rad je usredotočen na samu produkciju – arhitektonskih i urbanističkih natječajnih radova koji daju cjelovit pregled arhitekture i planiranja međuratnog Zagreba, uvriježenih projektantskih i planerskih metoda, ali i važnih iskoraka i novih načina mišljenja prostora i oblikovanja.

U nakladi Građevinskog fakulteta Osijek objavljena je knjiga - sveučilišni udžbenik "Urbanistički i arhitektonski natječaji u Osijeku 1994. – 2014", u kojem je pregledno sistematizirana tematika urbanističkih i arhitektonskih natječaja u Osijeku u posljednjih 20 godina.² Ovom tematikom bavio se i dr.sc. Darovan Tušek analizirajući arhitektonske natječaje u Splitu od 1918.-1941., kao začetnik istraživanja ovog područja.

Budući da se ovaj rad bazira na istraživanju arhitektonsko-urbanističkih natječaja Grada Zagreba, koristiti će se dostupna literatura za grad Zagreb, s time je važno spomenuti publikaciju: Pregled arhitektonsko-urbanističkih natječaja grada Zagreba od 2003.-2016.godine izrađenu od Grada Zagreba- gradskog ureda za strategijsko planiranje i razvoj grada iz siječnja 2017. Dostupnost bitnih podataka o arhitektonsko-urbanističkim natječajima objavljen je i na web platformi Smart city Zagreb, koju je izradio Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj Grada u ožujku 2023. Cjelovito istraživanje arhitektonsko-urbanističkih natječaja grada Zagreba isključivo s aspekta otvorenih javnih prostora dosad nije provedeno.

² Izvor: <https://arhitekti-hka.hr/hr/novosti/dogadanja/promocija-knjige-i-izlozba-urbanisticki-i-arhitektonski-natjecaji-u-osijeku,1870.html> (24.06.2023.)

2. DEFINICIJA I TIPOVI OTVORENIH JAVNIH PROSTORA

Na samom početku potrebno je definirati i obuhvatiti osnovne pojmove o kojima je u radu riječ a prvenstveno pojam otvorenog javnog prostora, vrste javnih prostora te važnost društvene dimenzije javnog prostora.

2.1. Otvoreni javni prostor

Council of Europe (1986.) kaže: "Javni otvoreni prostor esencijalni je dio urbane baštine, jaki element u arhitektonskoj i estetskoj formi grada, igra vrlo važnu odgojnu ulogu, ekološki je značajan, nužan je za socijalnu interakciju, i u poticanju razvoja zajednice, te podržava ekonomske ciljeve i aktivnosti. Osobito pomaže u smanjenju inherentne napetosti i konflikata u urbanim djelovima Europe; igra važnu ulogu u osiguravanju rekreacijskih aktivnosti i aktivnosti za ispunjavanje slobodnog vremena a ima i značajno ekonomsko značenje."³

Javni prostori su oni, koji po svojim osobinama i po svojoj funkciji služe javnoj svrsi, omogućuju socijalnu komunikaciju, pristupačni su i otvoreni svima" (Zlatar 2008:125). U njima se ljudi susreću i druže, posjećuju kulturne, zabavne, sportske manifestacije, rekreiraju se i odmaraju u prirodnom okruženju. Istovremeno, javni prostori služe za prometnu komunikaciju, njima prolaze pješački, biciklistički i automobilske tokovi te linije javnog prijevoza.

Prema (Čaldarović, Šarinić, 2017.) svaki je javni prostor određen kao poseban, institucionalno reguliran i kategoriziran, odnosno imenovan i reguliran propisima, pa ga u toj cjelovitoj kompleksnosti kao takvog shvaćaju i doživljavaju „korisnici prostora“-posjetitelji, stanovnici grada. Neka od obilježja odlika javnih prostora su: otvorenost, dostupnost, percepcija javnih prostora, temporalitet, procesualnost i dr. "Svaki je suvremeni stanovnik grada suočen s dvostrukošću perspektive grada, odnosom zatvorenog i otvorenog prostora, privatnoga i javnoga, unutarnjeg i vanjskog, osobnog i kolektivnog. (Čaldarović, Šarinić, 2017.)

Dok otvoreni prostor, Gold (1980.) definira kao dio zemlje ili vodene površine u urbanom prostoru koji nije prekriven objektima ili automobilima, ili pak kao bilo koji nerazvijen dio

³ Council of Europe committee of ministers on urban open space: <https://rm.coe.int/09000016805101ab>, str. 3, (17.10.2022)

zemlje urbanog prostora. S druge strane, Tankel (1963.) sugerira kako otvoreni prostor nije samo prazna zemlja ili voda već i prostor i svjetlo iznad nje.

Javnim se prostorom izrazito bavi Fran Tonkiss (2005.) te ona nudi zanimljivu i jednostavnu tipologiju povezanu s načinom bivanja s drugima u javnosti. Prema Tonkiss, postoje tri tipa javnog prostora: trg, cafe i ulica. Trg predstavlja zajedništvo i zajedničku pripadnost, cafe predstavlja društvenu razmjenu, a ulica slučajan, neslužben susret. „U prvom smislu, kao mjesto kolektivne pripadnosti, javni prostor odnosi se na one prostore koje osigurava i daje država na jednako i slobodno korištenje svim građanima.“ (Tonkiss, 2005.)

Prema Čaldarović i Šarinić, (2017.) javni prostor definiramo kao sve dijelove izgrađenog i prirodnog okoliša u koje javnost ima slobodan pristup: **ulice, trgovi i prolazi** (neovisno o njihovoj namjeni), **otvoreni prostori i parkovi** te privatni prostori javnog karaktera u kojima je omogućen slobodan pristup.

2.2. Vrste otvorenih javnih prostora

Javni prostori, su mjesta na kojima se odvijaju društvene interakcije, stvaraju sjećanja i grade simbolički aspekti prostora, a čine ih ulice, trgovi, parkovi i tržnice kao mjesta okupljanja, trgovanja i druženja (Čaldarović i Šarinić, 2017.) Iako postoje mnoge podjele raznih autora o vrstama otvorenih javnih prostora iz ovog opisa autora Čaldarović i Šarinić (2017.) osnovne vrste otvorenih javnih prostora su: **trgovi, parkovi, tržnice, ulice i igrališta.**

a) *Trgovi*

Trgovi su jedni od najstarijih javnih prostora grada, pa se samim time najčešće nalaze u starijim jezgrama nekog naselja. Pojam trg dolazi od starogrčke riječi agora što znači: skupštinu, stajalište, zborište, javno mjesto, trg (Klaić, 1987.) Na trgovima se često nalaze i važne ustanove kao što su gradska vijećnica, sudnica, bankarske institucije i sl. U prvom su razdoblju imali izričito komercijalnu ulogu- predstavljali su mjesto razmjene robe i dobara (svojevrсна tržnica). Razdioba tržnice i hramskog prostora dogodila se tek u Mezopotaiji i antičkoj Grčkoj. Tada su trgovi postali mjesta na kojima su ljudi boravili više u svrhu međusobne interakcije nego u komercijalne svrhe (Mumford,1966.).

Najpoznatiji među velikim svjetskim trgovima postali su društveni simboli javnog života ne samo zbog ljepote i njihovih projekata već i zbog raznolikih i važnih društvenih događaja koji se tu odvijaju (R.Krier).

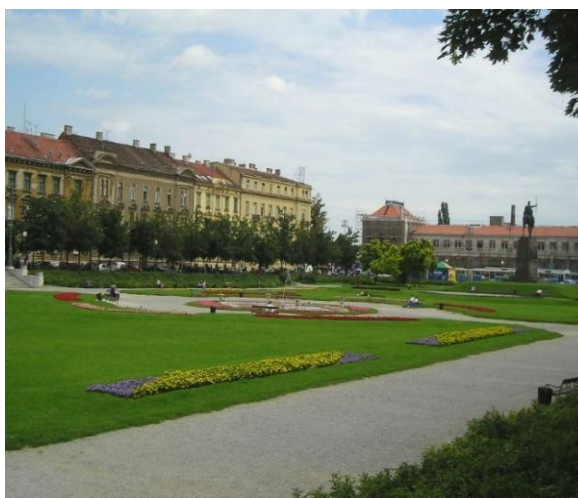
Programi i sadržaji koji se odvijaju na trgu, kao i programi i sadržaji izgrađenih struktura, koji ih definiraju, u najvećem stupnju određuju karakter otvorenih prostora te im definiraju ambijent i atmosferu. Trgovi, za razliku od onih kakve smo ih poznavali u srednjem vijeku nikada nisu

monofunkcionalni, već su okvir za odvijanje raznih vrsta programa i manifestacija društvenog života.

Trgovi su građeni u drugoj polovici 19. i na početku 20. stoljeća te predstavljaju "vrhunsko grado-graditeljsko i arhitektonsko dostignuće toga razdoblja u nas", trgovi su spomenik epohe europske kulture koja je stvorila novi grad (Knežević, 2013) i ideal epohe uspona građanskog društva (Knežević 2014.) Neki od najpoznatijih Zagrebačkih trgova su: Trg bana Josipa Jelačića, Trg Josipa Jurja Strossmayera, Britanski trg, Europski trg, Trg kralja Tomislava, Trg hrvatskih velikana, Mažuranićev trg, Trg Petra Preradovića, Trg svetog Marka, Trg žrtava fašizma, Trg Republike Hrvatske, Marulićev Trg, Katarinin trg te Trg Nikole Šubića Zrinskog.⁴

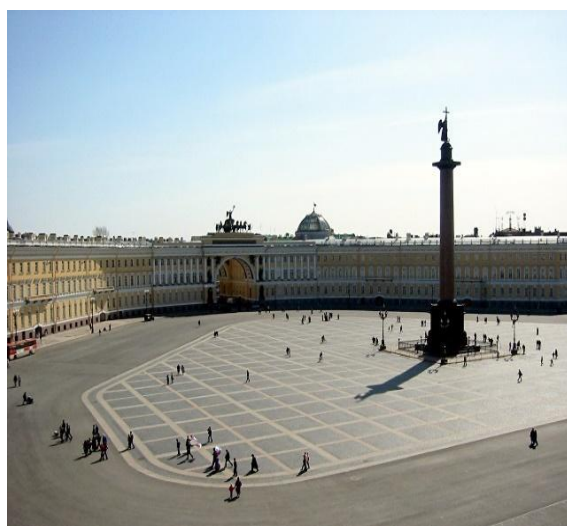
Slika 1: Trga Bana Josipa Jelačića, Zagreb,
Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)

Slika 2: Trg Kralja Tomislava, Zagreb
Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)

Slika 3: Trg prokurative u Splitu
Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)

Slika 4: Trg Palače u Petrogradu
Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)

⁴ <https://www.infozagreb.hr/istrazi-zagreb/atrakcije/trgovi>, (18.10.2022.)

U Zagrebu je ulogu narodnog (središnjeg) trga do 20. stoljeća imao Markov trg, da bi ga zamijenio Jelačićev trg. Drugi narodni trgovi u svijetu jesu, na primjer, Crveni trg u Moskvi, Trg nebeskog mira u Pekingu, National Mall u Washingtonu, Trafalgar Square u Londonu, Times Square u New Yorku, Plaza Mayor u Madridu, Paris Square u Berlinu, Starogradski trg u Pragu, Place de la Concorde u Parizu te Trg Svetog Petra u Vatikanu.⁵

Slika 5: Crveni trg u Moskvi, Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022)

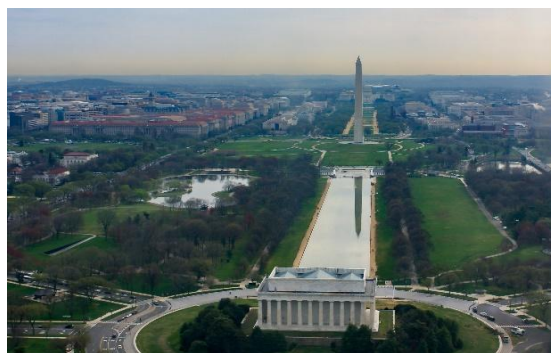

Slika 6: Trg nebeskog mira u Pekingu, Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)

Slika 7: Trafalgar Square,

Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg> (18.10.2022.)

Slika 8: National Mall u Washingtonu:

Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg> (18.10.2022.)

⁵ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)

b) Parkovi

Parkovi su javni prostori koji se koriste u cilju obavljanja različitih aktivnosti (igra za djecu, šetnja, rekreacija). Osim toga, oni predstavljaju javne prostore koji se najčešće koriste za odmor i uživanje u prirodi te se koriste tijekom čitavog ljudskog života od onih najmanjih do onih najstarijih dobnih skupina.

Parkove možemo podijeliti na nacionalne parkove i parkove prirode te manje gradske i okolne parkove koji upotpunjuju pojedini dio grada ili gradskog naselja (kvarta).

Pri razmišljanju o ovakvom tipu javnog prostora iznimno je važno kako ga korisnici doživljavaju. Predstavlja li on za njih prostor relaksacije ili stresa, je li boravak u njemu ugodan ili manje ugodan, a iznimno važan faktor je i čistoća. Naravno, parkovi s bujnom vegetacijom najpoželjniji su i najugodniji za boravak. Neki od najpoznatijih i najljepših zagrebačkih parkova zasigurno su: Maksimir, Zrinjevac, Botanički vrt, Bundek, Jarun, Ribnjak, Medvednica, Park Bele IV., Park Grič, te Zoološki vrt grada Zagreba.

*Slika 9:*Maksimirski park, Zagreb, Izvor:<https://mycroatia365.com/2020/11/24/maksimir-park-forest-in-zagreb/>,
(20.10.2022.)

*Slika 10:*Park Zrinjevac, Izvor: www.tourist.hr, (20.10.2022.)

c) *Tržnice*

Tržnica je posebno izdvojeni i uređeni prostor namijenjen za trgovinu prehrambenim i neprehrambenim proizvodima, voćem i povrćem te mesom i ribom.⁶ Prema Karninčić (2004.) tržnice se definiraju kao prodajni objekt (prostor i/ili zgrade) u gradu (naselju) u kojem se, prema unaprijed određenim pravilima (tržni red i druga pravila tržnice) i uz naplatu, osiguravaju propisani tehnički, sanitarno-higijenski, zdravstveni i drugi uvjeti za obavljanje izravne prodaje poljoprivrednih i drugih proizvoda odnosno za bavljenje djelatnošću trgovine za neodređeni veći broj fizičkih i pravnih osoba (fizičkih osoba koje se bave poljoprivrednom proizvodnjom, pravnih i fizičkih osoba registriranih za obavljanje djelatnosti proizvodnje, registriranih trgovaca i dr.)

Iz definicije proizlaze dvije temeljne komponente tržnice; prostorna i funkcionalna komponenta. Tržnica kao prostor ili mjesto zadovoljava potrebe svakodnevne opskrbe, ali i drugih potreba građana.

Tržnica može biti natkriveni ili otvoreni prostor sa štandovima na kojima je izložena roba koja je za prodaju. Na tržnici je, za razliku od ostalih trgovina, dozvoljeno pogađanje između kupca i prodavatelja za cijenu.

Tri osnovne vrste tržnica su: zelena tržnica (mjesto na kojem se prodaje voće, povrće, meso i mliječni proizvodi), riblja tržnica (mjesto na kojem se prodaje riba, školjke i morski plodovi) i buvljak (mjesto na kojem se prodaje odjeća, obuća i roba široke potrošnje). Neke od najpoznatijih zagrebačkih tržnica su: Tržnica dolac, Tržnica Kvatnikov trg, Tržnica na Trešnjevskom trgu, Tržnica Britanac i Branimirova tržnica.

Slika 11: Tržnica Dolac

<https://eumetropole.weebly.com/dolac.html> (20.10.2022.)

Slika 12: Tržnica Kvatrić

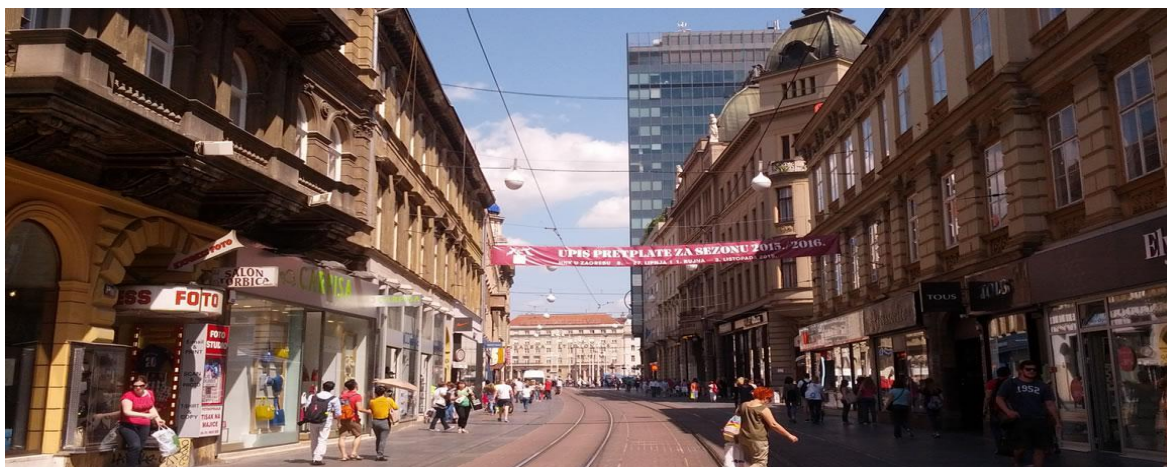
<https://zagrebjavni prostor.tumblr.com/post> (20.10.2022.)

⁶ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Tr%C5%BEnica> (20.10.2022.)

d) Ulice

Ulice su javni prostori na kojima čovjek svakodnevno boravi. Iskustvo koje ona pruža uvelike varira i u korelaciji je s uličnim karakterom. Naime, vrlo prometne ulice su često stresne i neadekvatne za bilo kakve aktivnosti. Povijesno gledano, ulice su nastale u svrhu prijevoza ljudi, robe i životinja među mjestima. U suvremenom svijetu čak 80% javnih površina otpada na ulice. Upravo u toj brojci leži važnost i značaj u urbanom planiranju naselja. Prilikom projektiranja vrlo je važno promatrati parametre kao što su: zagađenost, buka, sigurnosna pitanja, gustoća prometa, razina socijalne interakcije i druge.

Neke od najznačajnijih i najvećih ulica Zagreba svakako su: Ilica i Vlaška ulica.

Slika 13: Ulica Ilica u Zagrebu, Izvor: <https://www.zgportal.com/zginfo/ilica-glavna-i-najzagrebackija-ulica> (21.10.2022.)

e) Igrališta

Igrališta su, kako većina ljudi pretpostavlja, javni prostori namijenjeni isključivo djeci. Ali, često se zaboravi činjenica da su ona zapravo namijenjena i roditeljima kako bi im osigurala mjesto druženja, razgovora, razmjene iskustava ili pak jednostavno- promatranja igre vlastitog djeteta. Povijesno gledano, dječja su igrališta uvijek bila mjesta izolirana od vreve i opasnosti grada. Naravno, ne treba ih promatrati kao jedina i isključiva mjesta dječje igre.

Slike 14,15,16: Primjeri dječjih igrališta, Izvor: <https://www.glasistre.hr/istra/novi-sadrzaji-na-novigradskim-djecjim-igralistima-opremljeno-i-igraliste-za-djecu-s-poteskocama-647651>, (21.10.2022.)

2.3. Društvene dimenzije otvorenih javnih prostora

Brojna su istraživanja u novijem dobu pokazala važnost dobrog javnog prostora za čitavu zajednicu. Čaldarović i Šarinić, (2017.) smatraju kako dobro isplaniran, projektiran i izveden javni prostor uvelike pridonosi daljnjoj humanizaciji gradova, velikih i malih, ukupnosti gradskog života i ugodnijim ambijentima.

Prema Begović, (2009), Socijalna dimenzija javnog prostora od iznimne je važnosti za društvo, a način njegova uređenja može uvelike poboljšati socijalni život građana. Uz mnoge važne značajke otvorenog javnog prostora kao što su: okolišne, urbanističko-arhitektonske, ekonomske i dr. društvene dimenzije su one koje ovise o korisniku i na njih je najzahtjevnije planerski utjecati.

Kada određeni prostor postigne dimenziju društvenosti za njega se može reći da je postigao opći uspjeh i ostvario svoju funkciju. Dimenzija društvenosti otvorenog javnog prostora odnosi se na zastupljenost društvenih radnji i aktivnosti grupa ili pojedinaca. To je osobina koju je teško postići za neko mjesto, ali jednom kada se postigne postaje ključna značajka prostora.

Također, danski arhitekt Jan Gehl naglašava važnost društvene (socijalne dimenzije) javnih prostora te smatra da se javni prostori trebaju promatrati iz perspektivne krajnjeg korisnika i omogućavati korištenje u svrhu različitih aktivnosti- nužnih, opcionalnih i socialnih (Gehl,1987.).

Nužne aktivnosti su gotovo obavezne te uključuju odlazak u školu ili na posao, kupnju namirnica ili pak čekanje autobusa. Opcionalne aktivnosti su one koje se obavljaju ukoliko za njih postoji želja i vremena a u njih se ubrajaju: šetnja u svrhu boravka na svježem zraku, stajanje, sjedenje ili pak sunčanje. Ovakve su aktivnosti vrlo promjenjive te na njih utječu vanjski utjecaji kao što su vremenske prilike ili pak kvaliteta samog javnog prostora.

Socijalne su aktivnosti one za koje se smatra da su evolucijski iznad nužnih i opcionalnih. One zahtjevaju prisustvo još barem jedne osobe, a mogu uključivati dječiju igru, pozdravljanje i komunikaciju ili pak pasivne aktivnosti poput promatranja ili slušanja drugih ljudi. Na ove vrste aktivnosti najveći utjecaj imaju fizička obilježja javnog prostora.

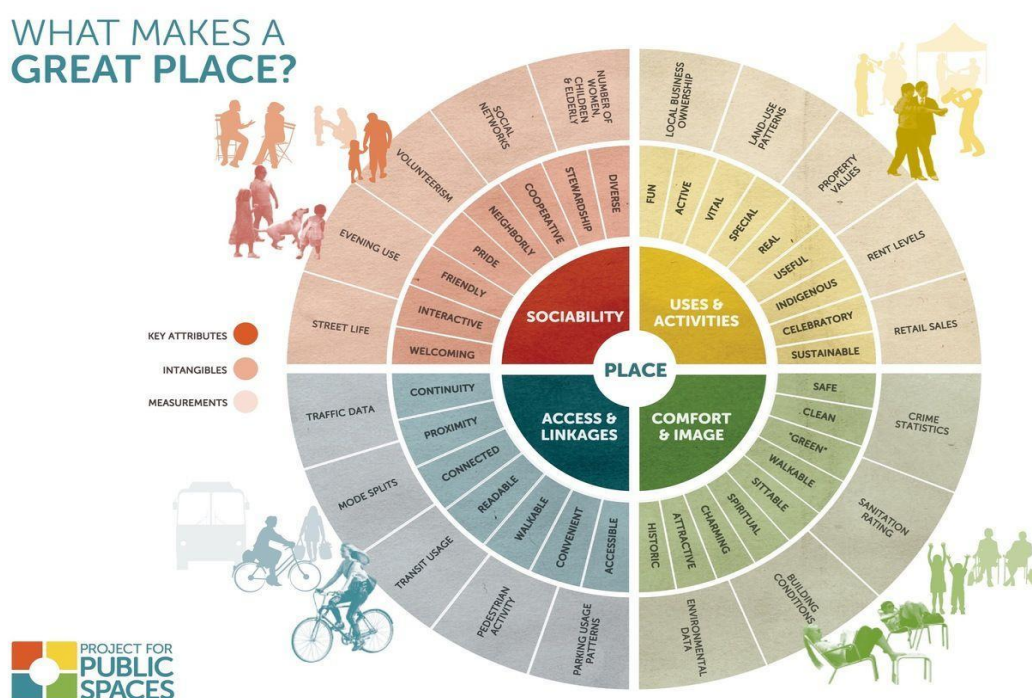
Osim rečenih uloga, s društveno-humanističkog stajališta prema Ivančević (2001.) najbitnija je i najzanimljivija funkcija "međuljudske komunikacije" koja je vitalno najvažnija funkcija grada a ona se od vijeka odvijala i razvijala ponajprije na javnom prostoru između različitih društvenih grupa.

3. KRITERIJI VREDNOVANJA OTVORENOG JAVNOG PROSTORA

Kada javni prostori dobro funkcioniraju oni će služiti kao pozornica za organiziranje života građana, ali što je to što dovodi do situacije da su neka mjesta uspješna a neka ne.

3.1. Kriteriji vrednovanja OJP - *Project for Public Spaces*

Project for Public Spaces (PPS) definira ovu problematiku kroz više kategorija. Neke od ključnih kategorija su: pristupačnost, povezanost, estetika i funkcionalnost- slika koju stvara otvoreni javni prostor, upotrebljivost i aktivnosti te društvenost. U ocjenjivanju tisuća javnih prostora diljem svijeta, PPS je otkrio da, da bi bili uspješni, oni općenito dijele sljedeće četiri kvalitete: pristupačni su; ljudi se tamo bave aktivnostima; prostor je ugodan i ima dobar estetski ugođaj; i konačno, to je mjesto za druženje: mjesto gdje se ljudi susreću, druže i komuniciraju.

Slika 17: Koji parametri čine odličan javni prostor, Izvor: <https://www.buildingcentre.co.uk/news/articles/project-for-public-spaces> (02.12.2022.)

Projekt za javne prostore sa sjedištem u New Yorku, razvio je ovaj dijagram kako bi pokazao kriterije koje je potrebno uzeti u obzir pri procjenjivanju uspješnog javnog prostora. Ovo je alat koji sastavlja atribut, nematerijalne čimbenike i mjerljive elemente i može se koristiti za procjenu okoline ili plana kao dobrog, lošeg ili između.⁷ Ovaj alat se najčešće koristi kako bi

⁷ <https://www.buildingcentre.co.uk/news/articles/project-for-public-spaces> (02.12.2022.)

se procijenila uspostavljena vrijednost i validirala kvaliteta postojećeg otvorenog javnog prostora koje bi pomogle u njegovom unapređenju (preuređenju) no također PPS metoda je vrlo korisna i dostupna planerima u planiranju i kreiranju plana za buduće javne prostore. Cilj organizacije je uključiti sve članove zajednice u zamišljanje, planiranje i stvaranje javnih prostora koji će utjecati na njihov svakodnevni život. U procesu stvaranja OJP okupljaju sve sudionike iz različitih disciplina i sektora - od vladinih agencija i neprofitnih organizacija do programera, planera i susjedskih skupina - kako bi razvili odlične javne prostore u zajednicama diljem svijeta.

U alatu koji je ustanovio Projekt za javne prostore postoje 4 ključne kategorije koje je potrebno uzeti u obzir pri validaciji otvorenog javnog prostora a odnose se na: upotrebu i aktivnosti, udobnost i imidž, pristup OJP i veze te društvenost.⁸

Kategorija pristupa i veza procjenjuje dostupnost mjesta prema njegovim vezama s okolinom. Do uspješnog javnog prostora lako je doći i proći kroz njega; vidljivo je i izdaleka i izbliza. Rubovi prostora također su važni. Pristupačna mjesta imaju visoku organizaciju javnih parkiranja i pogodna su za javni prijevoz.

Neka od pitanja koja treba razmotriti pri validaciji u kategoriji o pristupu i vezama OJP-a:

Možete li se vidjeti prostor iz daljine? Je li njegova unutrašnjost vidljiva izvana? Postoji li dobra povezanost prostora sa susjednim zgradama ili je okružen praznim zidovima? Koriste li prostor stanari susjednih zgrada? Mogu li ljudi lako prošetati do mjesta? Na primjer, moraju li skakati između automobila u pokretu da bi došli do mjesta? Funkcionira li prostor za osobe s posebnim potrebama? Mogu li ljudi koristiti različite mogućnosti prijevoza - autobus, vlak, automobil, bicikl, itd. - da bi došli do mjesta? Jesu li stajališta javnog prijevoza prikladno smještena uz odredišta kao što su knjižnice, pošte, ulazi u parkove itd.?

Prema kategoriji udobnost i slika (imidž) možemo razlučiti da li je prostor udoban i da li se dobro prezentira – ima li dobar imidž. Udobnost uključuje i percepcije o sigurnosti, čistoći i dostupnosti mjesta za sjedenje - općenito se podcjenjuje važnost davanja ljudima izbora da sjednu gdje žele.

Neka od pitanja koja treba razmotriti pri validaciji OJP u kategoriji o udobnosti i imidžu:

Ostavlja li mjesto dobar prvi dojam? Ima li dovoljno mjesta za sjedenje? Jesu li sjedala prikladno smještena? Imaju li ljudi izbor mjesta za sjedenje, na suncu ili u hladu? Jesu li prostori čisti i bez smeća? Tko je odgovoran za održavanje? Osjeća li se područje sigurnim? Postoji li

⁸ <https://www.pps.org/article/grplacefeat> (21.04.2023.)

zaštitarska prisutnost? Postoji li mnogo mogućnosti za fotografiranje? Dominiraju li vozila pješacima u korištenju prostora ili im onemogućuju lak pristup prostoru?

Upotreba i aktivnosti koje nudi određeni javni prostor su osnovni "gradivni blokovi" izvrsnih mjesta. Aktivnosti koje to mjesto nudi su razlozi zašto ih ljudi uopće posjećuju i zašto se nastavljaju vraćati. Oni su također ono što mjesto čini posebnim ili jedinstvenim. Kada se na nekom mjestu nema što raditi, ono će ostati prazno i neiskorišteno - to je siguran znak da nešto treba promijeniti.

Neka od pitanja koja treba razmotriti pri upotrebi i zastupljenosti aktivnosti u otvorenom javnom prostoru: Koriste li ljudi prostor ili je prazan? Koriste li ga ljudi različite dobi? Je li prikladan za ljude u grupama? Koliko se različitih vrsta aktivnosti događa - ljudi hodaju, jedu, igraju bejzbol, šah, opuštaju se, čitaju? Koji su dijelovi prostora iskorišteni, a koji ne?

Kategorija društvenosti, odnosi se na zastupljenost društvenih (socijalnih) radnji i aktivnosti grupa ili pojedinaca. To je osobina koju je teško postići za neko mjesto, ali jednom kada se postigne postaje ključna značajka prostora. Kada ljudi susretnu prijatelje, upoznaju i pozdrave svoje susjede i osjećaju se ugodno u interakciji sa strancima, imaju tendenciju da stvore jači osjećaj mjesta ili privrženosti svojoj zajednici - i mjestu koje potiče takve vrste društvenih aktivnosti.

Neka od pitanja koja treba razmotriti kada se validira i razlučuje o društvenosti određenog javnog prostora: Je li ovo mjesto gdje biste okupili svoje prijatelje? Sastaju li se drugi ljudi s prijateljima na ovom mjestu? Jesu li ljudi u grupama? Razgovaraju li jedni s drugima? Čini li se da se ljudi poznaju po licu ili po imenu? Smiju li se ljudi? Uspostavljaju li ljudi kontakt očima jedni s drugima? Jesu li ljudi skloni pokupiti smeće kad ga vide? Koriste li ljudi mjesto redovito i po izboru? Da li kombinacija dobi i etničkih skupina odražava zajednicu u cjelini?

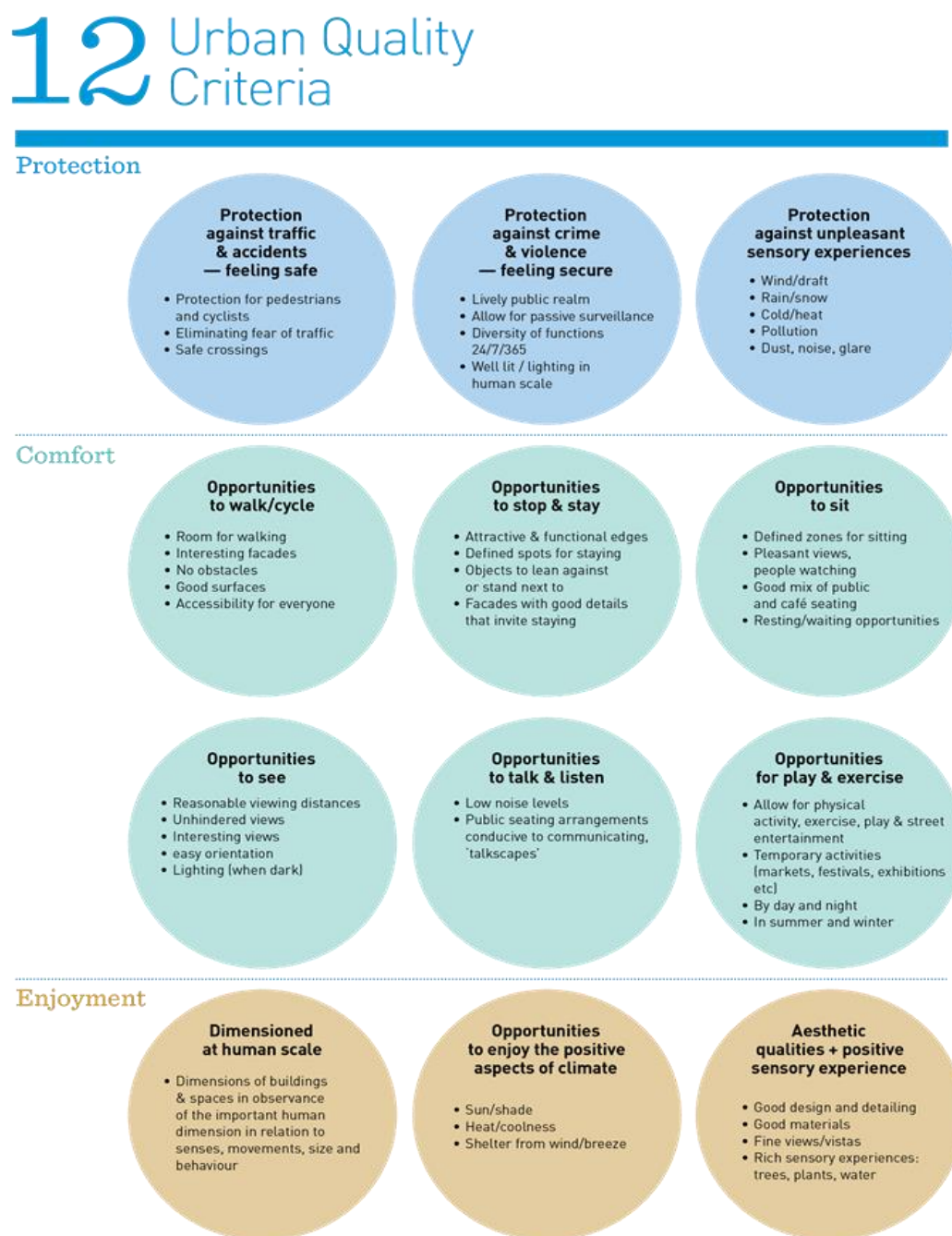
3.2. Kriteriji vrednovanja OJP - Gehl Institut

Jedan od najpoznatijih Instituta koji se bavi kriterijima vrednovanja otvorenih javnih prostora je Gehl Institut, koji je osnovao danski arhitekt Jan Gehl sa svojim suradnicima. Stoga pri vrednovanju i analizi otvorenih javnih prostora potrebno je spomenuti i 12 kriterija javnog prostora Jana Gehla. U središtu njegove su pažnje poboljšanje gradske infrastrukture i optimalizacija kvalitete života svih ljudi, a napose pješaka, biciklista, umirovljenika i obitelji.

Jan Gehl upozorava na važnost čovjeka, to jest ljudske dimenzije unutar arhitekture suvremenih društva. Nadalje tvrdi kako gradski i prometni planeri ne stavljaju dovoljan naglasak na važnost

javnog prostora i javnog života jer se godinama zanemarivao utjecaj fizičkih struktura na ljudsko ponašanje (Gehl, 2010: 10). Gehl kaže kako, nažalost, nije bilo prepoznato da se gradski život preselio s tradicije na vitalnu funkciju grada koje zahtijeva pažljivo i promišljeno planiranje stručnjaka, iz tog razloga je ujedinio različite poglede na javni prostor te ih je izrazio kroz dvanaest kriterija kvalitete javnog prostora. Navedeni kriteriji, podijeljeni su u tri kategorije: zaštita, komoditet, uživanje.

Slika 18: Gehlovih 12 kriterija kvalitete otvorenog javnog prostora

U kategoriji zaštite prvi je kriterij zaštita od prometa i nezgoda – osjećaj zaštićenosti, gdje je važna zaštita pješaka i biciklista, odnosno odsustvo straha od prometa te sigurni pješački prijelazi i drugo. Zaštita od kriminala i nasilja, tj. osjećaj sigurnosti drugi je kriterij vrednovanja javnog prostora, postoji li pasivni nadzor i koliko je dobro osvijetljen javni prostor. Treći je kriterij zaštita od neugodnih vanjskih utjecaja kao što su vjetar, kiša, snijeg, hladnoća, toplina, zagađenje, prašina i buka.

Kod kategorije komoditet prvi je kriterij mogućnost šetnje, odnosno postoji li prostor za hodanje, jesu li pročelja zanimljiva, postoje li kakve prepreke i kolika je dostupnost svima. Isto tako, i mogućnost stajanja i zadržavanja je važna, to jest postoje li mjesta koja omogućuju nesmetano zadržavanje u prostoru, mogu li se ljudi na nešto nasloniti te imaju li zanimljiv pogled. Treći je kriterij mogućnost sjedenja, dakle koliko određeni prostor ima klupa za sjedenje, može li se promatrati okolina, postoje li uz klupe za sjedenje i kafići u kojima se može sjesti te mjesto za odmor ili čekanje.

Jedan od kriterija unutar komoditeta je i mogućnost promatranja, dakle postoji li ugodna udaljenost određenih stvari za promatranje, odsustvo zapreka, mogućnost jednostavne orijentacije i kakva je osvijetljenost tijekom noći, može li se na nekom prostoru voditi razgovor, koja je razina buke prisutna, jesu li klupe u javnom prostoru raspoređene funkcionalno za razgovor. Posljednji kriterij u ovoj kategoriji mogućnost je igre i zabave, dakle postoji li dostupna oprema za tjelovježbu, igru i zabavu na ulici, koliko često se održavaju različite manifestacije na tom prostoru, koje su to vrste manifestacija, pridonose li one zdravom društvenom razvoju žitelja i prolaznika tog prostora te koliko su ti prostori dostupni danju i noću, zimi i ljeti.

Posljednja kategorija u kojoj je postavljen kriterij uživanja u prostoru dotiče se kriterija proporcije i ljudske mjere gdje je naglasak na dimenzijama građevina, dakle koliko je prostor usklađen s ljudskom mjerom. Pod ljudskom mjerom se prvenstveno misli na važnost ljudske dimenzije u odnosu na osjetila, pokrete, veličinu i ponašanje te potrebe čovjeka u prostoru. Drugi je kriterij mogućnost uživanja u klimi, što se odnosi na sunce/hlad, vrućinu/hladnoću, zaštitu od vjetrova ili povjetaraca, a treći kriterij u kategoriji predstavlja estetske kvalitete prostora i pozitivno iskustvo boravka, odnosi se na dobar dizajn i završni detalj, dobre materijale, ugodan pogled i bogata osjetilna iskustva (drveće, biljke, voda).

Ovi kriteriji koje je postavio Jan Ghel su zasigurno jedan od obuhvatnijih alata za validaciju kvalitetnog javnog prostora po mjeri čovjeka. Postoje mnogi članci i autori koji su koristili upravo ovaj alat u provedbi svojih istraživanja kako bi ocjenili kvalitetu otvorenog javnog prostora.

3.3. Ostali/ Drugi kriteriji vrednovanja OJP

Uz Ghela i neprofitnu organizaciju Project for Public Spaces ostali značajni radovi koji identificiraju kriterije dobre kvalitete i ono što čini uspješne javne prostore su radovi autora: M. Carmone, Carra, Smitha, Ewinga i Clementea i profesora urbanista Vikasa Mehte.⁹ **Matthew Carmona** (2010.) razvio je kriterije kvalitete koji odražavaju društvene, ekonomske i ekološke karakteristike javnih prostora: kao što su čistoća, urednost, pristupačnost, atraktivnost, udobnost, inkluzivnost, vitalnost i održivost, funkcija, prepoznatljivost, zaštita i sigurnost, robusnost, zelenilo, nezagađenost i sposobnost ljudskog ispunjenja (uživanja).

Carr i suradnici (1992.) identificirali su potrebe ljudi u javnim prostorima u smislu udobnosti, opuštanja, pasivnog angažmana, aktivnog angažmana, otkrivanja i susreta s mjestom. **Ewing i Clemente** (2013.) spominju pet nematerijalnih kvaliteta urbanog dizajna koje se primjenjuju na ulice kao javne prostore, tj. slikovitost, vizualno ograđivanje, ljudska mjerila, transparentnost i složenost. **Vikas Mehta** (2007.) pružio je teorijski okvir za procjenu kvalitete u javnim prostorima kroz pet dimenzija javnog prostora, kao što su: uključivost (inkluzivnost), smislenost, sigurnost, udobnost i zadovoljstvo. Postoje i druge studije autora **Moudon** (1989.), **Jacobs** (1993.), **Fyfe** (1998.), koje se bave ocjenom kvalitete javnih prostora. U svojim radovima identificirali su kriterije koji se odnose na korištenje, prirodu i raznolikost u javnim prostorima.

Kriteriji uspješnih javnih prostora, atributi kvalitete i njihovo vrednovanje prepoznaju se i istražuju već dulje vrijeme. Zainteresiranima za sigurnost, raznolikost i vitalnost gradova, posebice u javnom području, bavila se i urbana aktivistica Jane Jacobs (Jacobs, 1992.), a pitanjima neuspjeha i/ili uspjeha javnih prostora bavio se američki urbanist William H. Whyte koji je objavio nekoliko knjiga na tu temu, uključujući Društveni život malih gradskih prostora (1980.), u kojoj je istaknuo važnost onoga što najviše privlači ljude, kao što je: uloga mjesta za sjedenje, udobnosti, prisutnosti hrane, maloprodaje, ulica i odnosa glavnog prostora prema pješačkom toku i vanjskim podražajima (W.H. Whyte, 1980.). Whyte je smatrao da društveni život u javnim prostorima bitno pridonosi kvaliteti života pojedinaca i društva u cjelini.

Validacija kvalitete javnih prostora smatra se neophodnom za pružanje boljih planerskih rješenja. To uključuje matricu Jana Gehla, u kojoj je postavljeno dvanaest spomenutih kriterija ili pravila za dobro planiranje javnih prostora ali i spomenuti alat koji je ustanovio Projekt za javne prostore dajući 4 ključne kategorije koje je potrebno uzeti u obzir pri validaciji otvorenog javnog prostora.

⁹ The Journal of Public Space, City Space Architecture: <https://www.journalpublicspace.org>, (21.04.2023.)

4. SUVREMENI KONCEPTI OBLIKOVANJA OJP U EUROPI

Prostorno planiranje u Europi i svijetu se sve više oslanja na podizanje svijesti u javnosti o važnosti urbanističkog planiranja i participaciji svih dionika koji pridonose procesu razvoja urbanog prostora. Uspješani javni prostori dostupni su ljudima, angažiraju javnost aktivnostima, udobni su, stvaraju dobru sliku, potiču osjećaj zajedništva i društvenih aktivnosti, te iznad svega to bi trebali biti prostori visoke razine sigurnosti koji su pristupačni za sve korisnike. Današnji javni prostori intrigiraju svojom inovativnošću, izvrsnošću i multifunkcionalnošću. Najbolji javni prostori nude razvojnu višenamjensku upotrebu urbanog prostora za sve dobne skupine, to su prostori koje njeguju i stanovnici i turisti u isto vrijeme.¹⁰

Javni prostor je javno dobro i stoga njime treba upravljati s velikom pažnjom, odgovorno i na dobrobit svih građana. Stanovnici mnogih hrvatskih gradova privilegirani su jer uživaju u ulicama i trgovima nastalim prije više stotina godina, a da se istovremeno ne pitaju kakvi su javni prostori koji nastaju danas i što će ostati budućim generacijama u nasljeđe.¹¹ Kako bi se ostvarile sustavne promjene, potrebno je osuvremeniti dosadašnji pristup planiranja javnih prostora uvođenjem metoda i alata koji pridonose pronalaženju kvalitetnijih rješenja. Sam proces mora biti odmaknut od dosadašnjih zastarjelih metoda kojima se najčešće planiraju javni prostori u Hrvatskoj, odnosno treba usvojiti inovativne i suvremene metode poznate u planiranju javnih prostora uređenih demokratskih društava.¹²

Te metode fokusirane su na pobuđivanje interesa javnosti, uključivanje lokalne zajednice, ispitivanje i testiranje potencijalne namjene i različitih načina korištenja prostora te integralno sagledavanje prostora. Korak koji se često preskače, a koji je nužan u integralnom sagledavanju prostora i definiranju procesa planiranja javnog prostora je mapiranje lokacija, analiza i valorizacija u užem i širem kontekstu grada te provjera i usklađivanje s gradskim strategijama, uz to je važno uzeti u obzir i kriterije kvalitete koji čine uspješan javni prostor.

U ovom poglavlju istaknuti će se neki od primjera uspješih javnih prostora Europskih gradova u kojima je izraženo promišljanje i korištenje kriterija kvalitete danih od PPS i Gehl Instituta i koji su fokus usmjerili prema mjeri čovjeka pri planiranju uspješnog javnog prostora. Navedeni primjeri bi trebali ukazati na obuhvatnost metoda, pristupa i kriterija koje valja uzeti u obzir pri budućem planiranju OJP.

¹⁰ <https://www.re-thinkingthefuture.com/rtf-fresh-perspectives/a1062-10-sustainable-and-innovative-public-spaces-around-the-world/> (12.12.2022.)

¹¹ Emilija Vlahek i Maja Kireta: Publikacija „Smjernice za planiranje javnih prostora u Hrvatskoj“ nastala u okviru projekta „Čiji je ovo grad ? (22.04.2023.)

¹² Emilija Vlahek i Maja Kireta: Publikacija „Smjernice za planiranje javnih prostora u Hrvatskoj“ nastala u okviru projekta „Čiji je ovo grad ? (22.04.2023.)

4.1. Analiza kriterija vrednovanja na odabranim primjerima suvremenih OJP u svijetu (nagrađivani primjeri dobre prakse)

Postoje mnogi svjetski primjeri inovativnih i održivih javnih prostora, spomenuti ćemo neke od njih koji su nagrađeni Europskom nagradom za urbani javni prostor (*European Prize for Urban Public Space*), kao one koje u svom planiranju usmjeravaju pažnju na kriterije kvalitete OJP i time doprinose razvoju ukupne zajednice. Europska nagrada za urbani javni prostor biennialno je natjecanje koje se organizira s ciljem prepoznavanja svih vrsta radova za stvaranje, obnovu i poboljšanje javnih prostora u europskim gradovima.¹³ Cilj nagrade je odati priznanje najboljim prijedlozima za planiranje, stvaranje, transformaciju i obnovu javnih prostora u europskim gradovima, koji dijele neke povijesne značajke kao što su ljudska mjerila, kompaktnost i mješovitost namjena.¹⁴ Odabir analiziranih primjera temelji se na zastupljenosti kriterija kvalitete OJP te na stručno utvrđenoj izvrsnosti rješenja, budući da su primjeri nagrađeni Europskom nagradom za urbani javni prostor (The Prize) i drugim nagradama. Izdvojeni OJP analizirani su kao primjeri dobre prakse korištenja i unaprjeđenja javnog prostora uzimajući u obzir kriterije kvalitete OJP danih od PPS i Ghel Institut kao što su: pristupačnost, oplemenjivanje prostora za pješake, razvoj vegetacije i prirodnog zelenila, bolja povezanost, visoka razina sigurnosti i drugi.

Tablica 1. Superkilen, Kopenhagen, Danska, autori: Superflex, Bjarke Ingels Group i Topotek1

Tip OJP:	park – trg (perivojni trg)
Površina:	30 000 m ² (3ha)
Urbani kontekst:	etnički raznolika i socijalno problematična četvrt Nørrebro na sjeveru Kopenhaga
Način korištenja:	višefunkcionalni prostor (sport, razonoda, ..., vikendom tržnica)
Inovativni aspekti:	3 boje=3 zone, različite funkcije
Uloga participacije:	program je odgovor na zahtjeve lokalnog stanovništva, postizanje društvene kohezije i suradnje, okupljanje imigranata i lokalnih stanovništva, promicanje tolerancije i jedinstva.
Doprinos / dobrobit za grad (susjedstvo):	značajan socijalni utjecaj za cijeli grad, povećanje prometa pješaka i biciklista, poticanje aktivnosti stanovništva, jačanje osjećaja povezanosti različitih nacija, visoki osjećaj sigurnosti
Nagrade	aga Khan Award for Architecture, Arhivska selekcija The Prize 2012.
Projekt:	završen, 2012.
Korišteni izvori:	https://www.re-thinkingthefuture.com/wp-content/uploads/2020/06/A1062-Sustainable-and-innovative-Public-spaces-Serkilen-Image-4.jpg (12.12.2022.) https://arquiteturaviva.com/assets/uploads/obras/39893/av_imagen.jpeg?h=0c73548e (12.12.2022.) https://www.archdaily.com/286223/superkilen-topotek-1-biq-architects-superflex (12.12.2022.)

¹³ <https://www.publicspace.org/the-prize> (24.02.2023.)

¹⁴ <https://www.archdaily.com/992550/okra-receives-the-european-urban-public-space-award-2022> (17.12.2022.)

Slika 19: Superkilen Plan

Izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/87/Superkilen_plan.jpg/1920px-Superkilen_plan.jpg
(12.12.2022.)

Slika 20: Superkilen

Izvor: <https://www.re-thinkingthefuture.com/wp-content/uploads/2020/06/A1062-Sustainable-and-innovative-Public-spaces-Serkilen-Image-4.jpg> (12.12.2022.)

Tablica 2. Skenderbegov trg, Tirana, Albanija, 51N4E i Anri Sala

Tip OJP:	trg (središnji trg Tirane)
Površina:	97,344 m ² (9ha)
Urbani kontekst:	projekt postavlja veliko pješačko područje u središte glavnog gradskog područja
Način korištenja:	višefunkcionalni prostor (sport, razonoda, vrtovi, odmor, šetnja, koncerti, manifestacije)
Inovativni aspekti:	nova urbane ekologije grada, 12 vrtova, veliko područje isključivo za pješake i bicikliste, mozaik napravljen od kamenja iz cijele Albanije
Uloga participacije:	u projekt je uključen i doprinos građana
Doprinos / dobrobit za grad (susjedstvo):	značajan socijalni utjecaj za cijeli grad, povećanje prometa pješaka i biciklista, poticanje aktivnosti stanovništva, visoki osjećaj sigurnosti, bogatstvo vegetacije koje okružuje javne ustanove
Nagrade:	The Prize 2018 (European Prize for Urban Public Space) “Modern Architecture” by the EU in 2019.
Projekt:	završen, 2018.
Korišteni izvori:	https://www.publicspace.org/documents/220568/1045237/52431k056_before.jpg/c9ff82f3-22d0-3820-75f4-1bc16385244b?version=1.0&t=1528993854329 (14.12.2022.) https://www.archdaily.com/911980/skanderbeg-square-51n4e (14.12.2022.) https://www.classlifestyle.com/news/29246/quotthe-most-beautiful-public-spacequot-the-skanderbeg-square-wins-the-special-prize-in-barcelona/eng/ (14.12.2022.) https://ruby-press.com/skanderbeg-square-by-51n4e-and-anri-sala-wins-european-prize-for-urban-public-space/ (14.12.2022.)

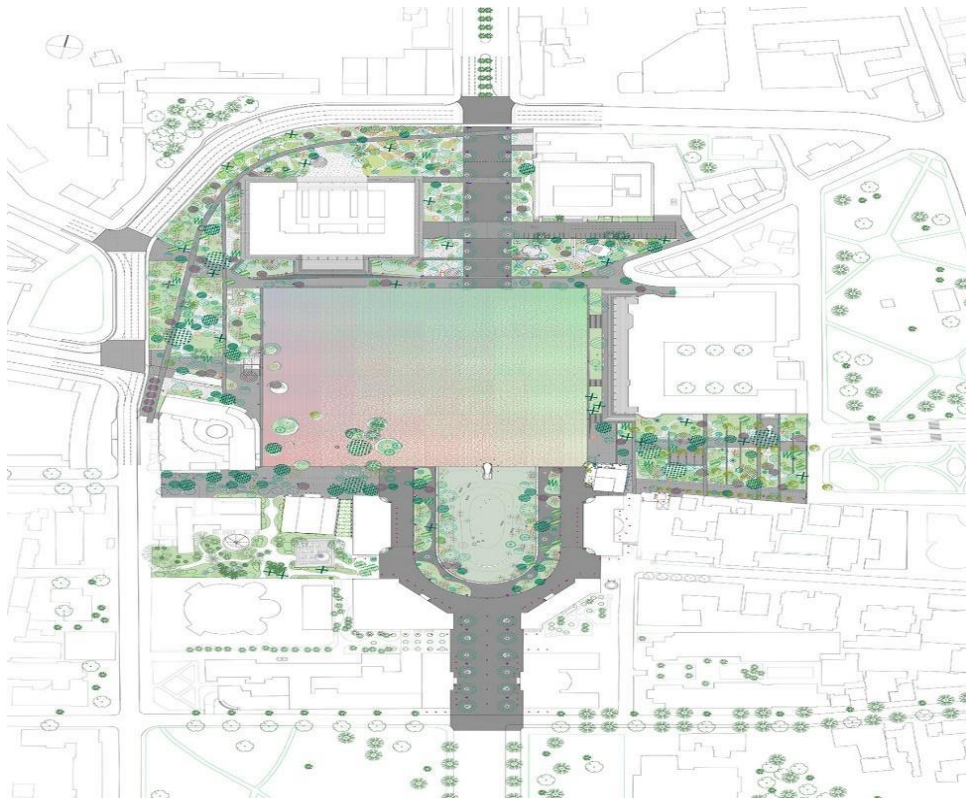
Slika 21: Skenderbegov trg prije renovacije,

Slika 22: Skenderbegov trg nakon renovacije

Izvor: https://www.publicspace.org/documents/220568/1045237/52431k056_before.jpg/c9ff82f3-22d0-3820-75f41bc16385244b?version=1.0&t=1528993854329 (14.12.2022.)

Slika 23: Plan of Skanderbeg Square by 51N4E

Izvor: <https://www.archdaily.com/911980/skanderbeg-square-51n4e>, (14.12.2022.)

Slika 24: Skanderbeg Square danas

Izvor: <https://www.publicspace.org/works/-/project/k056-skanderbeg-square>, (12.12.2022.)

Tablica 3. Clichy Batignolles - Martin Luther King Park, Pariz, Francuska, Osty et associés

<u>Tip OJP:</u>	park (javni vrt)
<u>Površina:</u>	100,000 m ² (10ha)
<u>Urbani kontekst:</u>	projekt postavlja veliko zeleno područje u središte urbanog gradskog područja
<u>Način korištenja:</u>	višefunkcionalni prostor (razonoda, odmor, šetnja, javna događanja)
<u>Inovativni aspekti:</u>	osmišljen održivi oblik upravljanja vodama, putem inovativnog sustava navodnjavanja (zahvaljujući spremniku, kišnica se ponovno koristi za zalijevanje biljaka) vjetroturbinu koja napaja sustav distribucije vode u zelenim površinama.
<u>Uloga participacije:</u>	u projekt je uključen i doprinos građana
<u>Doprinos / dobrobit za grad (susjedstvo):</u>	značajan socijalni utjecaj za cijeli grad, povećanje zelene površine usred urbanog tehničkog prostora, nastao urbani park, poticanje aktivnosti stanovništva i zdravog načina življenja, oplemenjivanje urbane četvrti zelenilom, visoki osjećaj sigurnosti, bogatstvo vegetacije i samoodržavanja
<u>Nagrade:</u>	jedan od kandidata The Prize 2022
<u>Projekt:</u>	završen, 2020.
<u>Korišteni izvori:</u>	https://www.publicspace.org/documents/220568/2683332/M102_AFTER.jpg/70ab5359-bf49-56f0-d3e1-3db70c5acb3e?version=1.0&t=16680842625009 (15.12.2022.) https://www.publicspace.org/en/web/quest/works/-/project/m102-clichy-batignolles-martin-luther-king-park (15.12.2022.) https://www.archilovers.com/projects/286532/martin-luther-king-park-clichy-batignolles-paris-france.html (15.12.2022.) https://www.osty.fr/fr/projets/view/1/parc-martin-luther-king (15.12.2022.)

Slika 25: Clichy-Batignolles Park prije

Izvor: https://www.publicspace.org/documents/220568/2683332/M102_AFTER.jpg/70ab5359-bf49-56f0-d3e1-3db70c5acb3e?version=1.0&t=1668084262500 (15.12.2022.)

Slika 26: Clichy-Batignolles Park poslije transformacije

Izvor: https://www.publicspace.org/documents/220568/2683332/M102_AFTER.jpg/70ab5359-bf49-56f0-d3e1-3db70c5acb3e?version=1.0&t=1668084262500 (15.12.2022.)

Slika 27: Clichy Batignolles - Martin Luther King Park

Izvor: <https://www.publicspace.org/en/web/guest/works/-/project/m102-clichy-batignolles-martin-luther-king-park,,>
(15.12.2022.)

Slika 28: Clichy Batignolles - Martin Luther King Park

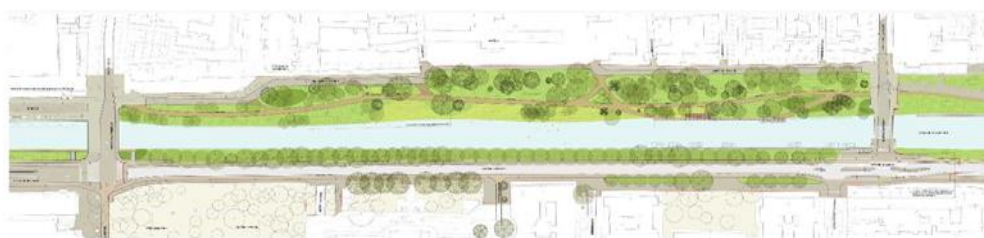

Izvor: <https://www.publicspace.org/en/web/guest/works/-/project/m102-clichy-batignolles-martin-luther-king-park,,>
(15.12.2022.)

Tablica 4. Catharijnesingel, Utrecht, Nizozemska, OKRA

<u>Tip OJP:</u>	kanal, (šetnjica)
<u>Površina:</u>	42 000 m ² (4 ha)
<u>Urbani kontekst:</u>	projekt postavlja veliko zeleno područje u središte urbanog gradskog područja
<u>Način korištenja:</u>	višefunkcionalni prostor (razonoda, odmor, šetnja)
<u>Inovativni aspekti:</u>	osmišljen održivi oblik upravljanja vodama, putem inovativnog sustava navodnjavanja (zahvaljujući spremniku, kišnica se ponovno koristi za zalijevanje biljaka) vjetroturbinu koja napaja sustav distribucije vode u zelenim površinama.
<u>Uloga participacije:</u>	u projekt je uključena participacija građana
<u>Doprinos / dobrobit za grad (susjedstvo):</u>	značajan socijalni utjecaj za cijeli grad, napravio se prostor za bicikliste i pješake, produžena šetnica uz kanal poziva na rekreaciju i sport; posjetitelji mogu šetati livadama među umjetničkim djelima, kao i brojnim prostorima za odmor s raznolikim zasađenim biljnim vrstama, visoka razina sigurnosti, vraćena voda u središte grada, bolja povezanost sa središtem
<u>Nagrade:</u>	The Prize 2022 (European Prize for Urban Public Space)
<u>Projekt:</u>	završen, 2020.
<u>Korišteni izvori:</u>	https://www.publicspace.org/documents/220568/2683332/M102_AFTER.jpg/70ab5359-bf49-56f0-d3e1-3db70c5acb3e?version=1.0&t=16680842625009 (15.12.2022.) https://www.publicspace.org/en/web/guest/works/-/project/m102-clichy-batignolles-martin-luther-king-park (15.12.2022.)

Slika 29: Plan obnove OKRA

Izvor: <https://www.publicspace.org/en/works/-/project/m357-catharijnesingel> (17.12.2022.)

Slika 30: Catharijnesingel prije

Slika 31: Catharijnesingel poslije obnove

<https://www.publicspace.org/en/works/-/project/m357-catharijnesingel>, (17.12.2022.)

Ovi Europski analizirani primjeri svi ukazuju na postignuće značajnog društvenog doprinosa za cijeli grad te svaki od njih je uspio donjeti i neki inovativni aspekt. Ono što im je svima zajedničko je i uloga participacije odnosno sudjelovanje građana i lokalnog stanovništva pri transformaciji otvorenog javnog prostora. Dostignuće kriterija društvenosti je ono što otvoreni javni prostor čini izvrsnim, obzirom da je to kategorija koja se teško postiže i na koju ključni čimbenik donose sami korisnici ovi nagrađeni primjeri uspješnih javnih prostora su to postigli.

Park Superkilen u Danskoj svojom transformacijom donio je značajan socijalni utjecaj za cijeli grad: povećanje prometa pješaka i biciklista, poticanje aktivnosti stanovništva, jačanje osjećaja povezanosti različitih nacija i uz to je postignut visoki osjećaj sigurnosti. Objedinjujući elemente uličnog namještaja iz cijelog svijeta, novi park slavi kulturnu raznolikost i zajedništvo svih kultura i nacija.

Skenderbegov trg u Tirani, glavnom gradu Albanije primjer je kako oslobađanjem prekratog prostora zakrčenog automobilima i prometom u veliko pješačko područje se uspjela ispuniti višefunkcionalnost prostora za sport, razonodu, odmor, šetnju, koncerte, manifestacije, vrtove. Ovim projektom postignut je značajan društveni (socijalni) utjecaj za cijeli grad, povećanje prometa pješaka i biciklista, poticanje aktivnosti stanovništva. Bogatstvo vegetacije koje okružuje javne ustanove, kvalitetno i mudro promišljanje o biljnim nasadima čime se postigla nova urbana ekologija grada -12 prekrasnih vrtova, veliko područje isključivo za pješake i bicikliste, mozaik napravljen od kamenja iz cijele Albanije s čime se postigao i značajan inovativni aspekt u korištenju materijala u oplemenjivanju prostora.

Na primjeru Martin Luther King Parka u Parizu u središte urbanog gradskog područja, postavlja se veliko zeleno područje čime se kao i u prethodnim primjerima postiže značajan društveni utjecaj za cijeli grad. Povećanje zelene površine usred urbanog tehničkog prostora postiglo je poticanje aktivnosti stanovništva na zdravi načinu življenja i rekreaciju. Osmišljenim održivim oblikom upravljanja vodama, putem inovativnog sustava navodnjavanja, postignuto je bogatstvo vegetacije i samoodržavanja.

Kanal Catharijnesingel u Nizozemskoj svojom transformacijom također je donio značajan socijalni utjecaj za cijeli grad, napravio se prostor za bicikliste i pješake, posjetitelji mogu šetati livadama među umjetničkim djelima, kao i brojnim prostorima za odmor s raznolikim zasađenim biljnim vrstama. S vraćenom vodom u središte grada postigla se bolja povezanost sa samim središtem.

5. PLANIRANJE, REALIZACIJA I VREDNOVANJE SUVREMENIH OJP U ZAGREBU (i RH)

U Hrvatskoj ne postoji zakondavni okvir koji regulira planiranje javnih prostora, ali niti uhodana praksa kojom bi se vodili investitori odnosno javna uprava pri planiranju javnih prostora. U jednom dijelu praksu pokriva model arhitektonskog / urbanističkog / krajobraznog / likovnog / oblikovnog natječaja, međutim niti taj model ne odgovara u potpunosti na suvremene potrebe.¹⁵ Kao najveći izazovi u hrvatskom kontekstu ističu se niska društvena svijest o važnosti javnih prostora i aktivnog sudjelovanja javnosti u procesu planiranja, slaba educiranost predstavnika uprave i stručnjaka o novim metodologijama te netransparentnost u donošenju odluka i njihovom provođenju. Unatoč nedostacima gradske samouprave i smanjene aktivnosti stručnjaka, posljednjih 20-ak godina postoje pomaci u vidu promišljanja građana i njihovih inicijativa i težnji za kvalitetnijim planiranjem OJP. Obzirom da je fokus rada usmjeren na kriterije planiranja OJP, a planiranje Grada Zagreba je provedeno odredbama GUP-a Grada Zagreba, za primjere Zagrebačkih potreba i uspješnosti OJP važno je sagledati podatke objavljenih arhitektonskih natječaja.

Jedan od rijetkih primjera koji je nastao bez arhitektonskog natječaja je primjer Europskog trga, koji je svoju transformaciju doživio 2013., to je zasigurno jedan od neizostavnih primjera kako ne planirati otvorene javne prostore. Neprovođenje natječaja, i procedura koje osiguravaju transparentan i demokratski odabir najkvalitetnijeg rješenja, a i sudjelovanje zainteresirane javnosti od početne faze utvrđivanja programskog zadatka do izložbe i rasprave po odabiru najboljeg rada, slobodno se može nazvati lošim i neučinkovitim planiranjem OJP. Kod primjera Trga Europe zbog tradicije provođenja arhitektonskih natječaja, sama činjenica da se jedan povijesno značajan dio grada, i to njegova najužeg središta, uređuje bez raspisivanja natječaja, je nedopustivo. Cilj svakog planiranja OJP je pokazati da vrijedne prostore koje imamo, prepoznamo kao takve, i naravno da ih čuvamo i oplemenjujemo kvalitetnim oblikovanjem.¹⁶ Činjenica da se središnja zagrebačka pješačka zona širi svakako je pozitivna. No, specifični način na koji je došlo do projekta oblikovanja tog prostora – tako da autor projekta arhitekt Branko Silađin nudi rješenje (polu) pješačke zone s novim trgom, gdje su gradske službe već planirale parkiralište – ukazuje da je središte problema u gradskoj upravi koja oblikovanju, u ovome slučaju središnjeg i povijesnog dijela grada, pristupa nestručno i stihijski.¹⁷

¹⁵ Emilija Vlahek i Maja Kireta: Publikacija „Smjernice za planiranje javnih prostora u Hrvatskoj“ nastala u okviru projekta „Čiji je ovo grad ? (24.04.2023.)

¹⁶ Arhitektonske politike Republike Hrvatske 2013.-2020., Apolitika, Nacionalne smjernice za vrsnoću i kulturu građenja, [ur. Helena Knifić Schaps], Hrvatska komora arhitekata i Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja, Zagreb, str.30, (2013.) (01.05.2023.)

¹⁷ Izvor: <http://pogledaj.to/arhitektura/kvazitrg-proizasao-iz-stihije/>, (30.04.2023.)

6. OTVORENI JAVNI PROSTORI U PROSTORNO PLANSKOJ DOKUMENTACIJI ZAGREBA

Odnos čovjeka prema određenom prostoru očituje se u težnji da taj prostor mijenja, prilagođava i organizira. Važan primjer organizacije prostora jest prostorno (urbanističko) planiranje koje je nastalo kao težnja za regulacijom i kontrolom urbanističkih procesa (Zlatar, 2013.) Prostorno se planiranje može definirati i kao planiranje usmjereno na upravljanje fizičkim razvojem gradova kojim se promiče zdravlje, gospodarstvo, udobnost i ljepota urbanih nastambi (Đokić, Bakarić i Šišinački, 2010.)

Svako planiranje grada, podliježe najrazličitijim i vrlo kompleksnim procesima, tako i buduće planiranje grada Zagreba, ako je sustavno mora zadovoljiti određene kriterije i odgovoriti na najrazličitija pitanja (od određivanja ciljeva planiranja promjena u prostoru do nositelja planiranja i pristranosti planera). Iza procesa planiranja uvijek stoji strategija upravljanja prostorom, koja se u svom najopćenitijem smislu bavi osmišljavanjem buduće upotrebe prostora.

Generalni urbanistički plan grada Zagreba prostorni je plan lokalne razine, izrađen je na temelju Zakona i donesen je Odlukom o donošenju Generalnog urbanističkog plana grada Zagreba sa zadnjim izmjenama 2016. (Službeni glasnik Grada Zagreba 16/97, 08/09, 7/13, 9/16 i 12/16 – pročišćeni tekst – dalje u tekstu GUP GZ).

GUP GZ ima dvostruki karakter: kao strateški razvojni dokument prostornog uređenja i kao provedbeni na razini urbanih pravila. Zagrebački GUP provodi se na trima razinama: 1. provedbi urbanističko arhitektonskih natječaja kao preduvjet za izradu potrebne dokumentacije za izdavanje lokacijskih dozvola i izradu detaljnih prostornih planova, 2. neposredna primjena putem izdavanja lokacijskih dozvola, na temelju provedbenih odredbi GUP-a Grada Zagreba, 3. izrada detaljnijih planova (urbanistički plan uređenja i detaljni plan uređenja) za propisane prostorne obuhvate (Mrak-Taritaš, 2008).¹⁸ GUP je dakle dokument sa snagom propisa koji donosi plan budućeg izgleda grada.

Zagreb, glavni grad Republike Hrvatske, u svojem **Generalnom urbanističkom planu grada Zagreba** riječi „javni natječaj“ spominje 129 puta, od toga 106 u Odredbama za provođenje, a 23 puta u Obrazloženju plana. Natječaj je obavezan za gradnju unutar povijesnih cjelina i za nove građevine uz gradske avenije, a olakšavajuća je okolnost što se provođenjem natječaja

¹⁸ ZLATAR, Jelena (2013) Urbane transformacije suvremenog Zagreba, Sociološka analiza, Plejada d.o.o., Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, str- 56 (29.12.2022.)

često zamjenjuje obveza izrade i donošenja urbanističkog plana. Arhitektonski natječaj potrebno je provoditi za interpolacije i gradnju građevina na području mješovite namjene te za javne i društvene namjene unutar gradskog središta.

Natječaj je moguće provoditi za gradnju građevina unutar zona urbaniteta i mikrocentara i za gradnju građevina javne i društvene namjene. **Radi dobivanja što kvalitetnijih rješenja za uređenje gradskih površina i oblikovanje građevina, planira se raspisivanje javnih natječaja za javne površine (trgovi, parkovi), sportske i kongresne dvorane, građevine više od devet etaža, gradnju novih mostova na rijeci Savi i druge građevine i površine određene urbanističkim planom uređenja, odnosno zaključcima gradonačelnika Grada Zagreba.** U pojedinim slučajevima, o programu za provedbu natječaja provodi se javna rasprava (za lokacije koje nisu određene prostornim planovima).¹⁹

U čl. 99. GUP-a utvrđeno je da će se radi dobivanja što kvalitetnijih rješenja za uređenje gradskih površina i oblikovanje pojedinih građevina raspisivati javni natječaji pored ostalog za javne površine, građevine javne namjene, uređenje prostora i gradnju uz gradske avenije i glavne gradske ulice. Naručitelji javnih zahvata u prostoru trebaju predvoditi svojim primjerom te provoditi javne arhitektonsko-urbanističke natječaje, u pravilu, za sve zgrade, građevine, javne prostore i koncepte prostorno-planskih rješenja, kao i za inženjerske zahvate koji su od posebnog značaja za kvalitetni razvoj i uređenje prostora.²⁰

Prostorno planska dokumentacija Grada Zagreba predstavlja važan dio planerskog naslijeđa grada zbog čega **njeno poznavanje, sistematizacija i mogućnost analiziranja/uspoređivanja predstavlja jedan od važnih preduvjeta za uspostavljanje kontinuiteta planiranja, praćenje promjena planerskih stavova te prepoznavanje karakterističnih razvojnih trendova.**²¹ Kvalitetan otvoreni javni prostor ima uspostavljen balans između aktivnih točaka i statičnih zona. Poznato je da se uz javni prostor vezuje se i javni interes, pri čemu je cilj urbanističkog projektiranja oblikovanje javnog prostora grada na način da se potenciraju vrijednosti od javnog interesa. Otvoreni javni prostori zasigurno su prostori od javnog interesa što građana, što cjelokupne zajednice i grada u cijelini, te njihova provedba iziskuje raspisivanje urbanističko arhitektonskih natječaja.

¹⁹ Lovoković, D. Prostorno planerski kriteriji za evaluaciju utjecaja urbanističko-arhitektonskih natječaja na prostorni razvoj grada Osijeka (2023.), doktorska disertacija (14.10.2023.)

²⁰ S.Bašić i dr. (2012.) ARHITEKTONSKE POLITIKE REPUBLIKE HRVATSKE 2013–2020., NACIONALNE SMJERNICE ZA VRSNOĆU I KULTURU GRAĐENJA, Radna skupina za izradu Prijedloga dokumenta „Arhitektonske politike“ studeni, 2012. (11.06.2023.)

²¹ Šmit, K. i dr. (2019): Prostorno planerska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20. stoljeća i početka 21. stoljeća: Čimbenici koji su utjecali na provedbu planova od 1986. godine, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (11.06.2023.)

7. URBANISTIČKO ARHITEKTONSKI NATJEČAJ KAO MODEL REALIZACIJA OJP U ZAGREBU

Natječaj je provjerena metoda dobivanja najboljih idejnih rješenja značajnih javnih i privatnih zgrada, uređenja i proširenja javnih prostora gradova i naselja, stvaranja novih naselja i dijelova naselja te uređenja krajobraza. Kvalitetno pripremljena natječajna dokumentacija izrađena u suradnji raspisivača, provoditelja i ocjenjivačkog suda te verificirana od strane Hrvatske komore arhitekata, te neovisni rad ocjenjivačkog suda, garancija su uspješno provedenog natječaja.²²

7.1. Kratka povijest arhitektonsko urbanističkih natječaja u Zagrebu

Arhitektonsko urbanistički natječaji su iznimno veliko i opsežno područje, sama tradicija natječaja u Hrvatskoj je stara preko 150 godina., gotovo svi javni prostori i stambene zgrade, po kojima su naši gradovi poznati, rezultat su provedenog javnog arhitektonsko urbanističkog natječaja. Natječaji predstavljaju izazov neposrednog uspoređivanja radova svih natjecatelja. Oni su metoda kojom se podiže razina arhitektonske vrsnoće, podjednako pogodni za rješavanje kako zahtjevnih, tako i jednostavnijih projektnih zadataka.²³

Bitno je za spomenuti da natječaji imaju i obrazovni karakter jer nagrađuju naj uspješnije studente arhitekture, opće poznati je natječaj Grand Prix de Rome, francuske vlade koji nagrađuje najizvrsnije studente arhitekture za njihovo usavršavanje u Rimu. Natječaji se paralelno održavaju za pojedine javne gradnje i prostore te regulatorne osnove.

Glavnu ulogu 1880-ih u raspisivanju natječaja imao je Isidor Kršnjavi, predstojnik odjela za bogoslužje i nastavu Kraljevske zemaljske vlade i društvo umjetnosti, koji je raspisivanjem natječaja domaćim arhitektima pružio priliku da se iskušaju u realizaciji reprezentativnih javnih objekata.²⁴ Prvi Zagrebački natječaji javljaju se tek kasnih 1880. i početkom 1890., to su bili natječaji za crkvu sv. Blaža, Školski forum te kompleks gimnazija na Rooseveltovu trgu, dok je prvi moderno raspisan natječaj u Hrvatskoj Natječaj za regulaciju Kaptola i okolice, koji će Klub hrvatskih arhitekata u suradnji s poglavarstvom grada Zagreba izraditi tijekom lipnja 1908., riječ je o događaju koji će prekoračiti odrednice uobičajenih arhitektonskih zbivanja i

²² <https://www.arhitekti-hka.hr/hr/natjecaji-nadmetanja/uvod/> (29.05.2023.)

²³ S.Bašić i dr. (2012.) ARHITEKTONSKE POLITIKE REPUBLIKE HRVATSKE 2013–2020., str. 32, (12.06.2023.)

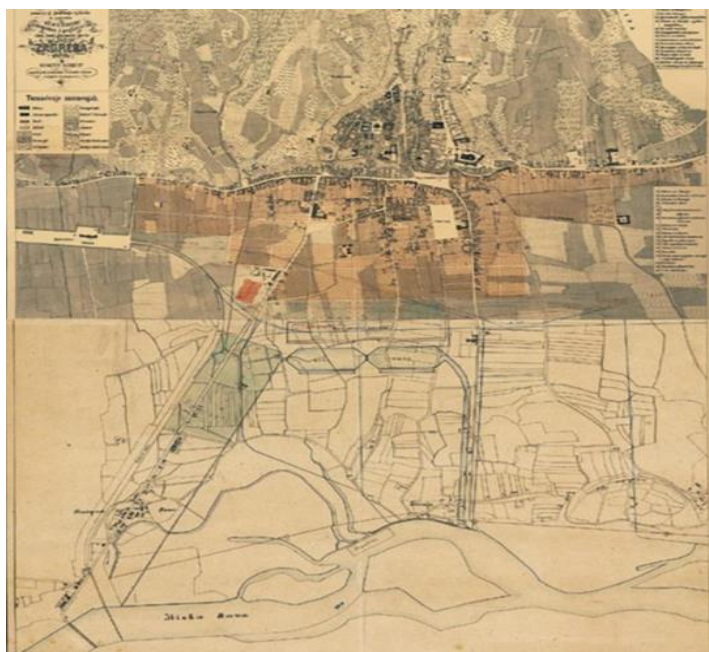
²⁴ T. Bjažić Klarin (2020.) Za novi, ljepši Zagreb!'- arhitektonski i urbanistički natječaji međuratnog Zagreba, 1918.–1941 (12.06.2023.)

dobiti značenje događaja od presudne važnosti za daljnji tijek hrvatske arhitekture, o kojima sada govorimo kao o vlastitom kulturnom identitetu i baštini.²⁵ Natječaji se od tada, pod okriljem strukovnih udruženja, provode više ili manje kontinuirano za značajne zahvate u prostoru.

Prvi pravilnik za provedbu arhitektonsko urbanističkih natječaja u Hrvatskoj: "Osnova za ustanove o postupku kod javnih natječaja", formulirana u 11 točaka nastala je 1880 godine, te je imala zadatak da reguliranjem provedbe osigura uspjeh natječaja u obostranu korist i zadovoljstvo raspisivača i natjecatelja. U to vrijeme bili smo upotpunosti u rang sa Europom jer se tada i u ostalom dijelu Europe radi intenzivno na regulativi za provedbu arhitektonsko urbanističkih natječaja. Nastojeći ograničiti prakse štetne za profesiju, arhitekti tijekom čitavog razdoblja ulažu velike napore u doradu natječajnih pravilnika.²⁶

Prvi prostorno planski dokument za zagrebačko područje donesen nakon formiranja Kraljevskog grada Zagreba 1850. godine predstavlja Generalna regulatorna osnova iz 1865. godine koja kao (grafička) dopuna Reda građenja (Građevinskog pravilnika) iz 1857. godine prvi puta integralno sagledava tadašnji urbani i suburbani prostor.²⁷

Slika 43: 1. Generalna regulatorna osnova iz 1865. godine

Izvor: Knežević, 2003.: 158, (12.06.2023.)

²⁵ S.Bašić i dr. (2012.) ARHITEKTONSKE POLITIKE REPUBLIKE HRVATSKE 2013–2020., str. 32, (12.09.2023.)

²⁶ T. Bjažić Klarin (2020.) Za novi, ljepši Zagreb!'- arhitektonski i urbanistički natječaji međuratnog Zagreba, 1918.–1941 (12.06.2023.)

²⁷ PROSTORNO PLANSKA DOKUMENTACIJA ZAGREBA I ZAGREBAČKOG PODRUČJA 20. STOLJEĆA I POČETKA 21. STOLJEĆA (12.06.2023.) str. 9

U vrijeme izrade prve regulatorne osnove 1865. grad je imao oko 18 000 stanovnika, a obuhvat ove regulatorne osnove iznosio je oko 190 ha. Ono što je označilo sliku grada jest ideja o perivojnom okviru koja je 1883. uključena u prijedlog nove regulatorne osnove, predstavljena kao „estetski okvir” parkova i trgova oko središta grada.

Druga regulatorna osnova (1887. – 1889.) predviđa znatno veći prostorni obuhvat i širenje grada sa zapada prema istoku te za daljnji razvoj predviđa još 800 ha, a karakteristika je ove regulacije uvođenje jasnih elemenata zoniranja površina prema namjeni. Gradsko područje dijeli se na tri razdjela (zone), pa tako nastaju tri osnovne prostorne cjeline.²⁸ Ovom regulacijom nastojalo se riješiti problematika komunikacije Donjeg grada s područjem južno od željezničke pruge kojim se prvi put planski nastoji uravnotežiti prirodno širenje grada u smjeru istok-zapad s usmjeravanjem razvoja u smjeru sjever-jug.²⁹

Slika 44: Detalj druge regulatorne osnove iz 1887./1889. godine

Izvor: Druga regulatorna osnova Zagreba (1887. – 1889.) – rukopisni original, (12.06.2023.)

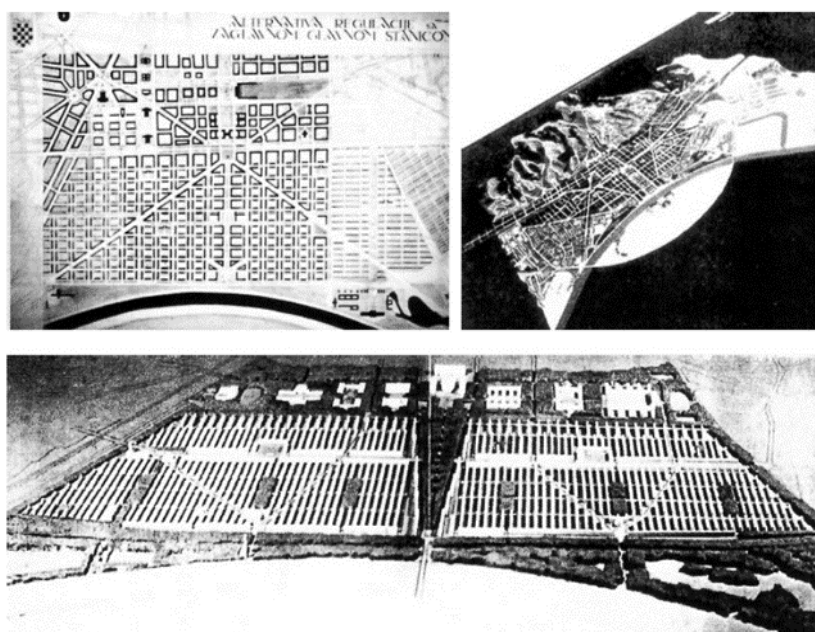
²⁸ Šmit, K. i dr. (2019): Prostorno planerska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20. stoljeća i početka 21. stoljeća: Čimbenici koji su utjecali na provedbu planova od 1986. godine, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (14.06.2023.)

²⁹ Šmit, K. i dr. (2019): Prostorno planerska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20. stoljeća i početka 21. stoljeća: Čimbenici koji su utjecali na provedbu planova od 1986. godine, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (14.06.2023.)

Daljnji prostorni planovi koji su označili razvoj Zagreba su: Regulacija Milana Lenucija (1907.), Regulatorna osnova (1923.), Regulatorna osnova Grada Zagreba (1930./1931.), izrada Generalnoga regulacijskog plana za Grad Zagreb (1923. – 1937.), Direktivna regulatorna osnova Zagreba (1953.), Generalni urbanistički plan grada Zagreba (1971.), te Prostorni plan zagrebačke regije (1972. – 1978.)³⁰

Regulatorna osnova Grada Zagreba iz 1930./1931. je međunarodni urbanistički natječaj na kojem niti jedan od 52 pristigla rada nije osvojio prvu nagradu, već su dodijeljene dvije druge nagrade, treća i četvrta nagrada te nekoliko otkupa.³¹ Ovaj dokument ima izrazitu važnost zbog toga što je ishodište svih budućih planerskih i urbanističkih praksa.

Slika 45: Međunarodni natječaj za regulatornu osnovu Zagreba (1930./1931.) – radovi br. 6, 8 i 53

Izvor: Radović Mahečić; Štok, 1997., (12.06.2023.)

Među radovima koji su ocjenjivani temeljem rješenja prometnog sustava, koncepta uređenja javnih zelenih površina te stambenih i industrijskih zona vidljiva su dva osnovna pristupa planiranju – „tradicionalni“ na postavkama urbanizma 19. stoljeća (blokowska izgradnja, reprezentativne gradske osi s javnim građevinama i sl.) te „suvremeni“ na načelima moderne kojim autori sukladno novim tendencijama predlažu rješavanje urbanističkih i socijalnih

³⁰ Šmit, K. i dr. (2019): Prostorno planerska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20. stoljeća i početka 21. stoljeća: Čimbenici koji su utjecali na provedbu planova od 1986. godine, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (12.06.2023.)

³¹ PROSTORNO PLANSKA DOKUMENTACIJA ZAGREBA I ZAGREBAČKOG PODRUČJA 20. STOLJEĆA I POČETKA 21. STOLJEĆA (12.06.2023.) str.16

problema (neplanske gradnje, smještaja industrije, higijenskih uvjeta stanovanja i dr.) funkcionalnim zoniranjem, novim tipologijama izgradnje i dr.³² Činjenica da prva nagrada nije dodijeljena omogućila je Gradskom građevnom odsjeku izradu autorskog prijedloga nove regulatorne osnove korištenjem pojedinih elemenata rješenja nagrađenih i otkupljenih radova.

Klub hrvatskih arhitekata predvođen Stjepanom Podhorskim, Alojzom Bastlom, Viktorom Kovačićem, Edom Schönom, Hugom Ehrlichom i Ćirilom Ivekovićem sastavio je 1908. tzv. „Glavna nacrt za raspis umjetničkih arhitektonskih i inih tehničkih radnja“, riječ je o jednom od temeljnih dokumenata u razvojnom procesu hrvatske moderne arhitekture, kojim je određen, ne samo opći model natječajnih programa, nego su ujedno jasno definirana prava i dužnosti svakoga sudionika natječaja.³³ Do pojave ovog dokumenta, izrada natječajnih programa bila je mahom povjeravana raznim odjelnim činovnicima, bez poznavanja arhitektonske prakse, što je nerijetko rezultiralo nedostatnim programima, narušavanjem interesa struke, a time i nekvalitetnim arhitektonskim rješenjima.

Na postavkama prijeratne regulacije temeljene na međunarodnom urbanističkom natječaju, prijedlogom Direktivne regulatorne osnove Zagreba izrađene u razdoblju od 1947. do 1953. godine planiran je „funkcionalni grad“ za cca 600.000 stanovnika (u projekciji rasta tijekom 30 godina) koji „sadrži sve osnovne elemente koji su od važnosti za pravilno usmjerenje razvoja grada“ u planskoj projekciji od 50 do 100 godina. Plan karakterizira zoniranje grada prema osnovnim funkcijama stanovanja, rada i odmora te povezivanje zona hijerarhiziranim sustavom prometa.³⁴

Od 2006. godine natječaji se provode temeljem Pravilnika o natječajima s područja arhitekture i urbanizma, koji su donijeli Udruženje hrvatskih arhitekata i Razred arhitekata Hrvatske komore arhitekata i inženjera u graditeljstvu. Naručitelji javnih zahvata u prostoru trebaju predvoditi svojim primjerom te provoditi javne arhitektonsko-urbanističke natječaje, u pravilu, za sve zgrade, građevine, javne prostore i koncepte prostorno-planskih rješenja, kao i za inženjerske zahvate koji su od posebnog značaja za kvalitetni razvoj i uređenje prostora.

Kriteriji značaja zahvata u prostoru za kvalitetni razvoj i uređenje prostora treba biti presudan u određivanju obveze provedbe natječaja i za privatne ulagače i naručitelje. Kriteriji

³² Šmit, K. i dr. (2019): Prostorno planerska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20. stoljeća i početka 21. stoljeća: Čimbenici koji su utjecali na provedbu planova od 1986. godine, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (12.06.2023.)

³³ S.Bašić i dr. (2012.) ARHITEKTONSKE POLITIKE REPUBLIKE HRVATSKE 2013–2020., str. 32

³⁴ Šmit, K. i dr. (2019): Prostorno planerska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20. stoljeća i početka 21. stoljeća: Čimbenici koji su utjecali na provedbu planova od 1986. godine, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (12.06.2023.)

ocjenjivanja i njihov značaj u rješavanju natječajnog zadatka moraju se prilikom raspisivanja natječaja opisati tako da ocjenjivački sud može, na temelju istih, pravilno ocjenjivati natječajne radove.

Kriterije ocjenjivanja utvrđuju članovi ocjenjivačkog suda prije objave natječaja uz prethodnu provjeru: **ciljeva razvoja područja natječajnog obuhvata, prostornog programa i funkcionalnih zahtjeva, kvalitativnih zahtjeva, oblikovnih i prostornih kvaliteta, investicijskih i kasnijih troškova-investicijski okvir, ekonomičnosti** (na temelju orijentacijskih, poznatih i planiranih podataka, npr.odnosa bruto i neto površina), **ekoloških zahtjeva i neškodljivosti po okolinu, etapa gradnje i odnosa različitih dijelova zadatka, mogućnosti izmjene namjene i dogradnje objekta, načina postupanja s nasljedom i brige o spomenicima kulture te energetske učinkovitosti i uštede energije.**³⁵

Rezultati provjere moraju se pisano obrazložiti. Kod natječaja za realizaciju kao obvezne kriterije ocjenjivanja treba uzeti³⁶ **realizaciju prostornog programa, funkcionalnih i kvalitativnih zahtjeva te kriterij ekonomičnosti, a za drugi natječajni stupanj investicijske troškove.** Ako je obvezni investicijski okvir unaprijed zadan, treba ga razraditi na način da ga se natjecatelji mogu pridržavati.

Pored usklađenosti rada s uvjetima raspisa (u pogledu sadržaja, rokova i obaveznih priloga), pri ocjenjivanju prijedloga idejnih rješenja arhitektonsko urbanističkih natječaja ocjenjivački sud će u pravilu valorizirati ³⁷:

- *Formalni tj.proceduralni kriteriji koji su navedeni u uvjetima natječaja (rok, sadržaj, forma itd.)*
- *Krajobrazno-urbanističko-arhitektonski koncept rješenja (kreativnost, originalnost) te prostorni, funkcionalni i oblikovni kriteriji*
- *Primjenu biljnog materijala, te kriterij ekonomičnosti izgradnje i održavanja*

Prema Pravilniku o natječajima s područja arhitekture, urbanizma, unutarnjeg uređenja i uređenja krajobraza, svaki objavljeni urbanističko arhitektonski natječaj mora ispunjavati načelo ravnopravnosti, anonimnosti, konkurencije, razmjernog nagrađivanja, neovisnog ocjenjivanja i načelo javnosti.

³⁵ PRAVILNIK O NATJEČAJIMA S PODRUČJA ARHITEKTURE, URBANIZMA, UNUTARNJEG UREĐENJA I UREĐENJA KRAJOBRAZA, 2014.pdf (12.09.2023.) str.21

³⁶ PRAVILNIK O NATJEČAJIMA S PODRUČJA ARHITEKTURE, URBANIZMA, UNUTARNJEG UREĐENJA I UREĐENJA KRAJOBRAZA, 2014.pdf (12.09.2023.) str.21

³⁷ PRAVILNIK O NATJEČAJIMA S PODRUČJA ARHITEKTURE, URBANIZMA, UNUTARNJEG UREĐENJA I UREĐENJA KRAJOBRAZA, 2014.pdf (12.09.2023.) str.21

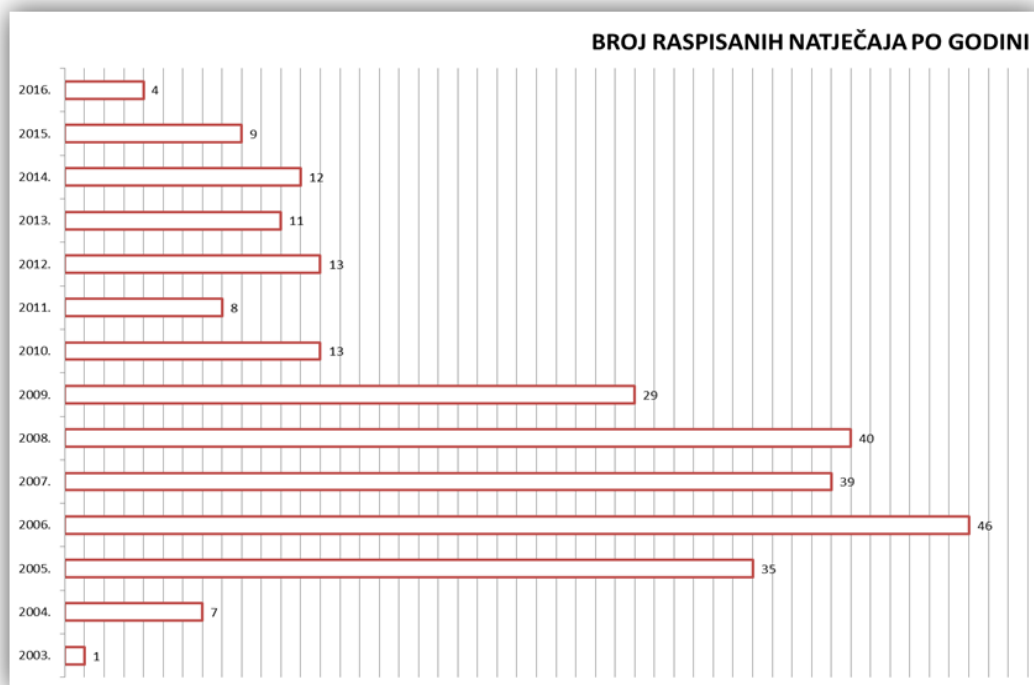
7.2. Praksa provedbe Arhitektonskih natječaja u Zagrebu 2003-2016.

U Gradu Zagrebu se od 2003-2016. godine prikupljeni podatci o raspisivanju 267 arhitektonsko-urbanističkih natječaja, od toga 255 se nalazi unutar granica GUP-a Zagreba. Izvor podataka o natjecajima dan je na web - stranicama Društva arhitekata Zagreb, Udruženja hrvatskih arhitekata, Hrvatske komore arhitekata te na stranicama Grada Zagreba.³⁸

Ustanovljeno je da postoji veliki broj natječaja za koje nemamo konkretne podatke da li su raspisani ili je za njih izrađen samo program (Službeni glasnik grada Zagreba).

Prilikom analize podataka uočeno je da nisu ujednačeni i da je potrebno uspostaviti sustav praćenja i provedbe arhitektonsko - urbanističkih natječaja s točno određenim podacima. Radi usklađivanja javnih i privatnih interesa zanima nas uloga institucija, privatnih investitora i Grada Zagreba u provedbi i realizaciji natječaja, koji su pokazatelji najboljih i strukovno najprimjerenijih prostornih rješenja, u ovom slučaju posebno nas zanima zastupljenost provedenih natječaja što se tiče otvorenih javnih prostora.

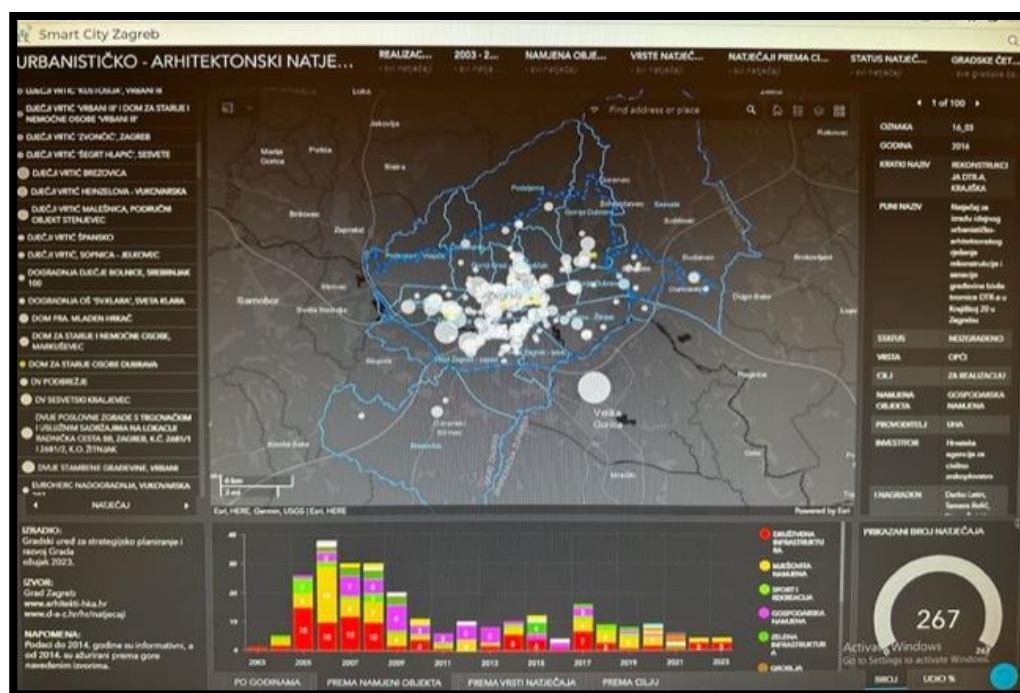
Slika 32: Prikaz javnih natječaja po godini u razdoblju od 2003.-2016.

Izvor: PREGLED ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH NATJEČAJA GRADA ZAGREBA 2003.-2016.

³⁸ PREGLED ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH NATJEČAJA GRADA ZAGREBA 2003.-2016
https://www.zagreb.hr/userdocsimages/arhiva/strategijsko_planiranje/Arhitektonsko-urbanisti%C4%8Dki%20natje%C4%8Daji%202003-2016.pdf, (24.04.2023.)

Slika 33: Prikaz javnih natječaja raspoređenih po namjeni od 2003.-2023.

Izvor: Smart City Zagreb, web: <https://smart.zagreb.hr/apps/zagreb::urbanisti%C4%8Dko-arhitektonski-natje%C4%8Daji/explore>, (22.04.2023.)

Tablica 5. Procjena realizacije arhitektonskih natječaja od 2003-2016. prema GUP-u Grada Zagreba

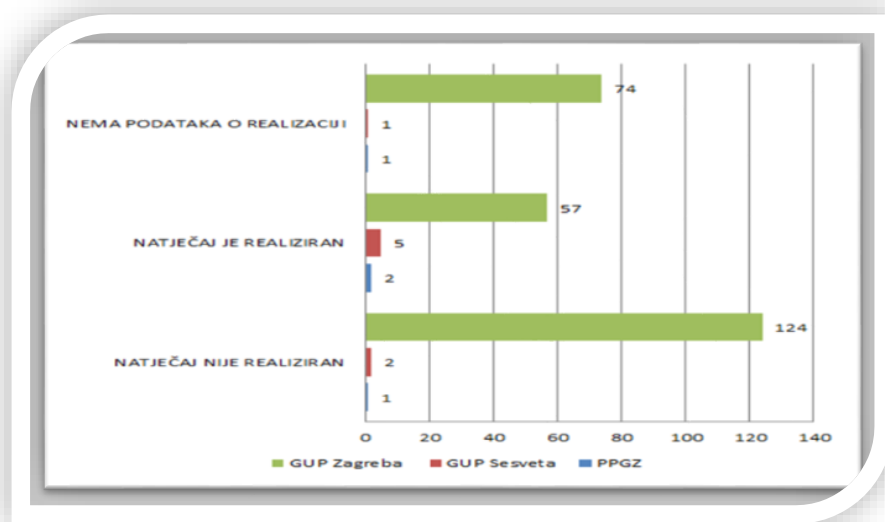
PROCJENA REALIZACIJE NATJEČAJA	NATJEČAJ NIJE REALIZIRAN	NATJEČAJ JE REALIZIRAN	NEMA PODATAKA O REALIZACIJI
GUP Zagreba	124	57	74
GUP Sesveta	2	5	1
PPGZ - građevinska područja naselja (izvan GUP-ova)	1	2	1
UKUPNO	127	64	76

Izvor: PREGLED ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH NATJEČAJA GRADA ZAGREBA 2003.-2016.

Iz tabličnog prikaza vidljivo je da je od ukupno 267 natječaja u cijelosti realizirano samo 64 natječaja, 127 nije realizirano, a za 76 natječaja nema podataka o realizaciji.

Od natječaja koji ulaze u GUP Grada Zagreba, u proteklih 13 godina realizirano je 57 natječaja, a 124 natječaja nisu realizirana, što ukazuje na nisku realizaciju raspisanih natječaja. Od ukupno 267 raspisanih natječaja za OJP raspisano ih je samo 14 uključujući natječaje (uključujući parkove, trgove, tržnice te natječaje koji su se odnosili za spomenike na OJP). Dakle ukupno za otvorene javne prostore (trg, park, tržnica) raspisano je samo 10 arhitektonsko urbanističkih natječaja u razdoblju od 2003.-2016. godine.

Tablica 6. Popis natječaja po vrsti realizacije i omjeru prema GUP-u Grada Zagreba

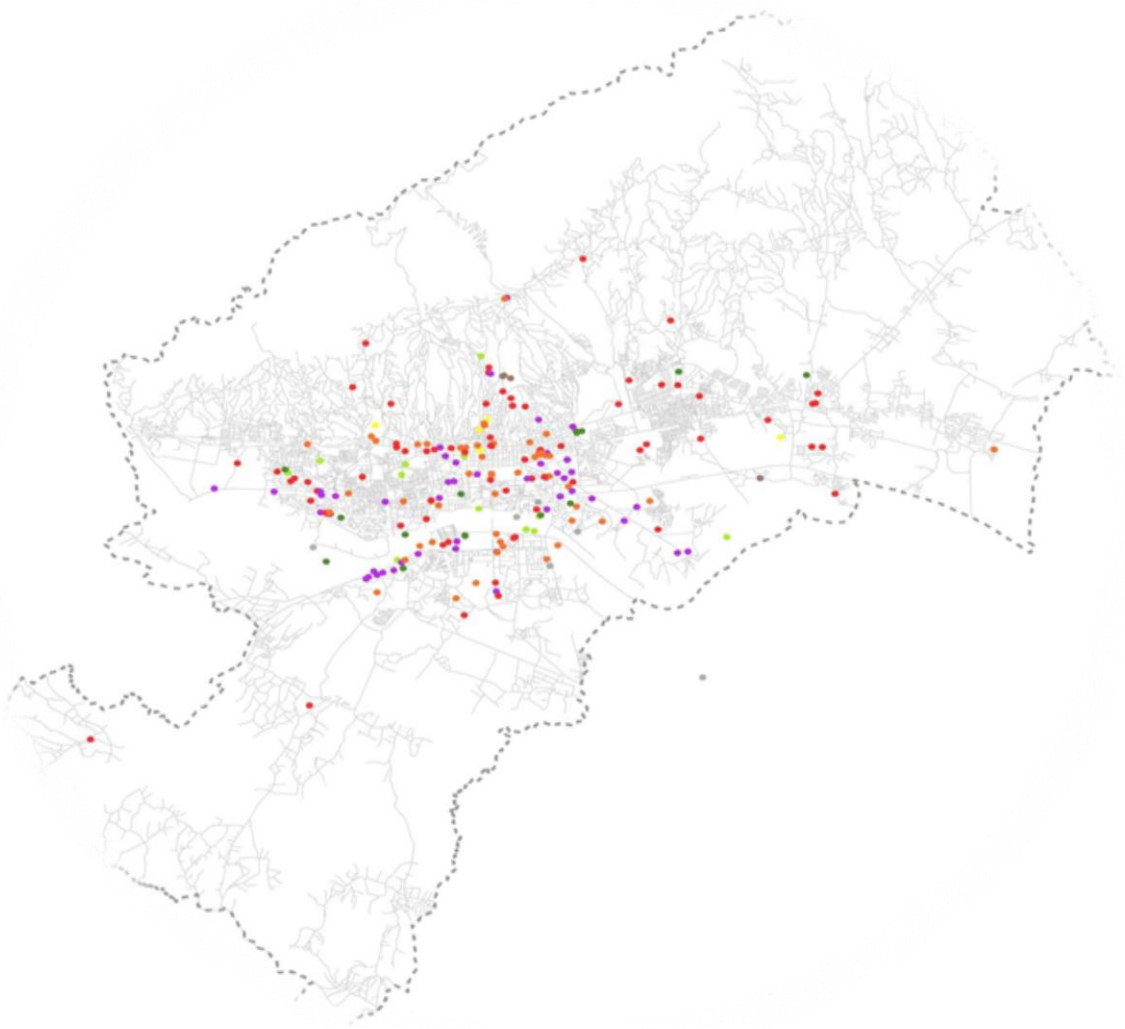
Izvor: PREGLED ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH NATJEČAJA GRADA ZAGREBA 2003.-2016.

U pravilu, ukoliko je sve u okvirima stručnosti, arhitektonski i urbanistički natječaji odličan su poligon za stvaranje iznimno dobre arhitekture. Kroz poslijeratnu praksu u Hrvatskoj, model natječaja pokazao se uspješnim načinom dobivanja i realiziranja nadprosječnih projektantskih rješenja, istovremeno etabliirajući tada izuzetno mlade arhitekte.³⁹ Upravo tih posljednjih par godina na zagrebačkoj natječajnoj sceni, iznjedrilo je par natječaja koji nisu tražili rješenja za zgrade poslovno-stambene namjene ni javne ustanove, već idejne projekte za izrazito važan otvoreni javni gradski prostor. Iz tog razloga potrebno je spomenuti dva natječaja za urbanističko-arhitektonsko rješenje javnih parkova u Selskoj ulici, javni perivoj u naselju Špansko te urbanističko-skulptorsko rješenje s okolnim trgom za memorijalni spomenik ispred HVIDRE u Slovenskoj ulici. Upravo su to natječaji na kojima su pobjede odnijeli projekti studenata arhitekture, izuzetno mladih arhitekata, no do realizacije niti jednog od njih (još) nije došlo.

³⁹ Izvor: <https://pogledaj.to/arhitektura/najbolje-ideje-mladih-arhitekata-stavljene-na-cekranje/>, (02.05.2023.)

Slika 34: Grafički prikaz arhitektonsko-urbanističkih natječaja po namjeni i rasprostranjenosti u gradu Zagrebu

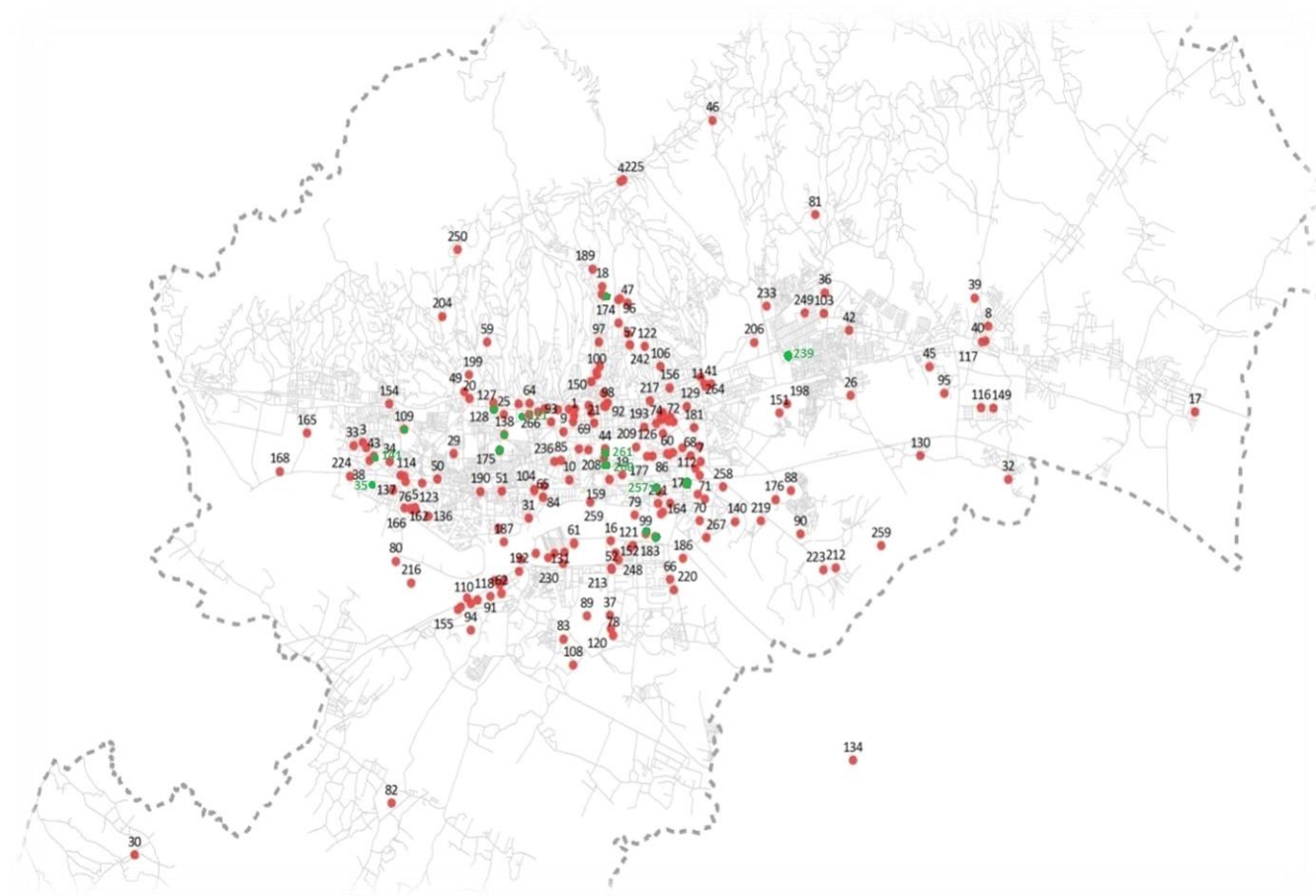
- MJEŠOVITA NAMJENA
- STAMBENA NAMJENA
- JAVNA I DRUŠTVENA NAMJENA
- GOSPODARSKA NAMJENA
- ŠPORTSKO-REKREACIJSKA NAMJENA
- JAVNE ZELENE POVRŠINE
- GROBLJA
- INFRASTRUKTURA

Izvor: PREGLED ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH NATJEČAJA GRADA ZAGREBA 2003.-2016

U grafičkom pregledu natječaja koji su pod okvirom GUP-a Grada Zagreba vidljivo je da je najviše zastupljeno natječaja javne i društvene namjene (crvena boja) potom gospodarske (ljubičasta boja) i mješovite namjene (narančasta boja). Dok je najmanje raspisanih natječaja ulaganja u groblja i infrastrukturu (smeđa boja).

Slika 35: Prikaz objavljenih natječaja sa fokusom na OJP

Izvor: autoričin rad (01.05.2023.)

Na karti su crvenom bojom prikazani svi raspisani arhitektonsko-urbanistički natječaji od 2003.-2016. Kojih je bilo ukupno 267 natječaja, dok su zelenom bojom označeni natječaji koji su raspisani za OJP. Iz karte je vidljivo da je za OJP raspisano samo 14 javnih natječaja (uključujući parkove, trgove, tržnice te natječaje koji su se odnosili za spomenike).

U razdoblju od 2016. godine do danas (2023.) raspisano je samo 5 arhitektonsko-urbanističkih natječaja (uključujući 3 natječaja za spomenike) dakle što se tiče OJP (park, trg, tržnica) raspisano je samo 2 natječaja, **iz čega se može zaključiti da se jako malo natječaja provodi za OJP.**

U tabličnom prikazu u nastavku izdvojeni su javni natječaji koji se odnose na **otvorene javne prostore** u proteklih 20-ak godina.

Tablica 7. Popis raspisanih i objavljenih natječajâ u gradu Zagrebu koji se odnose na OJP u razdoblju od 2003.-2023.

Br.	Godina	Naziv natječaja	Izgrađeno/Neizgrađeno
1.	2021.	Javni Park Prečko	neizgrađeno
2.	2021.	Gradski trg, parkovna površina (i centar mobilnosti) Jarunska ulica	neizgrađeno
3.	2020.	Natječaj za izradu urbanističko-arhitektonskog rješenja prostora središta Trešnjevke ⁴⁰	neizgrađeno
4.	2017.	Projektâni natječaj za izradu idejnog urbanističko-arhitektonsko-oblikovnog rješenja uređenja javne površine i oblikovanje spomen obilježja žrtvama holokausta u Branimirovoj ulici u Zagrebu	neizgrađeno
5.	2017.	idejnog urbanističko- arhitektonskog rješenja Tematskog parka Bundek-istok (Račinjak)	neizgrađeno
6.	2016.	Natječaj za spomenik Dr. Franji Tuđmanu	izgrađeno 2015.
7.	2016.	Natječaj za umjetničko rješenje Spomenika domovini	izgrađeno 2015.
8.	2015.	THINK public SPACE	projekt/ natječaji
9.	2015.	Natječaj za uređenje Ulice Ljerke Šram na Savici	neizgrađeno
10.	2009.	Avenue Park	neizgrađeno
11.	2009.	Natječaj za izradu idejnog urbanističko-skulptorskog rješenja za izgradnju spomenika hrvatskim ratnim vojnim invalidima i žrtvama Domovinskog rata- HVIDRA	neizgrađeno
12.	2009	Park Selska Baštijanova, Park Kate Šoljić	izgrađeno 2009.
13.	2009.	Trg Kapele Krista Kralja, Mirogoj	neizgrađeno
14.	2008.	Natječaj izradu idejnog urbanističko-arhitektonskog rješenja uređenja javnog parka Zagorska-Selska-Krapinska, s krajobraznom studijom, u Zagrebu	neizgrađeno
15.	2008.	Natječaj za izradu idejnog urbanističko-arhitektonskog rješenja Uređenja javnog preivoja u naselju Špansko u Zagrebu	neizgrađeno
16.	2008.	Natječaj za izradu idejnog urbanističko-arhitektonskog rješenja Uređenja Kaptola u Zagrebu	nerealiziran
17.	2008.	Natječaj za izradu idejnog urbanističko-arhitektonsko rješenja Trga Pravde u Zagrebu, Selska 2	neizgrađeno
18.	2007.	Spomenik Stjepanu Radiću Jurišićeva, Petrinjska	izgrađeno 2007.
19.	2007.	Park Oranice	neizgrađeno

Oznake: PARK, TRG, ULICE/SR.PROSTORI, SPOMENICI

Izvor: <https://www.d-a-z.hr/hr/natjecaji/rezultati/>, (25.04.2023.)

Iz navedene tabele u razdoblju od 2003-2023. godine vidljivo je da je raspisano 19 javnih natječajâ koji se odnose na OJP u tih 19 je osim parkova i trgova, uključene su i ulice, središnji javni gradski prostori i spomenici. Nadalje od ukupno 19 objavljenih samo je 4 realiziranih

⁴⁰ O UVJETIMA ZA NATJEČAJE IZ GUPa: Gradska skupština Grada Zagreba donijela je Odluku o donošenju Generalnog urbanističkog plana grada Zagreba (Službeni glasnik Grada Zagreba 16/07, 8/09, 7/13, 9/16, 12/16 - pročišćeni tekst, u daljnjem tekstu: GUP) prema kojoj se složene aktivnosti u uređenju prostora od osobitog interesa za Grad realiziraju po posebnoj proceduri koja je određena pod nazivom Gradski projekti, a njihova provedba propisana je čl. 101. Prostor središta Trešnjevke prepoznat je kao nositelj identiteta pojedinih urbanističkih cjelina i urbanih poteza grada. Grad Zagreb, Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj Grada u listopadu 2018. godine započeo je s provođenjem Gradskog projekta Prostor središta Trešnjevke. Prostor središta Trešnjevke je u GUP-u Grada Zagreba označen i kao prostor obaveze izrade javnog natječaja za uređenje i oblikovanje gradskih površina i oblikovanje građevina. Odredbama čl. 101. GUP-a propisano je da na temelju programa gradskog projekta Gradska skupština Grada Zagreba donosi odluku o realizaciji gradskog projekta te ako za gradske projekte nije predviđeno donošenje urbanističkog plana uređenja, provest će se javni natječaj za uređenje i oblikovanje gradskih površina i oblikovanje građevina sukladno čl. 99. Gradska skupština Grada Zagreba će uz odluku o realizaciji gradskog projekta istovremeno utvrditi program za provođenje javnog natječaja.

projekata dakle izgrađenih, od OJP relevantnih za temu (trg, park, dječje igralište) samo je jedan izgrađen i to Park na Križanju Selske i Baštijanove zvan i Park Kate Šoljić.

Neki od novijih uspješnih realizacija OJP u Zagrebu dani su u tabelama u nastavku:

Tablica 8. Sveučilišna livada

<u>Tip OJP:</u>	sveučilišna livada – zeleni potez (park), Zagreb (preko puta NSK)
<u>Natječaj:</u>	proveden 1992., cilj je bio izbor najkvalitetnijeg rješenja, ponajprije za realizaciju vanjskih javnih površina od Avenije Vukovar do autoceste
<u>Urbani kontekst:</u>	projekt postavlja veliko zeleno područje sa fontanama u središte urbanog gradskog područja
<u>Način korištenja:</u>	višefunkcionalni prostor (razonoda, odmor, šetnja) Pristup je riješen pješačkim pothodnicima u koridoru Ulice Hrvatske bratske zajednice.
<u>Inovativni aspekti:</u>	fontane od proljeća do jeseni formiraju vizure s vodom, dok se u zimskom periodu površina fontana koristi kao klizalište. U pothodnicima laniran je interaktivni sustav kojim se potiče participacija građana. Senzori reagiraju na prisutnost građana u pothodnicima prilagođavanjem rasvjete, aktiviraju se svjetlosni efekti u obliku elemenata iz „memorije pothodnika“ ili ispisivanjem tekstualnih poruka s portala Trnje post-it na zidovima pothodnika.
<u>Doprinos / dobrobit za grad (susjedstvo):</u>	značajan socijalni utjecaj za cijeli grad posjetitelji mogu šetati livadom kao i brojnim prostorima za odmor s raznolikim zasađenim biljnim vrstama, visoka razina sigurnosti, postavljene predivne fontane u središte grada, bolja povezanost sa središtem
<u>Autor:</u>	Helena Paver Njirić, dipl.ing.arh.
<u>Projekt:</u>	završen, 2016.
<u>Korišteni izvori:</u>	https://divan.fyi/place/sveucilisna-livada/ , (30.04.2023.) https://www.vecernji.hr/zagreb/arhitektica-fontane-nisu-bandiceve-vec-urbani-identitet-449529 , (30.04.2023.)

Slika 36. Sveučilišna livada u Zagrebu

Izvor: <https://divan.fyi/place/sveucilisna-livada/>, (30.04.2023.)

Tablica 9. Park Kate Šoljić

Tip OJP:	Park Kate Šoljić, (park-dječje igralište), Selska cesta 92
Natječaj:	2009. urbanističko-arhitektonski natječaj, jedan od rijetkih realiziranih natječaja OJP
Urbani kontekst:	park je koncipiran u dva dijela, jedan kao intimnije mjesto za sjedenje i druženje, a drugi kao igralište za djecu različite dobi i djece s invaliditetom. Oko igrališta su tribine gledališta, na južnoj strani staze te nadstrešnice i klupe u zelenilu. U parku su dvije fontane vode za piće.
Način korištenja:	višefunkcionalni prostor (razonoda, odmor, šetnja, igra)
Inovativni aspekti:	osnovna zamisao je bila da se crvenom bojom, komplementarnoj zelenoj travnatoj podlozi i cjelokupnoj vegetaciji, oživi prostor snažnim koloritom. Cjelokupni prostor parka ima sustav za navodnjavanje i dvije fontane za piće, a sve je prilagođeno i osobama s invaliditetom.
Doprinos / dobrobit za grad (susjedstvo):	značajan socijalni utjecaj za cijeli grad, posebice za kvart, napravljeno je jedno od najlijepših dječjih igrališta u Zagrebu, visoka razina sigurnosti
Autor:	Marije Horvat, Dore Jerbić i Danice Selem
Projekt:	završen, 2016.
Korišteni izvori:	https://direktno.hr/domovina/foto-bandic-na-krizanju-selske-i-bastijanove-otvorio-park-kate-soljic-53226/ , (01.05.2023.) https://www.zagreb.hr/otvoren-park-kate-soljic/92771 (01.05.2023.)

Slika 37: Park Kate Šoljić

Izvor: <https://direktno.hr/domovina/foto-bandic-na-krizanju-selske-i-bastijanove-otvorio-park-kate-soljic-53226/>, (01.05.2023.)

Tablica 10. Spomenik Domovini

Tip OJP:	Spomenik Domovini (spomenik), Trg Stjepana Radića 3
Natječaj:	objavljen 2016.
Urbani kontekst:	spomenik se sastoji od tri objekta: Zida svjetlosti (inspiriran autentičnim Zidom boli), Monumentuma s vječnim plamenom i Portala – paviljona, koji zajedno čine mjesto službenog, protokolom reguliranog ceremonijala odavanja počasti
Način korištenja:	višefunkcionalni prostor
Inovativni aspekti:	spomenički kompleks, arhitektonski oblikovan tako da se uklapa u postojeće urbanističke vrijednosti središnje zagrebačke osi, Lenuzzijeve potkove te kao cjelina predstavlja memorijal za odavanje počasti
Uloga participacije:	u projekt je uključena participacija građana
Doprinos / dobrobit za grad (susjedstvo):	značajan socijalni utjecaj za cijeli grad, napravio se prostor za pješake, produžena šetnica. Projekt predstavlja sveopću i sivevremensku poruku humanosti, nade i optimizma.
Autor:	Nenad Fabijanić, dipl.ing.arh.
Projekt:	završen, 2020.
Korišteni izvori:	https://www.index.hr/vijesti/clanak/pitali-smo-struku-o-spomeniku-domovini-bukvalan-je-preskup-i-na-krivom-mjestu/2237703.aspx , (02.05.2023.) https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/video-foto-pogledajte-kako-uoci-svecanog-otvorenja-izgleda-spomenik-domovini-kod-lisinskog-foto-20201119 , (02.05.2023.)

Slika 38: Spomenik Domovini, Trg Stjepana Radića

Izvor: <https://upi-2m.hr/spomenik-domovini/> (02.05.2023.)

Zaključno od ukupno 267 raspisanih natječaja u razdoblju od 2003-2023. za OJP raspisano ih je samo 19 uključujući 5 natječaja koji su raspisani za spomenike: Spomenik dr. Franji Tuđmanu te spomenik Domovini na Trgu Stjepana Radića, spomenik hrvatskim ratnim vojnim invalidima i žrtvama Domovinskog rata- HVIDRA te spomenik Stjepanu Radiću. Dakle ukupno za otvorene javne prostore (trg, park, tržnica) raspisano je samo 10 arhitektonsko urbanističkih natječaja u razdoblju od 2003.-2023. godine od kojih je samo 1 izgrađen 2016. godine, to je park Kate Šoljić.

7.3. Suvremeni modeli unaprjeđenja OJP u Zagrebu temeljem natječaja (Projekt Zagreb za mene)

U nastavku spomenuti će se projekt "Zagreb za mene" koji je dio sklopa programa THINK public Space usmjerenog na javni prostor baziranog na europskim standardima u cilju revitalizacije OJP grada Zagreba.

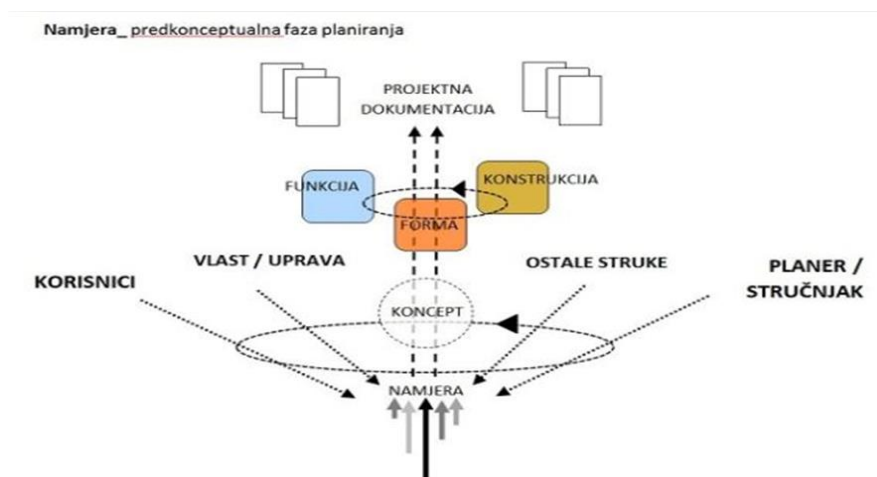
Program „THINK public SPACE“ objavljen 2015. godine usmjeren je na javni gradski prostor u europskom kontekstu. Think Space se udružuje s opsežnim i ambicioznim projektom revitalizacije javnih prostora Grada Zagreba „Zagreb za mene“ kojeg provodi Društvo arhitekata Zagreb u suradnji s Arhitektonskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu i Akupunkturom grada.

Projekt “Zagreb za mene” zahvaća širi gradski prostor, odnosno bavi se javnim prostorima na području cijelog Zagreba a temelji se na inovativnoj metodologiji koja uključuje blisku suradnju između gradske uprave i građana, te stručnih i akademskih institucija, kako bi se razvili načini revitalizacije postojećih OJP koji će doprinjeti kvaliteti života grada i korisnika.

Odabir mjesta i opsega zahvata provodi se uz aktivno sudjelovanje javnosti, kako bi se osiguralo prihvaćanje i što šire razumijevanje projekta, s ciljem uključivanja što većeg broja građana, stručnih tijela, organizacija i upravnih tijela u proces. Ovakav distribuirani pristup poboljšat će opću sliku grada i podići kvalitetu života građana. Istovremeno, projekt uspostavlja novi model sudjelovanja javnosti kao i nove oblike suradnje. U interdisciplinarnom pristupu rješavanju problema, suradnjom kroz razgovor i susretanje, pojedine struke doprinose svojim znanjem i metodama u stvaranju novih metoda rada kojima se pokušava pronaći najbolje rješenje. Uključenost korisnika u procese planiranja rezultira identifikacijom pojedinaca i javnosti s planiranim te povećava uspješnost u realizaciji i korištenju.⁴¹

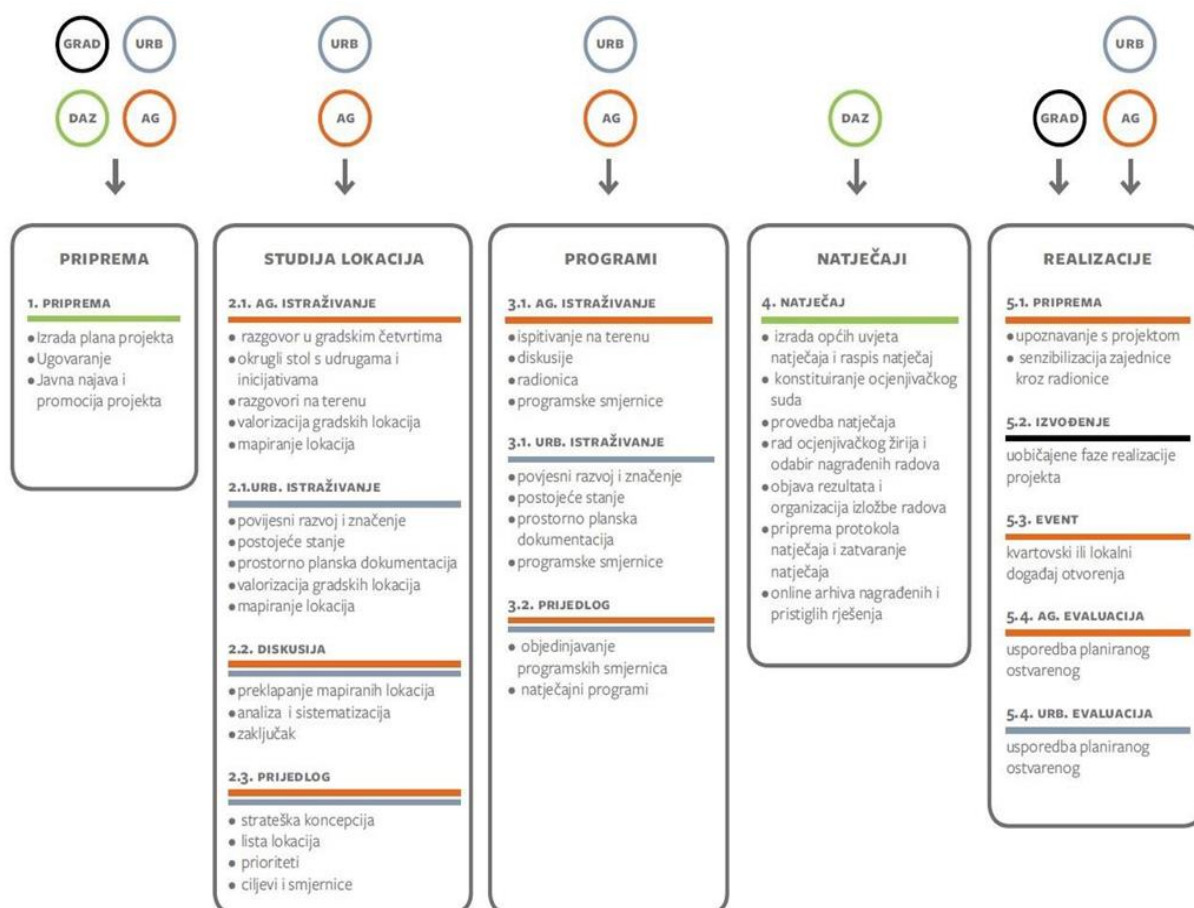
⁴¹Planiranje javnih prostora u Hrvatskoj: <http://pogledaj.to/prostor/planiranje-javnih-prostora-u-hrvatskoj-moze-li-drukcije/> (22.04.2023.)

Slika 39: Zagreb za mene: Predkonceptualna faza planiranja OJP

Izvor: <http://pogledaj.to/prostor/planiranje-javnih-prostora-u-hrvatskoj-moze-li-drukije/>. (22.04.2023.)

Slika 40: Zagreb za mene – shematski prikaz metodologije projekta

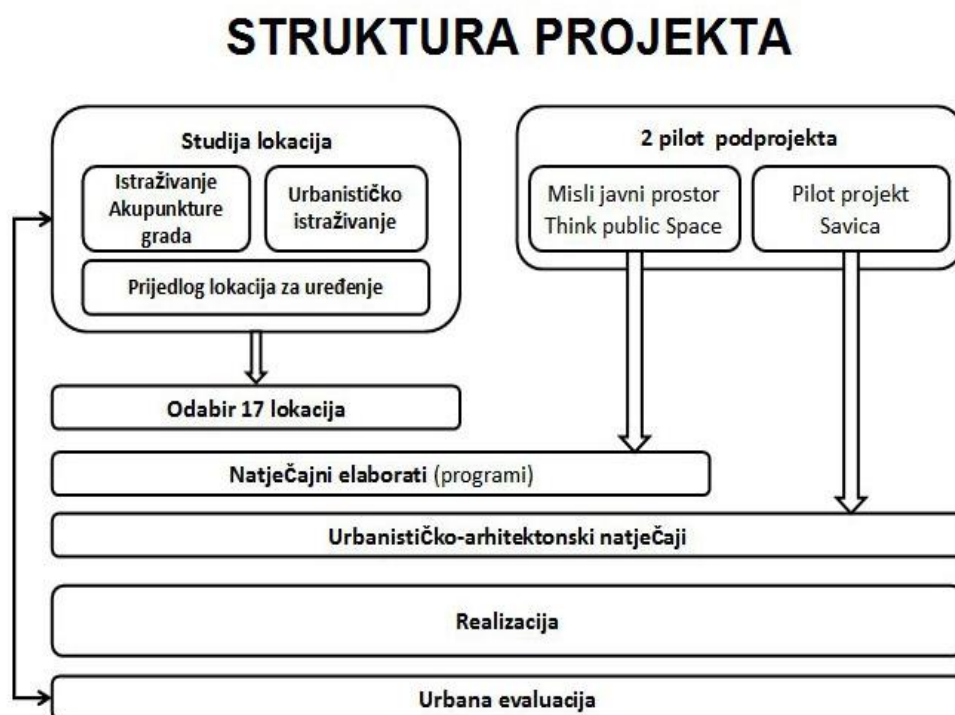

Izvor: Emilija Vlahek i Maja Kireta: Publikacija „Smjernice za planiranje javnih prostora u Hrvatskoj“ nastala u okviru projekta „Čiji je ovo grad ? (22.04.2023.)

Iz shematskog prikaza metodologije projekta vidljivo je da se odvija u 5 ključnih koraka: koji čine pripremu, studiju lokacija, programe, natječaje i realizaciju. Usporedno sa istraživanjem Akupunkture grada provedeno je i Urbanističko istraživanje. Kroz provedeno znanstveno stručno istraživanje identificirani su problemi i dani prijedlozi unaprjeđenja javnog prostora uz cjelovito sagledavanje grada sa stajališta urbanističkog planiranja. Jedan od ciljeva bio je ravnomjerno rasporediti intervencije po kvartovima kako bi se postigla decentralizacija i kako bi se ostvario pozitivan učinak na cijelom gradskom području.

Odabir lokacija provodio se putem stručne urbanističke studije koju je izradila Katedra za urbanizam Arhitektonskog fakulteta te propitivanjem mišljenja građana, udruga, stručne javnosti i mjesne samouprave koje je provedeno po metodologiji Akupunkture grada. Na taj način odabrane su 33 lokacije koje su javno predstavljene te je nakon javne rasprave odabrano 17 lokacija za realizaciju. Za svaku od lokacija bila je predviđena provedba urbanističko-arhitektonskog natječaja kojem prethodi izrada natječajnog elaborata. Natječajni program zamišljen je kao sinteza stručnih podloga izrađenih od strane Arhitektonskog fakulteta i podataka prikupljenih Akupunkturom na samim lokacijama, čime bi se osiguralo sudjelovanje građana u procesu i iskazivanju stvarnih potreba (cjelokupna struktura projekta prikazana je na slici 41 u nastavku).

Slika 41: Struktura projekta Zagreb za mene

Izvor: <https://www.d-a-z.hr/hr/kalendar/predstavljene-potencijalne-lokacije-projekta-zagreb-za-mene,3051.html>
(25.04.2023.)

Nakon odabira lokacije, definiranja opsega zahvata i proračuna, izrađuje se opći stručni program zahvata, te urbanističko- arhitektonska natječajna dokumentacija za svaku pojedinu lokaciju. Arhitektonski fakultet će provest pripremu studije i cjelokupnog stručnog programa projekta, te će za sve pojedine lokacije izraditi natječajne programe i podloge. Za veći dio odabranih lokacija provest će se i Akupunktura grada, koja će osigurati participativnost građana u odlučivanju i iskazivanju stvarnih potreba te će na taj način dati doprinos kvalitetnoj pripremi programa i podloga za te lokacije.⁴²

Ova metoda rezultirala je boljim poznavanjem potreba u javnim prostorima grada Zagreba. Opsežna studija rezultirala je kvalitetnom analizom javnog prostora grada. Cilj istraživanja bio je koristeći se znanstveno-istraživačkim i stručnim metodama rada doći do prijedloga lokacija za uređenje koje mogu potaknuti urbanu revitalizaciju javnih prostora u gradu Zagrebu. Urbanističko istraživanje bilo je usmjereno na mogućnosti prostora, za razliku od istraživanja Akupunkture grada koje je bilo usmjereno na potrebe građana.

Prednosti prakse su višestruke: društveni razvoj, ostvaren kroz sudjelovanje u donošenju odluka, inovativnost i profesionalni pristup, te socijalna kohezija građana kroz rekreaciju javnih prostora prema njihovim potrebama. Metoda je bazirana na razumijevanju geneze razvoja grada – na poznavanju onoga što je bilo u prošlosti, na utvrđivanju onoga što je trenutno, kao i na uočavanju prostornih mogućnosti uz iniciranje prijedloga za ono što bi moglo biti u budućnosti.⁴³

Doprinos provedenog istraživanja je u razvijanju novih metoda rada i alata kojima se može potaknuti započinjanje procesa urbane revitalizacije javnih prostora u gradu Zagrebu. Društvo arhitekata Zagreba provoditi će arhitektonsko- urbanističke natječaje, a po odabiru idejnih rješenja Gradski ured za prostorno uređenje pripremit će realizacije intervencija. Za sada je u sklopu Projekta Zagreb za mene, 2016. godine proveden samo jedan javni natječaj za izradu idejnog urbanističko-arhitektonskog rješenja za uređenje Ulice Ljerke Šram.

Nadalje, Projekt “Zagreb za mene” prepoznat je kao primjer dobre prakse s mogućnošću primjene i u drugim gradovima. Na temelju projekta “Zagreb za mene” Grad Zagreb je godinu dana kasnije dobio titulu URBACT grada. Ovaj projekt je svakako jedan od potencijalnih pohvalnih promišljanja i aktivacije cijele zajednice u pokretanju inicijative za što obuhvatnije, kvalitetnije i uspješnije planiranje i oplemenjivanje otvorenih javnih prostora u gradu Zagrebu.

⁴² <https://www.d-a-z.hr/hr/ciklusi-programa/zagreb-za-mene,47.html> (28.12.2023.)

⁴³ <https://vizkultura.hr/izaberi-zagreb-za-sebe/>, (28.12.2023.)

7.4. Analiza kriterija vrednovanja kvalitete OJP na odabranim primjerima suvremenih natječaja u Zagrebu

U nastavku su navedeni natječajni kriteriji za ocjenjivanje radova objavljenih natječaja za otvorene javne prostore u Zagrebu i to za navedeni realizirani primjer iz poglavlja analiza primjera uspješnih OJP, kako bi se uvidjelo koji su to kriteriji koje ocjenjivački sud uzima u obzir prilikom odabira najboljeg idejnog rješenja.

7.4.1. Kriteriji za validaciju idejnog urbanističkog-arhitektonskog rješenja za Park Kate Šoljić

Investitor i raspisivač natječaja idejnog krajobrazno-urbanističko-arhitektonskog rješenja uređenja javnog parka na križanju Selske ceste i Baštijanove ulice u Zagrebu je Grad Zagreb-Gradsko Poglavarstvo, Trg Stjepana Radića 1, Zagreb, kojeg je tada zastupao gradonačelnik Grada Zagreba Milan Bandić, rok prijave je bio 28.04.2009.

Svrha i cilj natječaja je prikupljanje kvalitetnih i stručno izrađenih idejnih krajobrazno-urbanističko-arhitektonskih rješenja uređenja parka na križanju Selske ceste i Baštijanove ulice te odabir najboljeg rješenja koje će poslužiti kao stručna podloga za izradu tehničke i izvedbene dokumentacije koja će se izraditi u skladu s natječajnim zadatkom. Natječaj se provodi u skladu s čl.28 i 29.Zakona o javnoj nabavi (NN 110/07) i Pravilnikom o natječajima s područja arhitekture i urbanizma (NN 112/06) Udruženja hrvatskih arhitekata i Razreda arhitekata HKAIG.⁴⁴ Pravo sudjelovanja imaju sve stručne fizičke osobe koje su hrvatski državljani i pravne osobe sa sjedištem u Republici Hrvatskoj.

Osnovi kriteriji ocjenjivanja natječajnih radova iz Natječaja za izradu idejnog krajobrazno-urbanističko-arhitektonskog rješenja uređenja javnog parka na križanju Selske ceste i Baštijanove ulice u Zagrebu, objavljen u 4.mj.2009., treba sadržavati i na najbolji mogući način opisati, navesti i prikazati:⁴⁵

- Obuhvat javnog parka
- Podatke o prostoru

Položaj u širem gradskom prostoru
Postojeće stanje
Teren

⁴⁴ <http://www.d-a-z.hr/hr/natjecaji/rezultati/natjecaj-za-izradu-idejnog-krajobrazno-urbanisticko-arhitektonskog-rjesenja-uredenja-javnog-parka-na-krizanju-selske-cestes-i-bastijanove-ulice-u-zagrebu,10.html>, (08.09.2023.)

⁴⁵ <http://www.d-a-z.hr/hr/natjecaji/rezultati/natjecaj-za-izradu-idejnog-krajobrazno-urbanisticko-arhitektonskog-rjesenja-uredenja-javnog-parka-na-krizanju-selske-cestes-i-bastijanove-ulice-u-zagrebu,10.html>, (11.09.2023.)

*Komunalna infrastruktura
Kolni i pješački promet
Vegetacija*

- Obveze iz generalnog urbanističkog plana Grada Zagreba

*Korištenje i namjena prostora
Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora
Urbana pravila
Prometna i komunalna infrastrukturna mreža u obuhvatu i u neposrednom okruženju
Mjere provedbe plana
Mjere očuvanja i zaštite krajobraznih i prirodnih vrijednosti i nepokretnih kulturnih dobara*

- Smjernice za urbanističko-arhitektonsko rješenje

*Programske smjernice uređenja
Opće smjernice za oblikovanje prostora*

Prva nagrada za Natječaj za izradu idejnog krajobrazno-urbanističko-arhitektonskog rješenja uređenja javnog parka na križanju Selske ceste i Baštijanove ulice u Zagrebu, dodijeljena je 18.05.2009., autorskom timu od troje mladih arhitekata: Horvat Marija, Jerbić Dora i Selem Danica.

Park je oblikovan po sistemu prekrivanja cijele parcele pločama 180x180 te oduzimanjem istih zbog stvaranja različitih ambijenata ovisno o namjeni i potrebi. Upotrebom crvene boje, komplementarnoj zelenoj travnatoj podlozi, naglašava se smjer kretanja i time olakšava kretanje po parku, a ujedno i oživljava sivu okolinu.⁴⁶

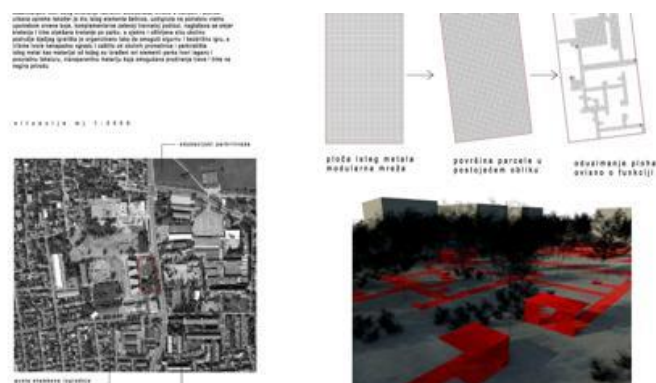
Urbana oprema također je dio istog elementa šetnice, uzdignuta na potrebnu visinu. Modularnu mrežu čine ploče isteg metala koji je zatim presvučen slojem transparentne gume.⁴⁷ Park na križanju Selske i Baštijanove ulice je od provedbe natječaja uređen po odabranom projektu 2016.godine.

Godina projektiranja	2009.
Lokacija	Zagreb, Selska - Baštijanova
Površina	5000 - 10000 m ²
Površina (brutto)	5750 m ²
Godina realizacije	2016.

⁴⁶ <http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/park-selska---bastijanova,155.html> (11.09.2023.)

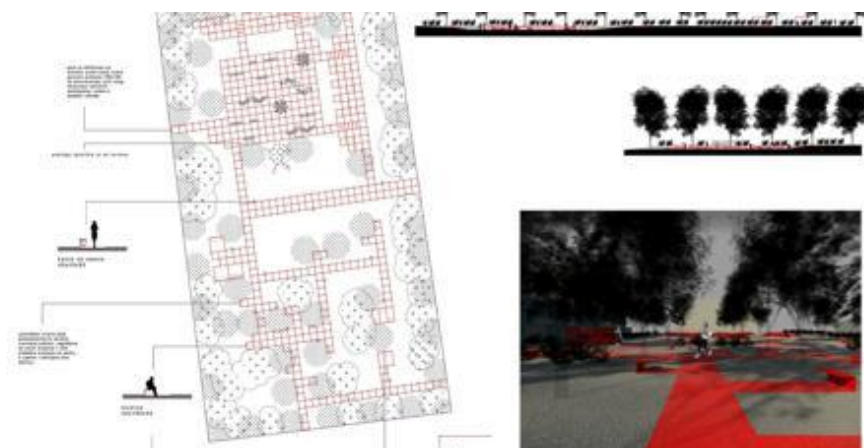
⁴⁷ <http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/park-selska---bastijanova,155.html> (11.09.2023.)

Slika 46: Idejno krajobrazno-urbanističko rješenje Parka Kate Šoljić

Izvor: <http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/park-selska---bastijanov.155.html>, (11.09.2023.)

Slika 47: Idejno krajobrazno-urbanističko rješenje Parka Kate Šoljić

Izvor: <http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/park-selska---bastijanov.155.html>, (11.09.2023.)

Park Kate Šoljić proglašen je jednim od najljepših dječjih igrališta, koncipiran u dva dijela - intimnijeg mjesta za druženje i dječjeg igrališta. Pješačke staze izvedene su od antitraumatske podloge, uređene su klupe, nadstrešnice te je izgrađena javna rasvjeta.

Park ima sustav za navodnjavanje i dvije fontane za piće, a prilagođen je i osobama s invaliditetom ali kasnije u praksi prostor dječjeg igrališta pokazao je propuste što se tiče korištenih materijala. Tribine napravljene od metalne mreže izrazito su opasne te je prijavljeno više slučajeva ozljeda djece, čime se pokazao veliki propust mladih projektanata jer osim estetike, funkcija zaštite i sigurnosti je daleko najvažniji faktor koji se treba osigurati prilikom planiranja OJP. Iz ovog nadasve primarno "svjetlog primjera" planiranja i projektiranja otvorenog javnog prostora kasnije u praksi se pokazao propust nedovoljnog promišljanja sigurnosti i zaštite korisnika te same funkcije projektiranih elemenata.

7.4.2. Kriteriji za validaciju natječajnih rješenja za Ulicu Ljerke Šram (natječaj proveden u sklopu projekta Zagreb za mene)

Hvale vrijedan projekt "Zagreb za mene", za sada je proveo samo jedan arhitektonsko urbanistički natječaj od 17 planiranih i odabranih lokacija. Radi se o kvalitetnom, suvremenom, modernom i europskom projektu kojem je u cilju postići suradnju Grada, građana, institucija, struke i stručnjaka te na inovativan način revitalizirati otvorene javne prostore.

Cilj je ovim obuhvatnim pristupom postići učinak poboljšanja cjelokupne slike grada, te unaprjeđenje kvalitete urbanog života građana i stvaranja pozitivnog odnosa građana prema otvorenom javnom prostoru.⁴⁸

Natječaj je raspisan u veljači 2016. godine i trajao je do travnja te je regularno u roku zaprimljeno 12 radova, raspisivač natječajnog zadatka odnosno programa bio je Zavod za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu, pri Arhitektonskom fakultetu. Predmet natječaja je izrada idejnog urbanističko-arhitektonskog rješenja za uređenje ulice Ljerke Šram a cilj provedbe javnog arhitektonsko-urbanističkog natječaja dobivanje najkvalitetnijeg urbanističko-arhitektonskog rješenja kojim će se odrediti cjelovito uređenje prostora obuhvata natječaja, pristupnih ulica i kontaktnog područja s postojećim zgradama.

Natječaj se provodi u skladu s glavom II. člancima 45. do 48. ZJN-i, ostalim odredbama ZJN-i koje se primjenjuju na natječaj, Odlukom o uvjetima i načinu provedbe javnih natječaja iz područja prostornog uređenja (Službeni glasnik Grada Zagreba 17/14) te odredbama Pravilnika o natječajima s područja arhitekture, urbanizma, unutarnjeg uređenja i uređenja. U nastavku analiziraju se kriteriji i uvjeti natječajnog programa. Pored usklađenosti rada s uvjetima raspisa (u pogledu sadržaja, rokova i obaveznih priloga), pri ocjenjivanju radova Ocjenjivački sud će valorizirati ovim redom⁴⁹:

- ✓ *kvalitetu urbanističko-arhitektonskog rješenja koje će sagledati cjelovito uređenje prostora u prostornom obuhvatu zajedno sa kontaktnim područjem integriranim u širu strukturu i mrežu mjesta;*
- ✓ *prepoznatljivost oblikovnog rješenja koje bi trebalo ponuditi fizičku i sadržajnu rekonstrukciju uže zone gradske četvrti te predstavljati balans u dinamici suvremenog ritma urbanog života*
- ✓ *kreativnost i fleksibilnost u uvođenju novih javnih scenarija u predmetnu lokaciju koji će stvoriti novi impuls za društveni, ekonomski i ekološki razvoj gradske četvrti i šire zajednice*

⁴⁸ <https://zgexpress.net/zagreb-za-mene-urbane-revitalizacije-javnih-prostora-u-gradu-zagrebu/> (11.09.2023.)

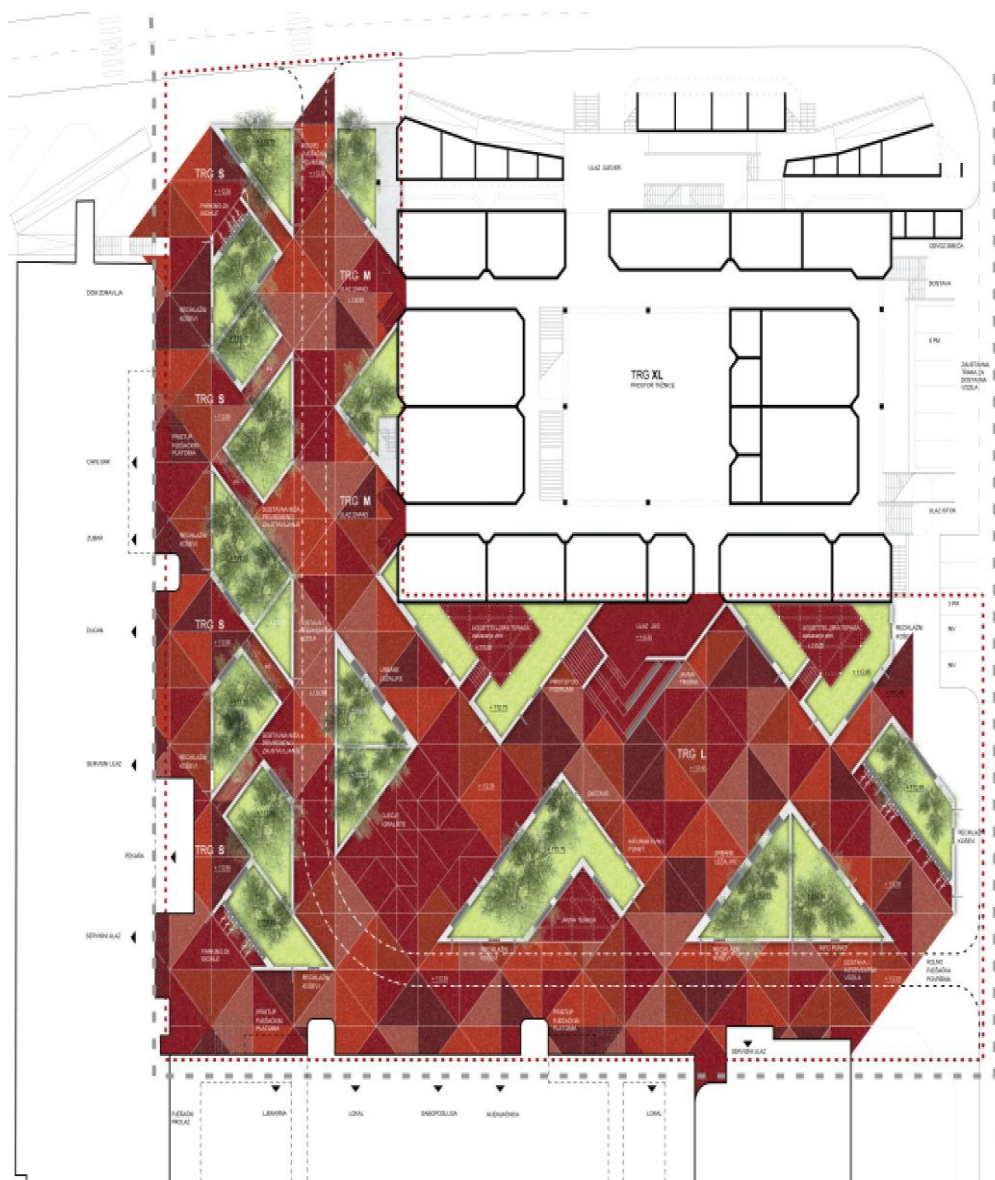
⁴⁹ <https://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/natjecaja-za-uredenje-ulice-ljerke-sram-na-savici,4415.html> (12.09.2023.)

- ✓ *funkcionalnost u smislu usklađenosti prometnih i pješačkih površina*
- ✓ *ekonomičnost i provedivost izvedbe, te usklađenost s procjenjenom investicijskom vrijednošću*

Sadržaj natječajnog rada mora sadržavati tekstualni i grafički dio sa prilogima.⁵⁰

Ocjenjivački sud je I. Nagradu dodijelio radu pod vodstvom autorskog tima arhitekata: Mario Kralj, Dora Lončarić, Saša Košuta, Zora Salopek Baletić

Slika 45: Prva nagrada za idejno urbanističko arhitektonsko rješenje uređenja Ulice Ljerke Šram na Savici

Izvor: <https://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/natjecaja-za-uredenje-ulice-ljerke-sram-na-savici,4415.html> (12.09.2023.)

⁵⁰ <https://hdka.hr/2016/02/natjecaj-za-uredenje-ulice-ljerke-sram-na-savici/> (11.09.2023.)

Slika 46: Prva nagrada za idejno urbanističko arhitektonsko rješenje uređenja Ulice Ljerke Šram na Savici

Izvor: <https://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/natjecaja-za-uredenje-ulice-ljerke-sram-na-savici,4415.html> (12.09.2023.)

Nagrađeno idejno rješenje ponudilo je bolji pristup, stvaranje nove komunikacijske mreže, novih biljnih nasada različitih vrsta, reorganizaciju parkinga te dodatni montažni čelični garažni objekt. Kako bi se smanjio volumen garaža je poluukopana. Sadrži tri etaže: poluukopanu, polukat i otvoreni krov na kome se parkira. Zadovoljeno je 345 parkirnih mjesta od kojih je 17 invalidskih. Konstrukcija je čelična - čelični stupovi i grede nalaze se na osnom razmaku od 8 m i raspona je 16 m. Prednost ovakve konstrukcije je brza montaža (a tako i mogućnost nadogradnje ili demontaže) što se odražava i na ekonomičnost zgrade.⁵¹

Potreba za intimnijim javnim prostorom zadovoljena je manjim trgovima/mikrolokacijama između glavnih putova kretanja koji odgovaraju raznim životnim scenarijima, aktivnostima, događajima. Usmjerena je pažnja i na plan urbane opreme kako bi se zadovoljile sve potrebe za mjestom za sjedenje, stajanje, odmor, osvjetljenje-rasvjetu, igru, bicikle, pitku vodu, informativne panoe, reciklažne koševe, planirana je i natkrivena terasa za javno okupljanje.

Bojom se želio dobiti dojam cjelovitosti predloženi crveni kolorit u funkciji je stvaranja pristupačne i tople atmosfere a istovremeno se referira na okolnu izgradnju detaljima tržnice i balkona okolnih stambenih zgrada čime nastaje prostor snažnog identiteta, fotogeničnih vizura i sklada.⁵² Nasadi biljaka unutar zidova smješteni su kako bi uvelike pridonijeli atmosferi i mikroklimi ove lokacije te su biljke posebno birane s obzirom na specifičnu mikrolokaciju na kojoj se nalaze.

⁵¹ <https://www.d-a-z.hr/files/file/Prilozi/Natjecaji/Savica-ljerke-sram/plakati.pdf> (14.09.2023.)

⁵² <https://www.d-a-z.hr/files/file/Prilozi/Natjecaji/Savica-ljerke-sram/plakati.pdf> (14.09.2023.)

8. USPOREDBENA ANALIZA KRITERIJA VREDNOVANJA OJP U SVIJETU (SAD), EUROPI I ZAGREBU

Kako bi se ustanovilo pratimo li europske i svjetske trendove pri validaciji OJP te da li postoje ikakve sličnosti u kriterijima validacije otvorenih javnih prostora Europskih gradova i grada Zagreba u ovom poglavlju dati će se analiza sadržaja kriterija vrednovanja OJP. Kriterije koje koriste Centar suvremene kulture Barcelone (CCCB) u dodjeli nagrade The Prize, Ghel institut u svojoj metodologiji rada pri planiranju i transformaciji OJP, kriterije koje koristi Project for public spaces pri dodjeli potpore za izradu mjesta u zajednici (eng.community placemaking grants)sa sjedištem u SAD-u te kriteriji arhitektonsko urbanističkih natječaja provedenih za OJP.

8.1. Kriteriji koji se validiraju pri izboru Europske nagrade za urbani javni prostor (*The PRIZE*)

Europska nagrada za urbani javni prostor bijenalno je natjecanje koje se organizira s ciljem prepoznavanja svih vrsta radova za stvaranje, obnovu i poboljšanje javnih prostora u europskim gradovima. Od svog početka, 2000.godine, nagrada je imala za cilj prepoznati i učiniti poznatim najbolje radove koji stvaraju, obnavljaju i poboljšavaju javni prostor u Europi. Svjesni dvosmislenosti svojstvene pojmu javnog prostora, ovo je jedina nagrada u Europi koja prepoznaje i promiče prostor koji je istovremeno javan (otvoren i univerzalno dostupan) i urban.

Nagrada uključuje suradnju različitih europskih institucija koje čine njen Savjetodavni odbor, kao i Odbor stručnjaka koji se sastoji od stručnjaka iz cijele Europe koji jamče široku geografsku pokrivenost i kvalitetu radova predstavljenih za nagradu. Nagrada ima i nekoliko prepoznatljivih obilježja, a cilj joj je odati počast zajedničkim značajkama urbanističkih intervencija diljem Europe kako bi se promicala određena europska ideja grada i javnog prostora.⁵³

Kriteriji koji se uzimaju u obzir pri odabiru nagrađenih među radovima prijavljenim za Nagradu ne temelje se samo na kvaliteti rada sa striktno arhitektonskog stajališta, već ocjenjivački sud uzima u obzir i druge aspekte koji omogućuju procjenu utjecaja urbane transformacije u specifičnom kontekstu u odnosu na određeno područje i njezinu zajednicu. ***Validacija najboljeg projekta uzima u obzir sljedeće kriterije: arhitektonsko i urbanističku kvalitetu izgrađenog prostora, javno vlasništvo i jasnu javnu konotaciju projekta- Eksplicitno urbana priroda***

⁵³ <https://www.publicspace.org/about-the-prize> (27.05.2023.)

*zahvata, veličina grada ili mjesta ne predstavlja granicu, ali prednost imaju veliki i srednji gradovi te mjesta ili središta od općenitijeg urbanog značaja.*⁵⁴

Nadalje, *traži se multidisciplinarni karakter izrade/promicanja tima, uz integraciju višestrukih područja stručnosti i osjetljivosti u pogledu javnog prostora, kao i arhitekture i urbanizma. Inovativni odgovori na klimatske uvjete i doprinos poboljšanja okoliša u području mobilnosti i održivosti u korištenju resursa.*

Važan segmet predstavlja *sposobnost rada na smanjenju segregacije društvenih i kulturnih nejednakosti prisutnih u urbanom okruženju, uklanjanju fizičkih i simboličkih prepreka i poboljšanju kvalitete života ljudi općenito. Bitan kriterij predstavlja učinak projekta na periferiju grada ili mjesta i njegova sposobnost poticanja skladnog odnosa sa rubnim područjima i okolnim prirodnim okruženjem.*

Teži se doprinjeti mješovitosti upotrebe i višefunkcionalnosti prostora. Adekvatnost građanskih funkcija potrebnih u urbanom prostoru, kako onih koji se odnose na korištenje i okupaciju prostora od strane građana i ostalih povezanih sa povijesnim očuvanjem prostora. *U cilju je postići sposobnost radova da izazovu raspravu o granicama javnog prostora, formalno i funkcionalno, odnos prema susjednim prostorima.*⁵⁵

Traži se sudjelovanje i uključivanje građana u osmišljavanje, planiranje prostora, vrlo je važan stupanj prihvaćanja rada od strane korisnika. U kriterije ulazi i sposobnost *transverzalne prirode planiranja i postavljenih ciljeva zahvata te da se iskaže zajedničko djelovanje s timovima iz domene arhitekture, urbanizma, inženjerstva, krajobraza, sociologije, ekonomije, antropologije, povijesti, kao i domene suvremene umjetnosti.*

Za sudjelovanje u izboru The Prize prijaviti se mogu radovi koji stvaraju, otkrivaju ili popravljaju javni prostor unutar geografskih granica Vijeća Europe. Projekte predstavljaju sami autori ili institucije koje su sponzorirale projekte javnog prostora.⁵⁶ Budući da neki projekti zahtijevaju dugo vremensko razdoblje za dovršetak, ako posao nije u potpunosti dovršen, još uvijek se može predstaviti za nagradu ako je dovršio dovoljno faza za procjenu urbanog utjecaja projekta u cjelini. U 22-godišnjoj povijesti i 10 izdanja, na Nagradu je prijavljeno 2206 radova te je dodijeljeno 19 nagrada i 35 priznanja.

⁵⁴ <https://www.publicspace.org/the-prize/-/edition/2018/rules> (29.05.2023.)

⁵⁵ Public Space 2022. Rules for the eleventh edition of the award, www.publicspace.org/documents/220568/2587355/2022, (29.05.2023.)

⁵⁶ <https://www.culturenet.hr/europska-nagrada-za-uredjenje-javnog-prostora-2012-natjecaj/33106> (01.06.2023.)

8.2. Metoda Gehl Institut za transformaciju otvorenih javnih prostora (prikupljanje podataka, analiza i provedba)

U poglavlju 2.4.2. navedeni su **12 Ghelovih kriterija kvalitete otvorenog javnog prostora**, koji se koriste pri validaciji kvalitete OJP. U ovom poglavlju cilj se iskazati jedinstvenu metodologiju provedbe poboljšanja OJP koja se bazira na istraživanju, analizi, prikupljanju podataka o prostoru i provedbi alata za mjerenje OJP. Metodologija Jana Gehla temelji se na principu da su **ljudi najvažniji prioritet javnog prostora u procesu planiranja gradova**. Gehl Institut je urbana arhitektonsko- istraživačka konzultantska tvrtka koja se bavi istraživanjem povezanosti otvorenih javnih prostora i ljudske kvalitete života. Svakom zadatku osim arhitektonskog pristupa, pristupaju i sa strane društvene znanosti, kao sociolozi promatraju kako ljudi koriste određeni prostor, grad/mjesto i kako doprinose ljudskoj kvaliteti života i življenja. Kao arhitekti zadatak im je da brinu o formi ljudskog okruženja i da odgovaraju na ljudske potrebe i načine korištenja. **Gehl Institut koristi empirijsku analizu kako bi razumjeli izgrađeni okoliš i dizajnirali dugoročna rješenja za ljude, mjesto i planet, suočavaju se s globalnim urbanim izazovima i pristupom usmjerenim na kvalitetu života.**

Njihova metoda je jednostavna i efektivna prvo promatraju kako ljudi međusobno komuniciraju sa gradom (gdje rade, gdje provode vrijeme, kojim aktivnostima se bave, gdje koriste slobodno vrijeme i na koji način...) Oni **metodom promatranja dobivaju ključne podatke o potrebama i funkciji ljudi te o mogućnostima i stanju određenog prostora**. Obzervacija se provodi ujutro i navečer tijekom tjedna i vikenda, da se uoče razlike i potrebe u različitom dobu dana, tjedna. **Provodeći anketu u brojnim gradovima prikupljaju golemu bazu podataka i znanja, koja im omogućava usporedbu kako ljudi međusobno komuniciraju i kako se ponašaju u različitim gradovima svijeta.** Iako zvuči banalno i vrlo jednostavno ova metoda im omogućava i daje pregršt korisnih informacija kako pospješiti javne prostore i život ljudi u njima.

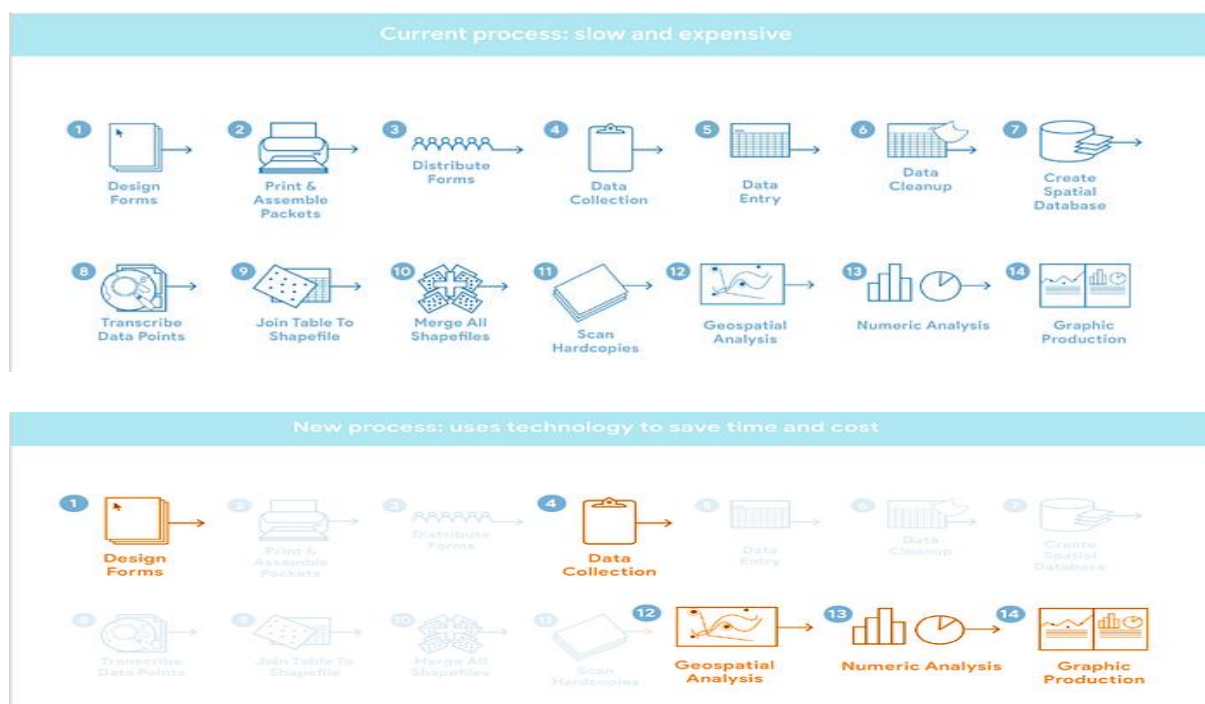
Suraduju sa gradonačelnicima, neprofitnim organizacijama, developerima, privatnim i javnim organizacijama na strategijama i idejama koje dosežu njihove ciljeve dok poboljšavaju kvalitetu otvorenih javnih prostora s time i ljudskih života u njima. **Prvi pristup svakom zadatku je "People first aproach", koristeći empirijsku analizu, strateško planiranje i dizajn usmjeren na čovjeka**, za probuđivanje pažnje građana, donositelja odluka, voditelje kompanija i organizacija u kreiranju boljeg svakodnevnog života za sve ljude.

Nadalje, **rade na razvoju tehnika analize korištenjem novih tehnologija (aplikacije za mobilne telefone i fotografije s vremenskim odmakom, digitalne baze podataka...)**. Ove nove tehnike ne zamjenjuju stare, već dodaju nove slojeve znanja i razumijevanja, kao i nove načine

za komuniciranje i pohranjivanje podataka. Gehl Institut i Sidewalk Labs se udružio s lokalnom organizacijom za zagovaranje Park People na izradi prototipa nove digitalne aplikacije pod nazivom CommonSpace. CommonSpace čini znatno lakšim i pouzdanijim prikupljanje i korištenje podataka za razumijevanje načina na koji ljudi koriste javni prostor. Iako se studije javnog života koriste i postavljaju u gradovima diljem svijeta, malo je tehnologije koja ih podržava. Mnoge općine i zagovornici zajednica još uvijek se oslanjaju na međuspremnike ili klikere za ručno prebrojavanje, klasificiranje i razumijevanje ljudi i upotreba u javnom prostoru. Ti se podaci zatim upisuju u računalo, provodi se analiza i priprema izvješće. Prepreke za provedbu ovog istraživanja su velike, a proces je spor.

Uz novu digitalnu aplikaciju, operateri parkova ili organizatori zajednice mogu unijeti podatke o javnom životu koji promatraju izravno u aplikaciju jednostavnu za korištenje, identificirajući koja sredstva ili područja ljudi preferiraju ili koje prostore izbjegavaju. Aplikacija bilježi podatke u skladu s Public Life Data Protocolom, standardom otvorenih podataka koji objavljuje Gehl Institute, u suradnji s Gehlom i gradskim agencijama u Europi i Sjedinjenim Državama. Uspostavljanjem zajedničkog jezika za podatke o javnom životu, podatkovni standardi omogućuju izvođenje vrijednih usporedbi između različitih javnih prostora. Podaci prikupljeni pomoću CommonSpacea lako se izvoze u alate za vizualizaciju i analizu koje zajednice i općine mogu koristiti da vide obrasce, generiraju uvide i naprave promjene utemeljene na dokazima, usmjerene na čovjeka.

Slika 42. Prikaz prošlog i sadašnjeg procesa prikupljanja podataka u Gehl Institut

Izvor: [SF Planning](#) (07.09.2023.)

Korištenje CommonSpacea olakšava dosljedno prikupljanje podataka, štedi vrijeme prepisivanja sirovih podataka u bazu podataka i čuva kvalitetu podataka tako da ih organizatori studija mogu vizualizirati, dijeliti ili jednostavno usporediti s drugim skupovima podataka iz javnog života. Prije više od 5 godina tvrtka Jana Gehla, pokrenula je neprofitni ogranak, Gehl institut, posvećen javnom angažmanu, te korištenju i stvaranju javnog urbanog prostora kao alata ekonomskog razvoja i poboljšanja života cjelokupne zajednice. Institut je nedavno objavio ono što opisuje kao "**alate za mjerenje javnog prostora i javnog života**."⁵⁷

Metodologija rada prema načelima Gehl Institut bazira se na sljedećim karakteristikama:

Prostor

Prostor se osmišljava i razvija prema viziji javnog života, kako bi se omogućila i potaknula željena djelatnost. Prostor se može planirati prema parametrima željene rute, destinacije, skupine korisnika i aktivnosti kao dio vizije. Prostor treba osmisлити tako da stvara nove vrijednosti i da na najbolji način iskoristi postojeće.

Proces

Glavna ideja je da je korištenje javnog prostora ključni čimbenik kvalitete života u urbanim sredinama. Uobičajena metodologija planiranja, koja se fokusira na promet i zgrade, mora se vratiti kako bi ljudi i korisnici postali vidljiviji u procesu planiranja. Ovakav pristup prepušta slučaju najvažnije aspekte koji grad čine dinamičnim, sigurnim i atraktivnim. Primjenom Gehlove metodologije dolazi do drugačijeg načina razmišljanja: prvo ljudi, a zatim okoliš prilagođen njihovim potrebama.

Ljudi/korisnici

Osnova planiranja mora biti vizija javnog života na određenom području. Tko su njegovi potencijalni korisnici? Koje bi se aktivnosti odvijale u njemu? Kakav se život tu može razviti? Strateške smjernice Gehl Architects odabrane su i primijenjene u kontekstu studija, radionica, javnih konzultacija, predavanja i konferencija. "Put do stvaranja uspješnih prostora počinje stavljanjem ljudi na prvo mjesto" to je osnovno polazište njihovog djelovanja.

Metoda brojanja

Brojanje je široko korišten alat u proučavanju javnog života. U principu, sve se može prebrojati, što daje brojeve za usporedbu prije i poslije, između različitih geografskih područja ili tijekom vremena. Podaci koji se dobivaju metodom brojanja primjerice brojanje biciklista, brojanje

⁵⁷ <https://www.archdaily.com/885615/a-close-look-at-the-gehl-institutes-free-toolkit-for-city-planning>

korisnika, rasprostranjenost svijetiljki, brojanje mjesta za sjedenje su važni podatci o sadašnjem stanju i uvidu u potrebu za daljnje korištenje otvorenog javnog prostora.

Mapiranje

Aktivnosti, ljudi, mjesta za boravak i još mnogo toga mogu se ucrtavati, odnosno crtati kao simboli na planu područja koje se proučava kako bi se označio broj i vrsta aktivnosti i gdje se odvijaju. Ovo se također naziva mapiranje ponašanja.

Traganje

Kretanja ljudi unutar ili prelazeći ograničeni prostor mogu se nacrtati kao linije kretanja na planu područja koje se proučava.

Praćenje

Kako bi promatrali kretanje ljudi na većem području ili dulje vrijeme, promatrači mogu diskretno pratiti ljude, a da oni to ne znaju ili pratiti nekoga tko zna i pristaje biti praćen i promatran. Ovo se također naziva sjenčanje.

Tražeci tragove

Ljudska aktivnost često ostavlja tragove poput smeća na ulicama, prljavštine na travi itd., što promatraču daje informacije o životu u gradu. Ti se tragovi mogu registrirati brojanjem, fotografiranjem ili mapiranjem.

Fotografiranje

Fotografiranje je bitan dio studija javnog života za dokumentiranje situacija u kojima urbani život i oblik stupaju u interakciju ili ne ostvaruju interakciju nakon pokretanja inicijative.

Vođenje dnevnika

Vođenje dnevnika može registrirati pojedinosti i nijanse o interakciji između javnog života i prostora, bilježeći zapažanja koja se kasnije mogu kategorizirati i/ili kvantificirati.

Probne šetnje

Šetnja uz promatranje okolnog života može biti više ili manje sustavna, ali cilj je da promatrač ima priliku uočiti probleme i potencijale gradskog života na određenoj ruti.

Navedeni alati pomažu u boljem razumijevanju odnosa između otvorenih javnih prostora i javnog života.

8.3. Kriteriji koji se validiraju za OJP sa strane Project for public spaces

Project for Public Spaces neprofitna je organizacija sa sjedištem u New Yorku posvećena stvaranju i održavanju javnih mjesta koja grade zajednice, osnovana je 1975., te je od tada do danas donijela neke od najuspješnijih javnih mjesta na svijetu. Pomogli su više od 3500 zajednica u 52 zemlje u stvaranju inkluzivnih mjesta koja mijenjaju društvo na bolje. Svjesni činjenice da je kvalitetne javne prostore iznimno teško postići jer se rijetko razumije njihova kompleksnost, Project for Public Spaces **identificirao je 11 ključnih elemenata u transformaciji javnih prostora**, bilo da se radi o parkovima, trgovima, ulicama, pločnicima ili mnoštvu drugih vanjskih i unutarnjih prostora koji imaju javne koristi.

Zahtjevi prihvatljivosti prijave su da organizacija primatelj mora biti sa sjedištem u SAD-u kao neprofitna ili lokalna državna agencija, mjesto projekta mora biti vanjski prostor koji je slobodan i otvoren za javnost, organizacija primatelj mora imati ovlaštenje ili dopuštenje za fizička poboljšanja predloženog prostora, mjesto projekta mora biti odredište za ljude u cijelom gradu, mjestu ili regiji.

U jesen 2011. pokrenuta je inicijativa Community Placemaking Grants, koja povezuje neprofitne organizacije i vladine agencije sa sjedištem u SAD-u, te omogućuje financiranje transformacije javnih prostora kojima upravljaju, kao i tehničku pomoć i izgradnju kapaciteta koju je omogućio Projekt for Public Spaces. U prijavi iz proljeća 2023., tri primatelja potpore dobit će po 80.000 USD izravnog financiranja za fizička i programska poboljšanja, kao i tehničku pomoć i prilike za učenje među kolegama koje omogućuje Project for public spaces.

Donacije za stvaranje mjesta u zajednici nastoje pomoći u rješavanju nejednakosti uključivanjem lokalnih partnerskih organizacija i dionika u "stvaranje mjesta". Izrada mjesta je kolaborativni proces vizioniranja koji rezultira javnim prostorima koji bolje služe svojim zajednicama kroz programiranje, dizajn i upravljanje. Projekti uređenja mjesta koji se financiraju kroz ovaj program bespovratnih sredstava imat će "lakši, brži, jeftiniji" pristup, koji naglašava visokoučinkovita i jeftina poboljšanja a koja doprinose dugoročnim ciljevima zajednice. ***Projekt for Public Spaces pružit će praktičnu tehničku pomoć nagrađenim organizacijama u odabiru, provedbi i evaluaciji strategija oblikovanja mjesta za njihove prostore te će pomoći primateljima bespovratnih sredstava da provedu vlastita poboljšanja i programe dok transformiraju javni prostor koji nije uspješan u mjesto aktivne zajednice.***

Kriteriji evaluacije ⁵⁸

- **Pravednost i uključenost:** odabrani podnositelj zahtjeva imat će jasnu predodžbu o tome kome prostor slabo služi te kako će ovaj projekt pomoći u rješavanju tog jaza. Predložene fizičke promjene projekta trebale bi rezultirati vidljivim i trajnim poboljšanjem za zajednicu.
- **Doseg zajednice:** da uključi svu raznolikost ljudi koji bi mogli imati koristi od projekta - posebno skupina koje ovaj prostor trenutno ne opslužuje ili koje općenito imaju ograničen pristup javnim prostorima.
- **Otvoreni proces:** sudjelovanje u otvorenom procesu vizioniranja zajednice koji omogućuje Projekt za javne prostore kao dio bespovratnih sredstava. Iako će imati na umu jasnu lokaciju, zajednicu i ciljeve, ova potpora nije namijenjena isključivo financiranju provedbe potpuno zamišljenog projekta.
- **Izvedivost:** predloženi projekt izvediv je unutar proračuna i vremenskog okvira bespovratnih sredstava, a organizacija trenutno ima kapacitet za provedbu fizičkih i programskih poboljšanja prostora. Završetak projekta trebao bi započeti do 31. ožujka 2024.
- **Partnerstva:** odabrani prijavitelj moći će okupiti koaliciju organizacija i javnih agencija kao partnera na projektu. Svaki uključeni partner trebao bi imati jasno definiranu ulogu i dodati vrijednost projektu.

Zadatak Project for public spaces je raditi sa svakom organizacijom primateljicom potpore kako bi razumjeli predloženo mjesto, pregledali postojeće programe i sredstva te prilagodili i dali savjet o odabranom mjestu za izradu mjesta, također omogućiti alate i pomoć u olakšavanju virtualne radionice vizioniranja izrade mjesta s članovima zajednice i partnerima (primatelj potpore bit će odgovoran za širenje, dok će Projekt za javne prostore animirati događaj). Nadalje *Project for public spaces* dužan je osigurati predloške, primjere i informacije te surađivati s primateljem potpore na izradi i usavršavanju aktivacijskog plana, pružiti tehničku pomoć s idejnim planovima i nacrtima, razvojem dizajna, sadržajima i odabirom namještaja, upravljanjem lokalnim izvođačima i proizvođačima te izdavanjem dozvola i lokalnim odobrenjima. **Njihov zadatak je i surađivati, pregledavati, savjetovati i voditi primatelja kroz provedbu transformacijskih fizičkih promjena i poboljšanja lokacije te administriranje bespovratnih sredstava, upravljanje odnosom s financijerom i pružanje primatelju potpore primjere, predloške i obuku za komunikaciju, dokumentaciju o poboljšanjima i evaluaciju.**

⁵⁸ Evaluation criteria for public spaces: Community place making grants, spring 2023. application. pdf

8.4. Rezultati usporedbe kriterija vrednovanja kvalitete urbanističko arhitektonskih natječaja za OJP u Zagrebu i svjetskih te europskih kriterija kvalitete OJP

U ovom poglavlju dana je tablica usporedbe svih kriterija validacije otvorenih javnih prostora, počevši od Centra suvremene kulture Barcelone (CCCB) koji dodjeljuje nagradu za najkvalitetniji otvoreni javni prostor (The Prize), potom kriterije koje koristi Gehl Institut pri validaciji OJP, dotaknuli smo se i kriterija koje smatraju važnima pri validaciji kvalitete OJP Project for public spaces iz SAD-a i na posljetku navedeni su kriteriji koje stručnjaci raspisivači arhitektonsko-urbanističkih natječaja smatraju relevantnima pri izboru najboljeg idejnog rješenja za otvorene javne prostore u gradu Zagrebu.

Tablica 12: Usporedbena analiza kriterija vrednovanja OJP

Popis Kriterija	The Prize, (CCCB*)	Gehl Institut	Project for public spaces	Arhitektonsko-urbanistički natječaji u Zg za OJP
<i>Kriteriji koji se odnose na obilježja kvalitete provedbe natječaja/ projekta OJP</i>				
Interdisciplinarnan pristup	√	√	√	-
Participativan pristup	√	√	√	-
Transparentnost	-	-	√	√
Partnerstva	√	√	√	-
<i>Kriteriji koji se odnose na obilježja kvalitete rješenja OJP</i>				
Kreativnost (orginalnost)	√	√	√	√
Inovativna rješenja (klima, okoliš, tehnologije)	√	√	√	√
Funkcionalnost	√	√	√	√
Inkluzivnost (uključenost)	√	√	√	-
Kriterij primjene biljnog materijala	√	√	√	√
Fleksibilnost (novi javni scenariji)	√	√	√	√
Usklađenost (prometnih i pješačkih površina)	√	√	√	√
Cjelovitost (prostora)	√	√	√	√
Održivost	√	√	√	√
Ekonomičnost	-	-	√	√
Usklađenost s proc.in.vr.	-	-	√	√
Decentraliziranost	√	√	√	√
* Centar suvremene kulture Barcelone				

9. RASPRAVA

Javni prostor je javno dobro i stoga njime treba upravljati s velikom pažnjom, odgovorno i na dobrobit svih korisnika. Natječaj kao metoda odabira najkvalitetnijeg arhitektonskog i/ili urbanističkog rješenja osigurava demokratsku i transparentnu proceduru te participaciju zainteresirane javnosti od faze utvrđivanja natječajnog programa do javne rasprave i izložbe radova, što sve pridonosi podizanju društvene svijesti o značaju kvalitetno planiranog otvorenog javnog prostora. Poticanjem arhitektonskih natječaja, kao demokratskog i transparentnog sredstva, postiže se raznolikost ideja, kreativnost i inovacija. Stoljetna tradicija natječaja u hrvatskoj arhitekturi, kao i drugdje u Europi, dokazuje optimalan način odabira koji rezultira kvalitetom.

Novi zakon o prostornom uređenju koji ograničava implementaciju arhitektonsko-urbanističkih natječaja, izazvao je veliko negodovanje struke. Uputom koju je izdalo Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, dodatno je sužen opseg primjene arhitektonsko urbanističkih natječaja u Republici Hrvatskoj. Stoga su Udruženje hrvatskih arhitekta, Hrvatska komora arhitekata, Udruženje hrvatskih urbanista, Arhitektonski fakultet u Zagrebu i Institut za povijest umjetnosti uputili otvoreno pismo Vladi Republike Hrvatske, u kojem se traži izmjena zakona i osiguranje dugoročno održivog okvira koji vodi do kvalitetnog izgrađenog okoliša. Upozorili su na nesagledive posljedice provedbe nedovoljno kvalitetnog Zakona o prostornom uređenju, a kojim se ugrožava očuvanje prirodnih vrijednosti, kulturnog krajolika i kvalitete izgrađenog prostora.

Arhitektonsko-urbanistički natječaji prepoznati su u svijetu kao najbolja metoda kojom se, kroz pozitivnu konkurenciju, omogućava odabir najkvalitetnijeg planskog ili projektnog rješenja. Natječaj je ujedno i provjerena metoda kojom se potiču istraživanja, razvoj i inovacije. Sve je to uvjet osiguranja transparentnog i održivog procesa upravljanja prostorom. Provedba arhitektonsko-urbanističkog natječaja nije trošak, nego investicija u budući izgrađeni prostor.

Tijekom posljednjih desetljeća javni su prostori zaokupili veliku pozornost stručnjaka i istraživača koji su nastojali proučiti čimbenike koji utječu na kvalitetu takvih prostora, te ocijeniti stupanj zadovoljstva korisnika unutar tih prostora. Razvijeni su mnogi indeksi procjene i skupovi alata za procjenu kvalitete javnog prostora, u ovom radu analizirali su se pristupi i kriteriji validacije kvalitete OJP postavljenih od Gehl Institut, Projekt za javne prostore, Centra

suvremene kulture Barcelone (CCCB) i kriterija koji se koriste pri provedbi urbanističko arhitektonskih natječajja za otvoreni javni prostor u izboru najboljeg idejnog rješenja.

Istražujući kako planiranju i validaciji kvalitete OJP pristupa Gehl Institut uočeno je da je njihov zadatak najviše kroz konzalting i promišljanje. Zaključno oni ne provode natječaje niti dodjeljuju nagrade ili grantove kao što je to slučaj sa PPS i CCCB (The Prize) već oni prvenstveno prikupljaju pregršt korisnih i relevantnih informacija kako bi oplemenili OJP te kroz različite alate, matrice mjerenja i snimanja čine i razlučuju koji bi bio najbolji plan poboljšanja predmetnog javnog prostora, uz sve to se služe sa 12 kriterija validacije kvalitete otvorenog javnog prostora, koji se bazira na tri kategorije: zaštita, komoditet i uživanje.

Projekt for Public Spaces pružit će praktičnu tehničku pomoć nagrađenim organizacijama u odabiru, provedbi i evaluaciji strategija oblikovanja mjesta za njihove prostore te će pomoći primateljima bespovratnih sredstava da provedu vlastita poboljšanja i programe dok transformiraju javni prostor koji nije uspješan u mjesto aktivne zajednice. U svoju matricu za validaciju uspješnih javnih prostora stavili su 4 ključna kriterija OJP: upotreba i aktivnosti koje nudi određeni javni prostor, udobnost i sliku (imidž) koju daje otvoreni javni prostor, pristup i veze (povezanost) otvorenog javnog prostora i četvrta kategorija je kategorija društvenosti otvorenog javnog prostora.

Kod urbanističko-arhitektonskih natječajja pored usklađenosti rada s uvjetima raspisa (u pogledu sadržaja, rokova i obaveznih priloga), pri ocjenjivanju radova ocjenjivački sud valorizira: formalne tj. proceduralne kriterije koji su navedeni u uvjetima natječajja (rok, sadržaj, forma itd.), krajobrazno-urbanističko-arhitektonski koncept rješenja (kreativnost, originalnost) te prostorni, funkcionalni i oblikovni kriteriji, primjenu biljnog materijala, te kriterij ekonomičnosti izgradnje i održavanja.

Iz usporedbene analize koja se odnosi na obilježja kvalitete rješenja OJP, kriteriji raspisanih arhitektonsko urbanističkih natječajja imaju većinske podudarnosti sa kriterijima koje koriste Gehl institut, PPS i CCCB pri validaciji i uspješnoj transformaciji otvorenih javnih prostora. Dok kod obilježja kvalitete provedbe natječajja/projekta OJP, kriteriji arhitektonsko urbanističkih natječajja imaju još dosta prostora za napredak jer jedini kriterij koji zadovoljavaju je kriterij transparentnosti (otvorenosti procesa).

10. ZAKLJUČAK

Kvalitetan otvoreni javni prostor je, uz očuvanu prirodu, temeljna potreba svakog čovjeka i indikator svekolikog razvoja gradova i društva. Podizanje razine kvalitete otvorenog javnog prostora izravno utječe na kvalitetu života. Što znači da vrsnoćom izgrađenog otvorenog javnog prostora povećavamo vrijednost životnog prostora kako pojedincu tako i društvu. Vrsnoća otvorenog javnog prostora predstavlja opći interes, ona nije rezultat slučajnosti, nego se stvara savjesnim i koordiniranim djelovanjem arhitektonske i drugih struka uz podržavajuću društvenu svijest i političku volju.

Svrha istraživanja je ukazati na prednosti i važnost otvorenih javnih prostora u kvaliteti života svih korisnika i dobrobiti zajednice. U cilju je bilo doći do jasnih kriterija validacije za OJP, analizirani su kriteriji najboljih svjetskih i europskih praksi te su istraženi kriteriji koji se koriste pri validaciji i odabiru najboljeg urbanističko-arhitektonskog idejnog rješenja za OJP. U konačnici usporedili su se sadržajni kriteriji kvalitete OJP arhitektonsko urbanističkih natječaja sa kriterijima danih od Gehl Institut, PPS i Centra suvremene kulture Barcelone (nagrada The Prize).

U radu se koristila metoda analize, dedukcije, klasifikacije i komparacije. Izanalizirana su četiri Europska primjera dobre prakse, koji su odabrani na temelju candidature ili dodjeljene nagrade The Prize (za najkvalitetniji otvoreni javni prostor) svi u konačnici ukazuju na postizanje značajnog društvenog doprinosa za cijeli grad, svaki od projekata ispunjava i donosi neki inovativni aspekt i ono što im je svima zajedničko je uloga participacije odnosno sudjelovanje građana i lokalnog stanovništva pri transformaciji otvorenog javnog prostora.

U gradu Zagrebu način planiranja otvorenih javnih prostora odvija se, između ostaloga, kroz provedbu arhitektonsko urbanističkih natječaja, koji služe za odabir naj izvrsnijih arhitektonskih dostignuća. Iz rezultata analize arhitektonsko urbanističkih natječaja u razdoblju od 2003-2023. godine, uočeno je da je od raspisanih 267 natječaja samo 19 natječaja raspisano za otvoreni javni prostor a točnije njih 10 za otvorene javne prostore: park, trg, tržnica. Što ukazuje na mali udio (3,7%) provedbe i realizacije natječaja za OJP, a može se protumačiti kao nedostatna briga za javni prostor - javno dobro ili nedovoljno razvijena svijest o važnostima i ulogama otvorenih javnih prostora za grad. Nadalje iz dobivenih rezultata vidljivo je da je najviše raspisanih natječaja bilo 2006. godine, njih čak 46, dok je najmanje raspisanih natječaja bilo 2003. godine i to samo jedan raspisan arhitektonsko urbanistički natječaj.

Primjeri povedene analize kriterija koje ocjenjivački sud uzima u obzir prilikom odabira najboljeg idejnog rješenja za OJP u Zagrebu, odabrani su na temelju kriterija provedenog natječaja za OJP, izbora najboljeg idejnog rješenja i uspješne realizacije. Suvremeni primjeri realiziranih OJP u Zagrebu bez provedbe natječaja pokazuju nedostatke u funkcionalnom, oblikovnom i gradotvornom smislu (npr. Europski trg, "realiziran 2017"). Međutim, i među malobrojnim realizacijama, temeljem natječaja vidljivo je zanemarivanje pojedinih ključnih kriterija kvalitete (sigurnost, zaštita, funkcionalnost) ispred estetskih (Park Kate Šoljić, 2016.).

Analizom natječajnih kriterija na primjeru ulice Ljerke Šram može se uočiti da je usmjereno promišljanje i pažnja na sve bitne segmente: kao što je plan urbane opreme, kako bi se zadovoljile sve potrebe za mjestom za sjedenje, stajanje, odmor, osvjetljenje, igru, bicikle, pitku vodu, informativne panoe, reciklažne koševe, planirana je i natkrivena terasa za javno okupljanje, dakle mislilo se o svim važnim segmentima koji idu ukorak s europskim primjerima otvorenog javnog prostora. Ovaj Zagrebački primjer sadržaja kriterija arhitektonsko-urbanističkog natječaja kroz nagrađeno idejno rješenje može se reći da prati europske i svjetske standarde u planiranju OJP.

Na pitanje može li se na razini provedbe urbanističko-arhitektonskih natječaja utjecati na kvalitetu OJP, odgovor je potvrđan jer u kriterijima sadržaja idejnih rješenja planeri i projektanti imaju punu slobodu i obvezu izrade naj izvrsnijeg mogućeg zadatka/rješenja koji uključuje i trudi se zadovoljiti sve sadržajne kriterije kvalitetnog javnog prostora, pri čemu se kvalitetnim javnim prostorom smatra onaj koji svojim karakteristikama privlači korisnike (engl. an inviting place), odnosno prema kriterijima kvalitete omogućava različite aktivnosti i pozitivan doživljaj boravka, te postiže važnu dimenziju društvenosti otvorenog javnog prostora.

Iz navedene komparacije rezultati istraživanja pokazuju da natječajni kriteriji urbanističko-arhitektonskih natječaja prate suvremene kriterije kvalitativne izvrsnosti i da se traži: kvaliteta urbanističko-arhitektonskog rješenja koje će sagledati cjelovito uređenje prostora u prostornom obuhvatu zajedno sa kontaktnim područjem integriranim u širu strukturu i mrežu mjesta. Centar suvremene kulture Barcelone (CCCB), koji je osnivač nagrade The Prize, za najbolji otvoreni javni prostor, također validira arhitektonsko i urbanističku kvalitetu izgrađenog prostora, multidisciplinarni karakter izrade i integraciju višestrukih područja stručnosti. Uz to kao važnu validaciju pri odabiru najboljih radova daju prednost inovativnim odgovorima na klimatske uvjete, doprinosu poboljšanja okoliša u području mobilnosti i održivosti u korištenju resursa. Nadalje, iz dobivenih rezultata komparacije vidljivo je da kvaliteta OJP proizlazi iz dviju vrsta

kriterija obilježja: **obilježja kvalitete samog procesa izrade natječaja/projekta te iz obilježja kvalitete oblikovanja/rješenja OJP.**

Ključni kriteriji koji se odnose na obilježja kvalitete provedbe natječaja/projekata OJP su: **interdisciplinarnan pristup, participativan pristup, transparentnost i partnerstva.** Iz provedene komparacije vidljivo je da svjetski i europski primjeri (CCCB, Gehl i Project for Public Spaces), koji se bave otvorenim javnim prostorima teže interdisciplinarnom pristupu te integraciji višestrukih područja stručnosti, participaciji i razvoju partnerstva (koaliciji organizacija i javnih agencija kao partnera na projektu) dok navedeni pristupi u provedbi urbanističko-arhitektonskih natječaja za OJP u gradu Zagrebu još nisu upotpunosti zaživjeli.

Kriteriji koji se odnose na obilježja kvalitete rješenja OJP su: kreativnost, inovativna rješenja (vezana za klimatske promjene, okoliš, korištenje novih tehnologija), funkcionalnost, inkluzivnost (uključenost-smanjenje segregacije kulturnih nejednakosti), kriterij primjene biljnog materijala, fleksibilnost (u uvođenju novih javnih scenarija), usklađenost (prometnih i pješačkih površina), cjelovitost (prostora), održivost, ekonomičnost, usklađenost s procijenjenom investicijskom vrijednošću i decentraliziranost (pozitivan učinak na periferiju grada).

Iz navedene usporedbe kriterija kvalitete rješenja OJP, svjetskih i europskih pristupa validaciji otvorenog javnog prostora, i traženih kriterija pri odabiru najboljeg idejnog rješenja urbanističko arhitektonskih natječaja za OJP u Zagrebu, **rezultati pokazuju podudarnost u većinskom ispunjenju traženih kriterija: kreativnosti, inovativnih rješenja u području klimatskih promjena, okoliša i u korištenju novih tehnologija, potom kriterij funkcionalnosti, kriterij primjene biljnog materijala, kriterij fleksibilnosti u uvođenju novih javnih scenarija, kriterij usklađenosti (prometnih i pješačkih površina), kriterij cjelovitosti (prostora), održivosti i kriterij decentraliziranosti** (postizanja pozitivnog učinka na periferiju grada i poticanja skladnog odnosa sa rubnim područjima i okolnim prirodnim okruženjem).

Jedini kriterij koji se ne podudara sa stranim kriterijima kvalitete je kriterij inkluzivnosti (smanjenje segregacije kulturnih nejednakosti). Specifičnosti pojedinih valorizacijskih pristupa su da niti Gehl Institut ni Centar suvremene kulture Barcelone (CCCB) ne vode se primarno za ispunjenjem kriterija ekonomičnosti i kriterija usklađenosti s procijenjenom investicijskom vrijednošću.

Utvrđeni kriteriji za vrednovanje otvorenog javnog prostora mogu poslužiti za planiranje i oblikovanje kvalitetnih OJP u gradu Zagrebu u budućnosti ali rezultati pokazuju i **potrebu za integracijom- uključivanjem i ostalih struka u sam proces planiranja, istraživanja i dopune natječajne dokumentacije** pri postavljanju kriterija OJP, **uzimajući u obzir predložene kriterije i metode interdisciplinarnog pristupa, participativnog pristupa i partnerstva** koje koriste Gehl institut, Project for public spaces i CCCB.

Ono na čemu bi mogli poraditi u dopuni kriterija kvalitete pri raspisu urbanističko-arhitektonskih natječaja u gradu Zagrebu je faktor inovativnosti, posebice u odgovorima na klimatske uvjete, kriterij decentraliziranosti (poticanja skladnog odnosa sa rubnim područjima i okolnim prirodnim okruženjem) i kriterij inkluzivnosti (uključenosti) kroz smanjenje segregacije kulturnih nejednakosti što se ulaskom Hrvatske u eurozonu, vrlo brzo pokazati kao potrebno i neophodno.

Buduće istraživanje može ići u smjeru analize nagrađivanih autora arhitektonsko-urbanističkih rješenja za otvorene javne prostore u cilju da se uvidi ima li arhitekata koji su aktivnije zainteresirani za OJP. Može ići i u povijesnom segmentu analize razvoja i nastanka prvih OJP u Zagrebu a može ići i u smjeru ekonomske procjene investicije arhitektonsko urbanističkog natječaja za OJP.

Zaključno, ljudske potrebe za otvorenim javnim prostorom su neupitne, javni prostor čini urbani identitet svakoga grada te oplemenjuje ljudski način života na nebrojeno moguće načina. Pri komparaciji kriterija vidljivo je da se prate suvremeni trendovi, uviđa se zastupljenost ključnih kriterija kvalitete OJP, promišlja se o širokom pojmu i smjeru participacije ali je najveći problem u Zagrebu manjak realizacije raspisanih natječaja za OJP. Također, mnogi od projekata, koje su se preko prve nagrade na natječaju realizirali u smislu izrade dokumentacije i dobivanja dozvola, još nisu izgrađeni.

Prijedlog o potrebnim promjenama u promišljanju, pristupu i urbanističkom planiranju s time ima i organizacijski kapacitet, te može imati ambiciju postavljanja novih ciljeva kroz dopunu dokumentacije dodatnim kriterijima kvalitete za uspješnu provedbu natječaja a još važnije uspostavljanje načina konkretnog zakonskog osiguranja realizacije raspisanih arhitektonsko urbanističkih natječaja, koja je ključni cilj samog procesa.

11. ILUSTRACIJE

10.1. Popis slika

Slika 1: Trga Bana Josipa Jelačića, Zagreb, Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)

Slika 2: Trg Kralja Tomislava, Zagreb, Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)

Slika 3: Trg prokurative u Splitu, Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)

Slika 4: Trg Palače u Petrogradu, Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)

Slika 5: Crveni trg u Moskvi, Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)

Slika 6: Trg nebeskog mira u Pekingu, Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)

Slika 7: Trafalgar Square, Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg> (18.10.2022.)

Slika 8: National Mall u Washingtonu, Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg> (18.10.2022.)

Slika 9: Maksimirski park, Zagreb, Izvor: <https://mycroatia365.com/2020/11/24/maksimir-park-forest-in-zagreb/>, (20.10.2022.)

Slika 10: Park Zrinjevac, Izvor: www.tourist.hr, (20.10.2022.)

Slika 11: Tržnica Dolac, <https://eumetropole.weebly.com/dolac.html> (20.10.2022.)

Slika 12: Tržnica Kvatrić, <https://zagrebjavniprostor.tumblr.com/post> (20.10.2022.)

Slika 13: Ulica Ilica u Zagrebu, Izvor: <https://www.zgportal.com/zginfo/ilica-glavna-i-najzagrebackija-ulica> (21.10.2022.)

Slike 14,15,16: Primjeri dječjih igrališta, Izvor: <https://www.glasistre.hr/istra/novi-sadrzaji-na-novigradskim-djecjim-igralistima-opremljeno-i-igraliste-za-djecu-s-poteskocama-647651>, (21.10.2022.)

Slika 17: Koji parametri čine odličan javni prostor, Izvor: <https://www.buildingcentre.co.uk/news/articles/project-for-public-spaces> (02.12.2022.)

Slika 18: Gehlovih 12 kriterija kvalitete otvorenog javnog prostora, Izvor: <https://gehl.institute.org/tool/quality-criteria/> (02.12.2022.)

Slika 19: Superkilen Plan: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/87/Superkilen_plan.jpg/1920px-Superkilen_plan.jpg (12.12.2022.)

Slika 20: Superkilen, <https://www.re-thinkingthefuture.com/wp-content/uploads/2020/06/A1062-Sustainable-and-innovative-Public-spaces-Serkilen-Image-4.jpg> (12.12.2022.)

Slika 21: Skenderbergov trg prije renovacije i **Slika 22:** Skenderbegov trg nakon renovacije

https://www.publicspace.org/documents/220568/1045237/52431k056_before.jpg/c9ff82f3-22d0-3820-75f4-1bc16385244b?version=1.0&t=1528993854329 (14.12.2022.)

Slika 23: Plan of Skanderbeg Square by 51N4E,

<https://www.archdaily.com/911980/skanderbeg-square-51n4e>, (14.12.2022.)

Slika 24: Skanderbeg Square danas <https://www.publicspace.org/works/-/project/k056-skanderbeg-square>, (12.12.2022.)

Slika 25: Clichy-Batignolles Park prije,

https://www.publicspace.org/documents/220568/2683332/M102_AFTER.jpg/70ab5359-bf49-56f0-d3e1-3db70c5acb3e?version=1.0&t=1668084262500 (15.12.2022.)

Slika 26: Clichy-Batignolles Park poslije transformacije,

https://www.publicspace.org/documents/220568/2683332/M102_AFTER.jpg/70ab5359-bf49-56f0-d3e1-3db70c5acb3e?version=1.0&t=1668084262500 (15.12.2022.)

Slika 27: Clichy Batignolles - Martin Luther King Park,

<https://www.publicspace.org/en/web/guest/works/-/project/m102-clichy-batignolles-martin-luther-king-park>, (15.12.2022.)

Slika 28: Clichy Batignolles - Martin Luther King Park,

<https://www.publicspace.org/en/web/guest/works/-/project/m102-clichy-batignolles-martin-luther-king-park>, (15.12.2022.)

Slika 29: Plan obnove OKRA, Izvor: <https://www.publicspace.org/en/works/-/project/m357-catharijnesingel> (17.12.2022.)

Slika 30: Catharijnesingel prije i **Slika 31:** Catharijnesingel poslije obnove

<https://www.publicspace.org/en/works/-/project/m357-catharijnesingel>, (17.12.2022.)

Slika 32: Prikaz javnih natječaja po godini u razdoblju od 2003.-2016.

Izvor: PREGLED ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH NATJEČAJA GRADA ZAGREBA 2003.-2016

Slika 33: Prikaz javnih natječaja raspoređenih po namjeni od 2003.-2023.

Izvor: Smart City Zagreb, web: <https://smart.zagreb.hr/apps/zagreb::urbanisti%C4%8Dko-arhitektonski-natje%C4%8Daji/explore>, (22.04.2023.)

Slika 34: Grafički prikaz arhitektonsko-urbanističkih natječaja po namjeni i

rasprostranjenosti u gradu Zagrebu, Izvor: PREGLED ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH NATJEČAJA GRADA ZAGREBA 2003.-2016

Slika 35: Prikaz objavljenih natječaja sa fokusom na OJP, Izvor: autoričin rad (01.05.2023.)

Slika 36. Sveučilišna livada u Zagrebu, Izvor: <https://divan.fyi/place/sveucilisna-livada>, (30.04.2023.)

Slika 37: Park Kate Šoljić, Izvor: <https://direktno.hr/domovina/foto-bandic-na-krizanju-selske-i-bastijanove-otvorio-park-kate-soljic-53226/>, (01.05.2023.)

Slika 38: Spomenik Domovini, Trg Stjepana Radića, Izvor: <https://upi-2m.hr/spomenik-domovini/> (02.05.2023.)

Slika 39: Zagreb za mene: Predkonceptualna faza planiranja OJP Izvor: <http://pogledaj.to/prostor/planiranje-javnih-prostora-u-hrvatskoj-moze-li-drukcije/>, (22.04.2023.)

Slika 40: Zagreb za mene – shematski prikaz metodologije projekta, Izvor: Emilija Vlahek i Maja Kireta: Publikacija „Smjernice za planiranje javnih prostora u Hrvatskoj“ nastala u okviru projekta „Čiji je ovo grad ? (22.04.2023.)

Slika 41: Struktura projekta Zagreb za mene, Izvor: <https://www.d-a-z.hr/hr/kalendar/predstavljene-potencijalne-lokacije-projekta-zagreb-za-mene,3051.html> (25.04.2023.)

Slika 42: Prikaz prošlog i sadašnjeg procesa prikupljanja podataka u Gehl Institut, Izvor: [SF Planning](#) (07.09.2023.)

Slika 43: 1. Generalna regulatorna osnova iz 1865. godine, Izvor: Knežević, 2003.: 158 (12.06.2023.)

Slika 44: Detalj druge regulatorne osnove iz 1887./1889. godine, Izvor: Druga regulatorna osnova Zagreba (1887. – 1889.) – rukopisni original (12.06.2023.)

Slika 45: Međunarodni natječaj za regulatornu osnovu Zagreba (1930./1931.) – radovi br. 6, 8 i 53, (12.06.2023.)

Slika 46: Idejno krajobrazno-urbanističko rješenje Parka Kate Šoljić, Izvor: <http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/park-selska---bastijanova,155.html>, (11.09.2023.)

Slika 47: Idejno krajobrazno-urbanističko rješenje Parka Kate Šoljić, Izvor: <http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/park-selska---bastijanova,155.html>, (11.09.2023.)

Slika 48: Prva nagrada za idejno urbanističko arhitektonsko rješenje uređenja Ulice Ljerke Šram na Savici, Izvor: <https://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/natjecaja-za-uredenje-ulice-ljerke-sram-na-savici,4415.html>, (12.09.2023.)

Slika 49: Prva nagrada za idejno urbanističko arhitektonsko rješenje uređenja Ulice Ljerke Šram na Savici, Izvor: <https://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/natjecaja-za-uredenje-ulice-ljerke-sram-na-savici,4415.html>, (12.09.2023.)

10.2. Popis tablica

Tablica 1. Superkilen, Kopenhagen, Danska, autori: Superflex, Bjarke Ingels Group i Topotek, Izvor: <https://www.re-thinkingthefuture.com/wp-content/uploads/2020/06/A1062-Sustainable-and-innovative-Public-spaces-Serkilen-Image-4.jpg>, (12.12.2022.)

Tablica 2. Skenderbegov trg, Tirana, Albanija, 51N4E i Anri Sala, Izvor: https://www.publicspace.org/documents/220568/1045237/52431k056_before.jpg/c9ff82f3-22d0-3820-75f4-1bc16385244b?version=1.0&t=1528993854329, (14.12.2022.)

Tablica 3. Clichy Batignolles - Martin Luther King Park, Pariz, Francuska, Osty et associés, Izvor: <https://www.publicspace.org/en/web/guest/works/-/project/m102-clichy-batignolles-martin-luther-king-park>, (15.12.2022.)

Tablica 4. Catharijnesingel, Utrecht, Nizozemska, OKRA, Izvor: <https://www.publicspace.org/en/web/guest/works/-/project/m102-clichy-batignolles-martin-luther-king-park>, (15.12.2022.)

Tablica 5. Procjena realizacije arhitektonskih natječaja od 2003-2016. prema GUP-u Grada Zagreba, Izvor: PREGLED ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH NATJEČAJA GRADA ZAGREBA 2003.-2016.

Tablica 6. Popis natječaja po vrsti realizacije i omjeru prema GUP-u Grada Zagreba, Izvor: <https://www.re-thinkingthefuture.com/wp-content/uploads/2020/06/A1062-Sustainable-and-innovative-Public-spaces-Serkilen-Image-4.jpg>, (12.12.2022.)

Tablica 7. Popis raspisanih i objavljenih natječaja u gradu Zagrebu koji se odnose na OJP u razdoblju od 2003.-2023., Izvor: <https://www.d-a-z.hr/hr/natjecaji/rezultati/>, (25.04.2023.)

Tablica 8. Sveučilišna livada, Izvor: <https://divan.fyi/place/sveucilisna-livada/>, (30.04.2023.)

Tablica 9. Park Kate Šoljić, Izvor: <https://www.zagreb.hr/otvoren-park-kate-soljic/92771>, (01.05.2023.)

Tablica 10. Spomenik Domovini, Izvor: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/pitali-smo-struku-o-spomeniku-domovini-bukvalan-je-preskup-i-na-krivom-mjestu/2237703.aspx>, (02.05.2023.)

Tablica 11. Usporedbena analiza kriterija validiranja OJP, Izvor: autoričin rad (12.09.2023.)

12. POPIS LITERATURE

11.1. Literatura

1. ANTOLOVIĆ, BROZAN, CIKAČ, GECI, KRSNIK, KURTA, RABUZIN, ŠTOKAN, ŠVEC, TOMLJENović, VRABEC (2009.) Urbani razvoj Zagreba kroz Povijest, studentski zbornik, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb
2. BARIŠIĆ, Barbara (2019) Kriteriji vrednovanja kvalitete javnog prostora, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb
3. BJAŽIĆ KLARIN Tamara, (2020.), Zas novi, ljepši Zagreb ! Arhitektonski i urbanistički natječaji međuratnog Zagreba, 1918.-1941., Institut za povijest umjetnosti
4. COOPER MARCUS, Clare, FRANCIS, Carolyn (1998.) People places, Design Guidelines for Urban Open Space, Departments of Architecture and Landscape Architecture, University of California, Berkeley
5. ČALDAROVIĆ Ognjen, ŠARINIĆ Jana (2017), Suvremeni grad-javni prostori i kultura življenja: primjer Zagreba, Jesenski i Turk, Zagreb
6. ĐOKIĆ, Ivana, BAKARIĆ, Ivana i ŠIŠINAČKI, Jelena (2010.) Strateški programi lokalnog razvoja-hrvatska iskustva, Jesenski i Turk, Ekonomski institut, Zagreb
7. GAŠPAROVIĆ, Sanja ; KRAJNIK, Damir ; MLINAR, Ivan ; PETROVIĆ KRAJNIK, Lea ; ŠMIT, Krunoslav (2019.) Prostorno planska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20. stoljeća i početka 21. stoljeća - Čimbenici koji su utjecali na provedbu planova od 1986.godine, Sveučilište u Zagrebu Arhitektonski fakultet, Zagreb
8. GHEL, J, GEMZOE L (2006) New city spaces (Danish Architectural Press, Copenhagen)
9. Gehl, J.(2010) Cities for People. Washington, Covelo, London: Island Press
10. Gehl, J.(2011) Life between buildings. Using Public Spaces. Kopenhagen: The Danish Architectural Press.
11. GULIN ZRNIĆ Valentina, ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ Nevena (2019) Grad kao susret, Hrvatsko etnološko društvo, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb
12. IVANČEVIĆ, Radovan (2001) Za Zagreb (...suportiva mnogim)- Zagreb, Društvo povijesničara umjetnosti Hrvatske, 495- (Biblioteka suvremene umjetnosti), Zagreb
13. Jukić, T., Vukić, J., Vukić, F., Podnar, I.(2018). „Javni prostor središta Trešnjevke i Dubrave u Zagrebu – Kriteriji kvalitete i modeli preobrazbe (Public Spaces in Zagreb Districts Trešnjevka and Dubrava – Quality criteria and transformation models)”u: Prostor 26 (218) 1-55: 95-105.

14. KLAJČ, Bratoljub (1987.): Riječnih stranih riječi: tuđice i posuđenice, -Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb
15. KNEŽEVIĆ, Snješka (2011.) ZAGREB:GRAD_MEMORIJA_ART, MeanderMedia Zagreb
16. KNEŽEVIĆ, Snješka (2020.) Zagrebački povijesni trgovi, parkovi i neke ulice, ArTresor naklada, Zagreb
17. KOZLOVA L, KOZLOV V (2018.) Ten quality criteria of the public spaces in a large city, MATEC Web of Conferences 212, ICRE
18. LOVOKOVIĆ, D. (2023.) Prostorno planerski kriteriji za evaluaciju utjecaja urbanističko-arhitektonskih natječaja na prostorni razvoj grada Osijeka, doktorska disertacija
19. MILIĆ, Bruno (2002.) Razvoj grada kroz stoljeća 3, Novo doba, Školska Knjiga, Zagreb
20. PAVLEKA, Petra (2016.) Analiza i revitalizacija otvorenih javnih zelenih površina centra Zagreba, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb
21. PUSHKAREV Boris, ZUPAN Jeffrey M., (1975.) Urban space for pedestrians, Regional Plan Association
22. ŠIMPRAGA, Saša (2011.) Zagreb, javni prostor, Porfirogenet, Zagreb
23. ŠMIT, Krunoslav ; GAŠPAROVIĆ, Sanja ; HORVAT, Jesenko ; IVANKOVIĆ, Vedran ; JUKIĆ, Tihomir ; KRAJNIK, Damir ; MLINAR, Ivan ; PETROVIĆ KRAJNIK, Lea (2015.) Urbana revitalizacija javnih prostora u gradu Zagrebu - Zagreb za mene - Studija lokacija javnog gradskog prostora - Urbanistički dio, Sveučilište u Zagrebu Arhitektonski fakultet, Zagreb
24. USKOKOVIĆ, Sandra (2018.) Anamnesis, UPI-2M PLUS d.o.o., Zagreb
25. VLAHEK Emilija i KIRETA Maja: Publikacija „Smjernice za planiranje javnih prostora u Hrvatskoj“ nastala u okviru projekta „Čiji je ovo grad ?
26. VUKIĆ J., CAREVA K., LISAC R., (2021.) Edicija Acta architectonica - Znanstvena monografija:Participacija građana u planiranju i uređivanju javnog prostora - bottom up pristup na primjeru grada Zagreba, Sveučilište u Zagrebu Arhitektonski fakultet, Zagreb
27. VUKIĆ, J., JUKIĆ, T., ČALDAROVIĆ, O.(2019). „Small-scale Urbanism and Social Sustainability –Interdisciplinary Research of Public Space in Zagreb”u: Sociologija i prostor
28. ZLATAR, Jelena (2013) Urbane transformacije suvremenog Zagreba, Sociološka analiza, Plejada d.o.o.,Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb

11.2. Zakonska regulativa i prostorno planska dokumentacija

1. Generalni urbanistički plan grada Zagreba- GUP 2016.
2. Zakon o prostornom uređenju (*Narodne novine* 153/13, 65/17, 114/18)
3. PRAVILNIK O NATJEČAJIMA S PODRUČJA ARHITEKTURE, URBANIZMA, UNUTARNJEG UREĐENJA I UREĐENJA KRAJOBRAZA (2014.)
4. S.Bašić i dr. (2012.) ARHITEKTONSKE POLITIKE REPUBLIKE HRVATSKE 2013–2020., NACIONALNE SMJERNICE ZA VRSNOĆU I KULTURU GRAĐENJA, Radna skupina za izradu Prijedloga dokumenta „Arhitektonske politike“ studeni, 2012.
5. GRAD ZAGREB_GRADSKI URED ZA STRATEGIJSKO PLANIRANJE I RAZVOJ GRADA_siječanj 2017., PREGLED ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH NATJEČAJA GRADA ZAGREBA 2003.-2016.

12.3. Mrežni izvori

- 1.https://erj.journals.ekb.eg/article_289998_ac26a2442c09192761d6a6b545f60559.pdf (01.06.2023.)
2. ŽUNIĆ, Alen, MATUHINA, Nikola (2012.) Povijesni trgovi grada Zagreba nastali do 1918. godine, Zagreb, Prostor (online), 20 (1): 88-105, <http://hrcak.srce.hr/84145> (18.10.2022.)
- 3.<https://pogledaj.to/arhitektura/najbolje-ideje-mladih-arhitekata-stavljene-na-cekanje/>, (02.05.2023.)
4. <https://lidi5org.files.wordpress.com/2019/07/stitching-back-seattle-v2-1.pdf>, (17.05.2023.)
5. <https://www.arhitekti-hka.hr/hr/novosti/natjecaji/> (22.04.2023.)
6. Gehl Institute, 12 Gehlovih kriterija kvalitete javnog prostora preuzeto sa: <https://gehl.institute.org/tool/quality-criteria/> (02.12.2022.)
7. <https://www.publicspace.org/about-the-prize> (27.05.2023.)
8. <https://www.publicspace.org/the-prize/-/edition/2018/rules> (29.05.2023.)
- 9.<http://www.d-a-z.hr/hr/natjecaji/rezultati/natjecaj-za-izradu-idejnog-krajobrazno-urbanisticko-arhitektonskog-rjesenja-uredenja-javnog-parka-na-krizanju-selske-ceste-i-bastijanove-ulice-u-zagrebu,10.html> (11.09.2023.)
10. <https://www.arhitekti-hka.hr/hr/natjecaji-nadmetanja/uvod/> (17.05.2023.)
11. www.publicspace.org/documents/220568/2587355/2022, (29.05.2023.)
- 12.<https://www.culturenet.hr/europska-nagrada-za-uredjenje-javnog-prostora-2012-natjecaj/33106> (01.06.2023.)
13. SF Planning, (07.09.2023.)
14. https://en.wikipedia.org/wiki/European_Prize_for_Urban_Public_Space (01.06.2023.)

15. <https://www.d-a-z.hr/hr/kalendar/predstavljene-potencijalne-lokacije-projekta-zagreb-zamene,3051.html> (25.04.2023.)
16. <http://pogledaj.to/prostor/planiranje-javnih-prostora-u-hrvatskoj-moze-li-drukcije/> (22.04.2023.)
18. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/pitali-smo-struku-o-spomeniku-domovini-bukvalan-je-preskup-i-na-krivom-mjestu/2237703.aspx>, (02.05.2023.)
19. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/video-foto-pogledajte-kako-uoci-svecanog-otvorenja-izgleda-spomenik-domovini-kod-lisinskog-foto-20201119>, (02.05.2023.)
20. <http://pogledaj.to/arhitektura/kvazitr-g-proizasao-iz-stihije/>, (30.04.2023.)
21. <https://www.arhitekti-hka.hr/hr/natjecaji-nadmetanja/uvod/> (27.06.2023.)
22. Mia Roth Čerina, Prikaz knjige (2020.): Za Novi ljepši Zagreb ! (04.07.2023.)
23. Izvor: <https://arhitekti-hka.hr/hr/novosti/dogadanja/promocija-knjige-i-izlozba-urbanisticki-i-arhitektonski-natjecaji-u-osijeku,1870.html> (24.06.2023.)
24. Council of Europe committee of ministers on urban open space: <https://rm.coe.int/09000016805101ab>, str. 3, (17.10.2022)
25. <https://www.infozagreb.hr/istrazi-zagreb/atrakcije/trgovi>, (18.10.2022.)
26. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Trg>, (18.10.2022.)
27. <https://mycroatia365.com/2020/11/24/maksimir-park-forest-in-zagreb/>, (20.10.2022.)
28. www.tourist.hr, (20.10.2022.)
29. <https://eumetropole.weebly.com/dolac.html> (20.10.2022.)
30. <https://zagrebjavni prostor.tumblr.com/post> (20.10.2022.)
31. <https://www.zgportal.com/zginfo/ilica-glavna-i-najzagrebackija-ulica> (21.10.2022.)
32. <https://www.glasistre.hr/istra/novi-sadrzaji-na-novigradskim-djecjim-igralistima-opremljeno-i-igraliste-za-djecu-s-poteskocama-647651>, (21.10.2022.)
33. <https://www.buildingcentre.co.uk/news/articles/project-for-public-spaces> (02.12.2022.)
34. <https://www.pps.org/article/grplacefeat> (21.04.2023.)
35. The Journal of Public Space, City Space Architecture: <https://www.journalpublicspace.org>, (21.04.2023.)
36. <https://www.re-thinkingthefuture.com/rtf-fresh-perspectives/a1062-10-sustainable-and-innovative-public-spaces-around-the-world/> (12.12.2022.)
37. <https://www.re-thinkingthefuture.com/wp-content/uploads/2020/06/A1062-Sustainable-and-innovative-Public-spaces-Serkilen-Image-4.jpg> (12.12.2022.)
38. https://arquitecturaviva.com/assets/uploads/obras/39893/av_imagen.jpeg?h=0c73548e (12.12.2022.)

39. <https://www.archdaily.com/286223/superkilen-topotek-1-big-architects-superflex>
(12.12.2022.)
40. https://www.publicspace.org/documents/220568/1045237/52431k056_before.jpg/c9ff82f3-22d0-3820-75f4-1bc16385244b?version=1.0&t=1528993854329 (14.12.2022.)
41. <https://www.archdaily.com/911980/skanderbeg-square-51n4e> (14.12.2022.)
42. <https://www.classlifestyle.com/news/29246/quotthe-most-beautiful-public-spacequot-the-skanderbeg-square-wins-the-special-prize-in-barcelona/eng/> (14.12.2022.)
43. <https://ruby-press.com/skanderbeg-square-by-51n4e-and-anri-sala-wins-european-prize-for-urban-public-space/> (14.12.2022.)
44. https://www.publicspace.org/documents/220568/2683332/M102_AFTER.jpg/70ab5359-bf49-56f0-d3e1-3db70c5acb3e?version=1.0&t=16680842625009 (15.12.2022.)
45. <https://www.publicspace.org/en/web/guest/works/-/project/m102-clichy-batignolles-martin-luther-king-park> (15.12.2022.)
46. <https://www.archilovers.com/projects/286532/martin-luther-king-park-clichy-batignolles-paris-france.html> (15.12.2022.)
47. <https://www.osty.fr/fr/projets/view/1/parc-martin-luther-king> (15.12.2022.)
48. https://www.publicspace.org/documents/220568/2683332/M102_AFTER.jpg/70ab5359-bf49-56f0-d3e1-3db70c5acb3e?version=1.0&t=16680842625009 (15.12.2022.)
- <https://www.publicspace.org/en/web/guest/works/-/project/m102-clichy-batignolles-martin-luther-king-park> (15.12.2022.)
49. <http://pogledaj.to/arhitektura/kvazitrg-proizasao-iz-stihije/>, (30.04.2023.)
50. <https://smart.zagreb.hr/apps/zagreb::urbanisti%C4%8Dko-arhitektonski-natje%C4%8Daji/explore>, (22.04.2023.)
51. <https://www.d-a-z.hr/hr/natjecaji/rezultati/>, (25.04.2023.)
52. <https://divan.fyi/place/sveucilisna-livada/>, (30.04.2023.)
53. <https://www.vecernji.hr/zagreb/arhitektica-fontane-nisu-bandiceve-vec-urbani-identitet-449529>, (30.04.2023.)
54. <https://direktno.hr/domovina/foto-bandic-na-krizanju-selske-i-bastijanove-otvorio-park-kate-soljic-53226/>, (01.05.2023.)
- <https://www.zagreb.hr/otvoren-park-kate-soljic/92771> (01.05.2023.)
55. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/pitali-smo-struku-o-spomeniku-domovini-bukvalan-je-preskup-i-na-krivom-mjestu/2237703.aspx>, (02.05.2023.)
56. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/video-foto-pogledajte-kako-uoci-svecanog-otvorenja-izgleda-spomenik-domovini-kod-lisinskog-foto-20201119>, (02.05.2023.)

13. ŽIVOTOPIS

Tamara Lipić rođena je 29.06.1985. u Zagrebu, gdje je završila srednju školu Gornjogradsku gimnaziju. Diplomirala je na Sveučilištu VERN, završivši diplomski sveučilišni studij Poduzetničkog menadžmenta. Nakon rada na pozicijama srednjeg i višeg menadžmenta u različitim industrijama (kulturna institucija Vatroslav Lisinski, bankarski sektor, arhitektura i građevinarstvo) te stjecanja znanja i radnog iskustva u obiteljskoj tvrtci, 2019. godine preuzima obiteljsku tvrtku TOMTAM GRAĐENJE d.o.o. koja se bavi arhitektonskim djelatnostima.